بوتون دونیا پرولەتارلاری بیرلەشیکیز!

یکی مکتب

سایی: 4

22

ییل: 5

1927

آپریل

آزربایجان خلق معارف قومیساریغی

دولت علمی شوراسینک فنی-پداغوژی بولمه‌سی اورغانی

آذربایجان دولت نشریاتی

باکی ـ 1927

باش مطبوعات مدیرلگی نومرو 1691
ترائژی 2000
آذرنشریك II - مطبعه‌سی باکو ـ 1927
قاسم اسماعیلوف کوچه‌سی نومرو 2.

عمومی قسم.

آذربایجانیڭ شورالاشماسی‌نیڭ 8 نجی ییل دونومی.

یازانی: سلطانوف عباس

آذربایجان اولکه‌سینده، شورا حکومتی قورولوشونوڭ سکزینجی ییلینه کیچیر. بو مناسبتله بو مدت ایچینده مدنیت ساحه‌سینده گورولموش مهم ایشله‌ره عائد صحیفه‌له‌ری بیرر - بیرر چویرمك. 1905 نجی ییل انقلابی بوتون زاقافقاسیه‌ده کی تورك کتله‌له‌رینی سیلکه‌لدی، مدنیت یولوندا نه درجه‌ده کریله‌رده قالمیش اولدوغونو اوکا گوستردی: عین زمانده ترقی ایچین‌ده اولجه قارانلیق قالان یوللاری آیدینلاتدی.

گنج نسلیڭ تحصیل ساحه‌سینده گری قالماسینا سبب اولاجاق نه‌قدر انکلله‌ر واردی: فابریقا زاوودلاردا کی آغیر، دوزوله‌میه‌جك درجه‌ده چتین ایشله‌ر، آتا - آنالاریڭ استثمار نتیجه‌سینده مبتلا اولدوقلاری یوقسوللوق سببیله اولادلارا اهمیت ویرمه‌یی باجارماماللاری، گنج بینیله‌ره قارانلیقدان خلاص اولماماق ایچین روحانیله‌ریڭ هر دقیقه‌ده اوفوردوکله‌ری محافظه کارلیق (قونسه‌رواتیزمه) تبلیغاتلاری، فاناتیزمالار.... ایشته تحصیل و ترقی‌نیڭ قاباغیندا دوران و ییقیلماسی آغیر مبارزه و گوجلو ثباتلارا محتاج بولنان سدله‌ریڭ مهمله‌ری بونلاردان عبارت ایدی.

مکتبله‌ره گلینجه، اونلاردا آز چوق دال - بوتاقلا نتیجه اعتباریله گنه‌ده بو انکلله‌ره قوت علاوه ایدن موسسه‌له‌ردن اوزگه بر شی ده گیلدی. اونلار بوعالمیڭ گوجلوله‌رینه، وطنه خیانتکار، چاره صادق بنده‌له‌ره مخصوصدی؛ پرولەتاردان مکتبه آلنانلاردا، و میسکین آریستوقرات صنفینه ایی اطاعت و خدمت ایتمه‌یی باجارماق تربیه‌سی ویریلمك ایچین گوتورولوردی.

خان ـ بك طبقه‌لری، زنگین صنفیك اولادلاری چوقجا گیره‌بیلیردیله‌ر؛ اساسا قورولوشجادا مکتب حیاتا آدام حاضیرلاماق ایچین ده‌گیل، حیاتدان اوزاق کبارلار، ممتازلار، امروبریجی مفته‌خورلار عمله گتیرمه‌یه الویرشلی ایدی. سوزوك گوده‌گی مکتبله‌رده بوتون قورولوشلار کیبی عمومی حیاتدان چوق اوزاقدا دورووردی. ایشته آپریل انقلابی‌نیك بو قورولوشا قارشو آذربایجاندا نه‌لر یارادیب نه دگیشیکله‌ر عمله گتیردیگینی یاقشیجا قاوراماق ایچین آشاغیداکی یازیلاری دقتله اوقومالیدیر.

کیچمیش و حال حاضر.

کیچمیشده مکتبله‌ر قورولوشجا عمومی حیاتدان اوزاق اولدوغوندان، زحمت‌کش کتله‌سینی یاقشی ده‌گیل، حتی پیس اولاراق بیله قاورایا ـ بیلمه‌میشدی.

مکتبله‌ریك مقداری اهالی‌یه نسبتاً چوق آز ایدی؛ تدریس اجرتی‌ده هیچ بیر زحمت‌کشیك ویره‌میه‌جکی‌قدر آغیردی؛ شبکه سیرك یك سیرك ایدی؛ مثلا زنگه‌زور قضاسینده 10000 نفوسا 4 عدد ابتدائی مکتب دوشوردی. بونلاریك هامیسی (بکله‌ر، خانلار، ملکدار، خوجالار) اولدوقلاری رایونلاردا آچیلیردی.

1914 ینجی ییلده ایمدیکی آذربایجان اولکه‌سی داخلینده 728 عدد مکتب بولنوردی، 1548 نفری قیز اولماق و اونلاردان‌دا 98 ی تورك بولونماق صورتیله بورالاردا مجموعی 17740 نفر طلبه اوقویوردی. بو مکتبله‌ردن آنجاق 16 اعدادیه، بر دانه‌سی سیمنار ایدی، اونلاردادا نه قدر طلبه اوقویار اوقوجولار اوزله‌ری دوشونسونله‌ر.

تمام 5 ییل سوگرا یعنی 1919 ینجی ییلده، مساوات فه‌ئودالچیلاری‌نیك واقتیندا، 15966 نفر متعلمی اولماق اوزره 672 دانه آذربایجاندا مکتب اولموش.

بو ستاتیستقه شووه‌نیزمه ایله کوپوره‌ن مساواتچیلاریك ملی مدنیتی یوکسلتمك

خصوصوندا معارفه منفی اولاراق ایله‌دیکله‌ری خدمتله‌ریك درجه‌سینی گوسته‌ریر. اونلاریك وقتیندا:

a) مکتبله‌ریك مقداری اوز بابالاری نیقالای واقتینا نظراً 10% آزالیر.

б) مکتب بنالاری ییقیلیب ترك اولور B) مکتب معلمله‌ری مساوات مأمورلاری‌نیك ایوله‌رینه داشینیر г) مکتب کتبخانالاریندا اولان کتابلاردا مأمورلار طرفیندن ایوله‌رده گیزله‌تیلیر. д) شوشا و شاماخی کیبی مدنیت مرکزله‌ری، بوتون مکتبله‌ری و بیر چوق یورتلاریله داغیلیر.

ایشته بویله خرابه، تنزله اوغرامیش قولتورا شورا حکومتینه کیچیر.....

ایمدی شورا حکومتی دوریندە، مدنیته، ترقی‌یه عائد اولماق اوزره گورولن ایشله‌رده گنه آشاغیداکی رقمله‌ردن بیلینه‌بیله‌ر:

1920 ینجی ییلده مکتبله‌ریك مقداری 1000ه و متعلمله‌ریك مقداری ایسه تخمیناً 25000 چاتدی. مساوات واقتینا گوره مکتبك مقداری 45,1 فائض و 1914 ینجی ییله باقاندا 37,2 فائض آرتمیش اولدی.

انکشافدا اولان بوقدر سرعت اوز ته‌مپاسینی ساقلامایاجاق فکرینی ویره‌بیله‌ر؛ دوغریدان بو تهمپایی ساقلاماق اوقدرده آسان ده‌گیلدی. آنجاق ساقلادی، آرتیم فائضی 5 ده‌گیل، 10 ده ده‌گیل، اوبیری ییلله‌رده 30% و 40% فائضی بیله دوکدی.

1914 ینجی ییلده کینه نظراً 21—1920 ینجی ییلده مکتبله‌ریك مقداری 37% و اوشاقلاریك کی 50% فائض آرتمش ایدیسه 26—1925 ینجی ییلده اولکی 118,5 فائضی و ایکینجیسی ایسه 220% فائضی دوکموشدی.

مکتبله‌ر ایله اوشاقلاریك آرتماق فائضله‌ری آراسینداکی نسبت آرتیق معارف جبهه‌سینده آتیلان آدیملاریك یه‌یملیکینی، گه‌نلیکینی بیزه چوق آیدینجا گوستریر. بو آدیمی بیز یالگز مکتبله‌ریك مقداری خصوصیندا ده‌گیل، خاصه‌سی باره‌سینده‌ده آتمیشیق.

هر شیدن اول بیزیم بوگونکو مکتبله‌ریمیز حیاتی قاورامیش؛ اهالی‌نیك

حیاتدا کی احتیاجلارینی اوده‌مه‌یه چالیشیر. اسکیده ابتدائی مکتبله‌ریك غروبی اوچو کیچمزدی، اوچ غروبدا الك چوغو 30 نفر اوشاق اولاردی. او مکتبله‌ر حیات قیراغا دورسون، ساواد بیله ویره بیلمه‌زدی. ایمدی بیزیم I درجه‌لی مکتبله‌ریمیز، 5 غروپلو تمام قومپله‌قتلیدیر؛ پروغرامی‌نیك سو کتدیکگی بر دائما حیات و زحمتدیر؛ یتیشدیردیگی‌ده زحمت عاشقی، قولتورا مراقلیسی انسانلاردیر. بونو گچون 90 فائضی فقرا بالاسی‌دیر و مکتبله‌ریمیزده کتله‌ویدیر؛ ساوادی‌دا چوق قوتلیدیر.

یوقاریدا کی آرتیم انکشافیندا گوروله‌ن مکتب مقداریله اوشاق آرتیمی‌نیك نسبت‌سیزلیگی‌ده بیر مکتبده چوق نفوس توپلانماغیندان عمله گلیر (118,2% مکتب 220% طابه حسابینا دقت).

تازه حیاتدان اوترو تازه قوه‌لر حاضیرلیغی.

چوق دال ــ بوتاقلی اولان سوسیالیزما قورولوشو، مکتبله‌ردن یگی تربیه‌جی قوه‌له‌ری‌نیك حاضیرلانماسینی و عین زماندا موجود قوه‌ریگده یگی حیاته اویدورولماسینی طلب ایتمکده‌دیر.

ایندوستریالیزه واقتیندا بیزیم شهر صنایعینده و یا خودکند تصرفاتینده چالیشان ایشچیله‌ریمیزیك همان ــ همان هپسی آرتیق عمله قوه‌سی‌نیك اساسینی تشکیل ایده‌بیلمه‌یه‌جك، یعنی ایندوستریالیزه یالگز اونلارا اساسلانماغی باجارمایاجاق؛ اولکه‌نیك سوسیالیزه و ماشینیزه‌سینده حاضرلیقلی عمله قوتله‌رینه احتیاج حس ایدیله‌جك، ایشته مکتبله‌ریمیز بوجور عمله قادروسونو یتیشدیرمکله مکلف اولاجاقدیر؛ بونو گچون‌ده بونلارا بیز زحمت مکتبی آدینی ویرمکده‌ییك و بیزیم معلمله‌ریمیزده اولکه‌نیك اقتصادینی زحمتیله اداره ایده‌بیله‌جك آداملاری یتیشدیرمه‌یه قابل اولمالیدیرلار.

بیزیم بوتون مکتبله‌ریمیزیك پروغراملاری، بوتون تدریس اصوللاریمیز نظریات ایله عملیاتیك باغلانماسی پیره‌نسیپینه سوکنمکده‌دیر؛ بو پیره‌نسیبه گورده اوشاقلارا ممارسه یاپدیریلماقدا و ملکه ویریلمکده‌دیر.

بوندان باشقا بیزیم خصوصی حاضیرلیق مؤسسه‌له‌ریمیزده واردیر؛ بونلار بیزیم شهر صنایعی وکند تصرفاتیمیزا لازم اولان متخصص قوه‌له‌ری حاضیرلاماقلا مکلفدیرله‌ر. بیز بونلار واسطه‌سیله بوگونکو موجود ایشچیله‌ریمیزك گوجله‌رینی آرتیراجاغیق. بو تیپده تحصیل مؤسسه‌له‌ری پرولتار حکومتی‌نیك و پرولتار قورولوشونوك گوجلنمه‌سینه سبب اولاجاقلار؛ او مؤسسه‌لر بونلاردیر:

فابریقا مکتبله‌ری — 14. بونلاردا 2063 نفر گنج عمله اوقویور. عمله فاکولته‌سی — 3. بونوك 9 دانه‌ده شعبه‌سی وار؛ اوقویانلاری‌دا 3059 نفردیر. عالی مکتب‌له‌ر — 2. طلبه‌سی‌ده 5649. صنعت مکتبله‌ری - 4. طلبه‌سی‌ده — 438. پروفقولت - 32؛ طلبه‌سی ایسه 2295. صنایع ته‌خنیقوملاری — 2. اوقویانلاری‌دا — 833. زراعت ته‌خنیقومی — 4، 485. قاریشیق ته‌خنیقوم (زراعت ـ صنایع) — 5 — 685. آیری ته‌خنیقوملاردا — 9 — 1978.

آپریل انقلابی‌نیك 7 ییللیگی مناسبتیله 7 عدد کند جوانلاری مکتبی آچیلدی، بورادادا مجموعی 245 آدام تحصیل گورمکده‌دیر. بو تیپده تحصیل مؤسسه‌سیندن باشقا آذربایجانده بیرده 16 عدد په‌ته‌خنیقوم واردیر. بونلاردا 1998 نفر طلبه تحصیل گورمکده‌دیر. بونلار هم موجود اولان بیرینجی درجه‌لی مکتبله‌ریمیزی اداره ایله‌مکدن هم ایله‌ریده حیاتا کیچیریلمه‌سی قراره آلنان عمومی ـ مجبوری تحصیل، خدمت ایله‌مکدن اوترو معلم حاضیرلاماقدادیر.

یوقاریدان بری ساییلان ستاتیستیقی دایل‌له‌ره گوره مقایسه ایله‌دیکده مساوات واقتینا نظراً تورك‌له‌ریك اوقویانلاری مقدارجا %92,2 (15966) دان %520 (93702) به‌قدر آرتمیشدیر.

یاشلی زحمت‌کشله‌ریك سیاسی معارف ایشله‌ری
و
مکتبه‌قدر یاشدا اولان اوشاقلارا عائد تربیه موسسه‌له‌ری قورماق

یکی مدنیت ایشی اولماق و تمامیله آپریل انقلابی‌نیك یاوروسو بولونماق اوزره آذربایجاندا ایکی مدنی ایشیمیز داها وار، اونلاردان بیریسی یاشلی آداملاردان اوترو گورولن سیاسی معارف ایشله‌ری، ایکینجیسی‌ده مکتبه‌قدر سنده اولان بالالارا و بیتیمله‌ره مخصوص تربیه ایوله‌ری ـ ایشله‌ریدیر.

ساوادسیزلیق اولجه آذربایجان زحمت کشیچین آیریلماز بیر یولداش‌ایدی. 20 ینجی بیلده زحمت کشله‌ریك تمام ‎96%‎ ی ساوادسیز ایدی. آخیر ییلله‌رده بو سوادسیزلیق ‎20%‎ه شهرله‌رده، ‎60%‎ه ایسه کندله‌رده ایندیریلمیشدیر. قلوبلاریك سیق شبکه‌له‌ری، قیرمیزی گوشه‌لر، قرائت کومه‌له‌ری. قرائتخانالار، کتبخانالار، آذربایجان اولکه‌سی‌نیك الك هجرا برله‌رینه‌قدر سولك ییلله‌رده یربمیشدیر.

آذربایجان زحمت کشله‌ری آراسیندا مدنی ـ معارف ایشله‌ری اوزگه بیر اهمیتی حائزدیر: زحمت کش کتله‌سی‌نیك سیاسی آقتیولیگی جهتیندن، عصیرله‌ردن بری اسیر و حقوقسیز اولان قادینلاریك حیاتی و سیاسی ایشله‌ری جهتیندن چوق ایشله‌ر گورولموشدور.

ایمدی بیزیم قادینلاریمیز کند شورالارینda اشتراك ایدیرله‌ر، اوزگه اجتماعی ایشله‌ره ال آتیرلار، علمه دوغرو حرکت گوستریرله‌ر و بویله... و بویله....

بیزیم عائله حیاتیمیز، مدنیتمیزیك قاباغا گیتمه‌سینه هله‌لیکده بویوك انگلله‌ر تشکیل ایدیر. عائله‌میزده هله اوشاغی مکتبه‌قدر حاضیرلایاجاق تربیه‌حاضیرلیقلاری یوقدور. بیزیم اوشاق باغچه‌له‌ریمیز، اوشاق ایوله‌ریمیز، اوشاق میدانچالاریمیز بو خصوصدا اوشاقلاریك تربیه آلمالارینا و مکتبه حاضیرلانمالارینا بویوك یاردیملار گوسترمکده‌دیر. آنجاق بوجور مؤسسه‌له‌ریك شبکه‌سی هله‌لیکده بیزده گرك اولدوغو درجه‌ده گنیشلنمه‌میشدیر: بونوك سببی‌ده حاضیرلیقلی مربی و مربیه‌له‌ریمیزیك اولماماغیدیر. معارف قومیسارلیغی بو ییل یه‌ته خنیقوملاردان بیریسینی، مکتبه‌قدر تربیه ته‌خنیقومونا چویرمیشدیر. آذربایجانیك شورالاشماسی‌نیك 8 ینجی ییلی ایچینده آرتیق بو مربیه‌لر یاواش ـ یاواش بیزیم اولدوقجا اوزاق گله‌جگمزه انسان حاضرلاماق اوزره، اوز مدنی الله‌ریله بالالاری یوبورله‌نمه‌یه باشلایاجاقلار.

معارف بوتون حیاتیك معکسی. عین زماندا اونوك آیریلماز حصه‌سیدیر.

پروله‌تارلار و پروله‌تار حکومتی معارف مسئله‌سینه بویوك اهمیتله‌ر ویرمیش وسایلماسی‌ممکن مقداردا اولمایاجاق بویوك موفقیتله‌ره چاتمیشدیر: **بیر سنه‌لیك موفقیت یکونی بیز تاریخی عصریك موفقیت نتیجه‌سی یرینی دوتماق**

اوزرەدیر. آنجاق بولات تشکیلاتیله پرولەتاریاتی ادارە و اوکا رهبرلیك ایدن قوممونیست فرقەسی‌نیك خارق‌العادە یارادیجیلیغی بویوك عصریك بویله بویوك حادثەلەرینی تورەدەبیلەر. ایمدی اوقتیابر انقلابی‌نیك 2 ینجی گونونده ایلیچ طرفیندن سویلەنن شو سوزلەری همیشه یادا سالمالیدیر:

«بو اوچونجو روسیه انقلابی نتیجەدە آرتیق سوسیالیزمایا کیچەجکدیر».

بیز اوچونجو فرونت ایشچیلەری بوتون حرکتلەریمیزدە بو شعار ایله دلیل‌لەنەرك و بونی رهبر دوتاراق سوسیالیزما طلبلەرینی مکتبلەرە عکس ایتدیرمەیی اونی دوغریدان‌دا بو قورولوشوك آیریلماز بیر حصەسی حالینا گتیرمەیی بویونوموزا گوتوردو گوموزو هیچ بیر زمان اونوتمامالی‌ییق و ایمدیکی حالدا شورا آذربایجانی‌نیك 8 ینجی ییل سو گونده، عمومی و مجبوری ابتدائی تحصیله کیچمك مسئلەسی‌دە معارف ایشچیلەری‌نیك قارشی‌سیندا دوردوغونودا خاطیردا ساقلامالی‌ییق. بوتون بو خاطرەلەر بیزیم و جدانی آمرمز اولەرق حرکتمزە چیغیر ویرملی‌دیر.

خارق‌العادە موفقیت و نائلیت‌لەریمیز او گوموزە چیقان هر بیر انکلی، سدی سو کوب داغیتماغا، یاریب کیچمەیە امکان ویرمیش، ویریر والی‌الابدە ویرەجکدیر. بیزیم آقتیو کتلەلەر اوزەرینده آپاردیغیمیز تجربەلر، پلانلاریمیزیك مثبت و منفی تیجەلەری، عملە ـ کندلی یاردیملاری، لەنینك دمیر فرقەسی‌نیك رهبرلیکی بوتون گلەجکمیزیك کفیلی و عین زماندا موفقیتلەریمیزیك امید گاهیدیر.

هانری پەستالوژی.

«وفاتندان یوزییل کچمك مناسبتله»

(س. مورغالین) پلان و محتویاتینه کورە توضیح ایدیلمیشدر.
ژورنالی فیورال، نومرەسیندن. (Н. П. К. Н. Тк.)

I

بو ییل فیورالیك اون یدیسینده جهان معلم و تربیه جیسی اولان **هانری پەستالوژی‌نیك** وفاتیندان تمام یوز ییل کیچیردی. بوتون دنیایه اوشاق تربیه‌سی‌نیك بیر چوق یوللارینی کوسترن بو صاف آدامك شرفینه هر طرفده

طنطنه‌لی احتفال مجلسه‌لری قورولدی ، بو خصوصدا آلمانیا داخل اولماق و باشدا دورماق شرطیله آمه‌ریقادان دوتمش اینگیلیتره‌یه قدر بوتون مملکتله‌ر اوز منتدارلیغی‌نی اوکا ابراز ایله‌دی‌له‌ر.

بوتون شورا جمهوریتله‌ری‌ده اوز نوبه‌سینده، وظیفه‌له‌رینی لایقیله یرینه یتیردی. بیزیم یه‌داغوژی کتابه‌میز و ژورناللاریمیز سرواخسیزلیق سببیله حایف که کری‌یه قالمیشدیر. آنجاق کیچ اولسه‌ده بین‌الملل یه‌تاغوقا، حاقیندا قارالادیغمیز بیرنیچه سطرله منتدارلیغیمزی بیان ایله‌مه‌یی انسانی وظیفه ساییریق.. بیر ده کیچ قالساق بیله بو خصوصدا مقاله یازمانیك بیر اویغونسوزلوغونو کورمه‌یریك؛ چونکه اونوك مجاهده تاریخی، ایده ئال دیدینمه‌له‌ری‌نیك صفحه‌له‌ری ، اونوك تمام معناسیله طاقت فوقینده دوزومی هر صنعته عائد اولان مطبوعات صحیفه‌له‌رینی چوق تیز تیز دولدورمالیدر. چونکه او هرشیدن اول، **دنیادان اوترو، صنعت‌ایده‌ئالی دالینجا کیدن مکمل بیر آدامك نه جور متانت‌له تجهیز ایدیلمه‌سی لازیم اولدوغونو کوسترن چوق بویوك بیر درسدیر.**

احتفال مناسبتیله یازیلاجاق بو مقاله او بویوك تربیه‌جی‌یه منتدارلیغیمزی کوستریجی بیر لوحه اولماقلا برابر، معلمیك نه جور اولماسی لازیم کلدیکینی اربابینا خاطرلاتماق ایچین‌ده بیر تکر یردیر.

یه‌ستالوژی نه ایتمیشدیر؟ بو سوئاله اونوك آوتوبیوغرافیاسیندان گوزل جواب ویره‌جك نه بیر لوحه تاپیلار، نه جدول، نه ستاتیستقه و نه‌ده تصویر. هر خصوصدا او اوزکه بویوك آداملاردان آیریلدیغی کیبی بو جهت‌ده‌ده آیریلیر؛ اونوك هیچ بیر ایشینی بیوغرافیاسیندان داها دوغروسو شخصیندن آییرماق اولماز. او بوتون ایشله‌رینی، ایده‌ئاللارینی تمام معناسیله یاشامیش، تمثیل ایله‌میش، تطبیق ایچین دورماقسیزین، یورولماقسیزین چالیشمیش، قاینار حرکت و اطمیناللار ایچینده چالیشمیش، دائما چالیشمیش....

اونوك یازیلاری؛ حتی الك مجرد فکرله‌ری بیله‌کنه بو صفتی حائزدیر؛ بونو کوسته‌رمك ایچین اونلاری یه‌ستالوزو عمری‌نیك دقیقه‌له‌ری و صفحه‌له‌ری ایله مقایسه ایله‌مك کافیدیر. یریسی: «**اونوك هر تالیفی اوز منبعینه قاییدان چایا بگزه‌ر.» دییر**

بلی! او یاشامادیغی، قلبینك الڭ صمیمی و الڭ درین گوشەلەرینە قدر یریتمدیکی، تمام معناسیلە سویب متأثر اولمادیغی، تمثیل ایلەمدیکی نە بیر فکر و نە ایدەئال و نەدە بیر احتساس میدانا قویمامیشدیر. یازیلاری نە ایسە پەستالوژیدا اودور.

اوشاقلیقدان سکسان یاشینا چاتاناقدر انسانیتە خدمت ایدەئالینی تاشیماق خصوصوندا، بیز صاف و صمیمی بیرجە دانە پەستالوژی کورە بیلەریك، زمانینك انکللەری، محیطیك آشکار کیزلی آشیندیرمالاری باشینا کلن سیاست وریاضتلەر، اونو منفی طرفە چکیجی هیچ بیر تأثیر عملە کتیرە بیلمەمیش: (سکز یاشیندا ایکن سکسان یاشیندا، سکسان یاشیندا ایکن سکز یاشیندا صافلیغی، صمیمیلیکی یالگز بو آدام تاشیمیشدیر)، مورغالین دیر کە: **اوردەك ماهنیلارنی** یازان سکسان یاشیندا اختیار پەستالوژی، بو سندە ایکن **گەنی ـ چوداچوق** آدیندا مکتبلیدن اوزگە بیر شئی دە کیل. یاردیمسیز، ایچیلە اوغراشاـاوغراشا دوران، شفقتلی، قادین اعتقادلی، عمری بویی ظریف، همیشە مجاهدەیە حاضر و مرد دیر.

وقتیلە زلزلە اولار، اوشاقلاردان دوتموش، معلمەقدر بوتون آداملار صنفی و اشیالاری براقیب قاچارلار، بو ایسە قایدیب صنفە کیرەر، اوشاقلارینك اشیالارینی چیقارار، بونلارا کتیرەر.

ایشتە «بو عجیبە سافلیغی بو آدام بوتون عمری بویونجا تاشیمیش قناعت و امید، بو صافلیق ایچیندە اونو همیشە تحریك ایلەمیش، و جدانی‌نیك تمیز امرلەری اونی هر واقیت یاردیم ایشینە سوق ایتمشدیر.»

پستالوژینك حیاتینە ایدەئالی چیغیر وبرن زمانیك حرکانیدیر، دارالفنون صرەلارینا قدر چاتان خلق حرکانی ایلە بویوك مربینیك ریاضتلی مجاهدەسی باشلامیش.

اونوك ایلك ایشی «یر»ە، زراعتە باناشماق اولموش؛ بیر تصرفاتچی کیبی چالیشاراق، کند تصرفاتی یوللاریندا، کندلیلەرە اوزی‌نیك عملە کتیردیکی گوچوك چیفتلیك واسطەسیلە عیانی یوللار و اوزونوك ایشلەمەسیلە تأثیرلی نمونەلەر

گوسترمك ایسته‌میشدیر. ایشته خلقه ایلك خدمتینی بو جور ایله‌مك ایسته‌میشدی، آنجاق او زمان عمله‌کلن قوراقلیق بونو محصولدان محروم ایتمیشدی. بونوڭلا برابر اوزکه بر یول ایله خلقه خدمت ایله‌مك فکرینه دوشدی:

قالان بیر پارچا یرینی، ناتمام اولان ایونده کی اشیالاری ساتدی الده ایدیلن مبلغ ایله کندده اولان یتیمله‌ردن اوترو 50 نفرلیك بیر یتیمخانا آچدی. «ییلله‌رله بن 50 دیلنجی بالاسی ایچینده عمر کیچیردیم، فقیرلیکله‌ریمله برابر لقمه چوزکی اونلار ایله بولوشدوردوم. اوزومده دیلنجی کیبی یاشاردیم که دیلنجی بالالار حیات خصوصوندا انسانلارا قاریشسینلار.» دییر او بویوك آدام.

آنجاق معلوم، پستالوژو بو ایشی صدقه صاحبله‌ری کیبی یتیمله‌رك قارنینی دویورماق ایچین یاپماییردی، او بیر تربیه‌جی کبی ایشه کیریشمیش، ایسته‌ییردیکه اونلاری تربیه ایله‌سین، اویله تربیه ایله‌سین که بیر زمان حیاتلارینی دیکه‌ر آداملار کیبی اوز امکله‌ریله تأمین ایله سینله‌ر، سفالتدن خلاص اولسونلار. بونوڭچوده یتیمله‌ری بیر آرایا ییغماق، اونلاری دویورماق، یاخود، جیزما قارا، ساواد اوکرتمك پستالوژیدان اوترو کافی ده کیلدی.

اوزمان «اوزگو ایشله‌ری» کندجیله‌رك محصول آلابیلدیکله‌ری پیشه‌دن عبارت اولماغا باشلامیشدی، معلم دوشوندی: مادام اوستالار اوشاقلاری بو صنعتده ایشله‌دیب کار ایدیرله‌ر، اویله ایسه بونوڭلا اوشاقلار اوزله‌رینی دولاندیرا بیله‌رله‌ر. بوکا گوره‌ده یتیمخانه نزدینده بیر اور گوصنعخاناسی آچدی؛ اوشاقلارك ال محصوللاریله اونلاری کیچیندیرمك ایچین. بورادا کی محصوللاری پستالوژی اوزو بازاردا ساتاردی. زواللی ظن ایله‌میشدی که اوشاقلار صاحبکارلارا ویردیکله‌ری قدر مکتبه‌ده کار ویره‌جکله‌ر. دیمه‌میشدی که اونلار صبیله‌ری طاقتدن دوشونجه‌یه قدر ایشله‌تیر، نمادن قویور، بعضاً اوئدورور، بوکا مقابلده منفعت گوتوروله‌ر؛ مکتب ایسه بونو یاپاماز، او اولجه اوشاقلارك بدنینی، بینینی تربیه‌لندیره‌جك، اونلارك صحتله‌رینی ساقلایاجاق، بونوڭچون قوتله‌ری خارجینده صبیه‌ری ایشله‌تمه‌یی یاجارمایاجاق.

اولجه‌دن بو جهتله‌ری صافلیغینا سالان بویوك مجاهد، ـ هرچند بیر مبلغ الده ایده‌بیلسه‌ده آخره قدر کارلی بیر شئی میدانا چیقارا بیلمه‌دی.

کنه موجوده هجوم ایلەدی: «الده نه وارسا ساتدی. 1780 ینجی یلده یتیمخاناسینی براقماغا مجبور اولدی. چونکه نه شاکیردلەرینی بسلەمەیه بیر شئی قالمیشدی، نەده کلفتینی.» بوندن سوگرا پەستالوژی‌نیك الڭ تاثیرلی حیاتی باشلایر؛ او تشوققایه بو حیات پارەسینده بویله یازیر:

«تمام اوتوز ییل بنم حیاتم، فقیرلیکه قارشو ایلدیکیم مبارزەلەر ایچینده کیچمیش. ایناناریمی‌سیك کی تمام اوتوز ییل بن الڭ ضروری شیلەره بیله محتاج اولموشام. ایناناریمیسیك که بو مدت ایچینده آیاق قابیم، پالتاریم اولمادیغی ایچین کلیسایا، یاخود جمعیت ایچینه چیقماغی باجارمامیشام. ایناریمیسیك که بن یوزلەرجه دفعه بیر لقمه چورك ایچین دولاشمیش، اوکه زمانی الڭ فقیر و الڭ فقیر آداملار بیله سفرەیه اوتوردوقده بن هلەده کوچەلەری کشت ایلەمیشم.»

مدهش بوراسی دگیلدی، مدهش اوراسی ایدی‌که پەستالوژی‌یی هر کس بو سفالته لایق سایماقدا ایدی، دیبردیلەرکه بوتون بلا و سفالتلەری اوز باشینا اوزو کتیریر، دلیدیر، فاتازیست‌دیر. اوندان اوزاق اولماق هامیسیندان یاقشیدیر. بو حالینی اوزو آشاغیدا کی قاعده ایله تصویر ایدیر: «یان یورەده کی آداملار سوز براقیرلارکه پستالوژی آرتیق دوشگون بیر آدام اولموش، اوکا کومك زاد فائده ویرمەز. ایش بو یره‌کلمیشدی که الڭ سوکیلی دوستلاریم بیله یولدا بنی اوزاقدان کوردوکده، اوزکه سمت ایله کیدیر، بنی کوروب یورك یولاندیرماق ایستەمەییر و کومکدن قاچیردیلار.»

آنجاق پستالوژی‌یی یاندیران بونلاریك هیچ بیریسی ده کیلدی، اوزونوك و کلفتی‌نیك آجلیغی، خلقیك استهزا ایله کندیسیندن قاچماسی، ایل نظرینده اعتباردان دوشمەسی... اونوڭ متین یورکینه هیچ بیر تاثیر ایدەمزدی. اونی متأثر ایدن بر جهت ایدی: تدریس و تربیه عالمیندن، عملیاتیندان اوزاق قالماق. آخی بو اونوڭ جاندان زیاده سودیکی ایدەئالی ایدی، آخی او بوتون بوتون سفالت و زحمتلەره بو ایدئالچین دوشموشدی. بونلاریك هامیسینی اختیار ایتمکله بیرده اوندان اوزاق دوشمك بویوك معلمه نه قدر تاثیر ایدەر؟ اوقوجو اوزو بونو قورمالیدیر.

احتیاج اونو ادبی ایشله‌ره یاناشدیریر، مطبوعات اوندا ادبی استعداد اولدوغونو میدانا قویور. بیر نیچه هفته ایچینده اونوك بیر رومانی، «لینفارده‌ـگه‌رترود» آدینداء پداغوژی ـ اجتماعی حکایه‌سی اورتایا چیقار. بوندان حاصل اولان پاره ایله چوقدان بری ذلت و سفالت چکن پستالوزو آزاجیق مادی احتیاجلاردان اوزونو قورتارماق امیدینی بسله‌یردی، نه اولسه بکنیرسگز؟ بەرن قرونپرەنسی بوندان دولایی بویوك مربی‌یه بیر آلتین مادالیا ویردی، اودا قیزیل عوضینده درحال ساتیلدی، ایشته بو قدر.... بیرده آوستریا قرونپیره‌نسیندن بیر مادالیه آلماق احتمالی میدانا چیقدی، چونکه او تنزل ایده‌رك اوز کاتبلیکی واسطه‌سیله پستالوژی‌یه بیر تبریك مکتوبو کوندرمیشدی. بویوك دائره‌له‌رده زواللی معلمیك حرمتی آرتماغا باشلامیشدی، آنجاق هیچ بیریسی اوکا مادی کومکده بولینمایردی.

اوکا: «حکایه یازماقلا، مشغول اولساك آز چوق اوز احتیاجیگی تامین ایده بیله‌رسیك» دیه توصیه‌ده بولونوردولار. آنجاق او بیر آز مدت سوگرا تمامیله بو مشغله‌یی رد ایدیر، دییر: «حکایه‌جیلك، حکایه‌له‌رینی، ایده‌ئالیمدن قویور؛ بن اونلاری اوز ایده‌ئالیم ایچین واسطه سایدیغیم حالده سیز بکا، اونو غایه اولاراق یوکله‌مك ایسته‌بیرسگز.»... بوندان سوگرا بوتون سفالتله‌ری تکرار قبول ایده‌رك تمام اون سکز ییل، مکتبك باغلی قاپیسینی افتخار ایله گوزله‌یر. داهادوغروسو امید ایله‌دیکی واقتی بکله‌یر. بو اون سکز ییلده‌ده همان همان اولکی اون سکز ییل کیبی عمر کیچیرمك ذلتیندن اوزینی او خلاص ایتمه‌یی باجارمامیشدیر.

بوتون سفالتی اختیار ایتمیش. ایشه دوز موش کنجلیکبك کیچدیکینی، توتك آزالدیغینی، هیچ یادینا کتیره بیلمه‌میش. ثبات، ریاضتله‌رینه بوتون وارلغیله یاپیشمشدیر.

نهایت انقلاب اولموش، هرکسه امید قاپیسی آچیلمیش، یولداشلاری دولت موسسه‌له‌رینده بیرر ساندالیا قاپمیشلار، بوکادا مامورتله‌ر تکلیف ایله‌میشله‌ر. قبول ایتمه‌میش، دیمش که: «بن معلم اولماق ایسته‌یرم.» 53 یاشیندا اك فعال جوانلار

کیبی فرح و سرورلار ایچینده ستانس دیبلن موقعده یتیمخاناسینی تشکیل ایتمش نهایت ایستەدیکی بر خوردارلیغه چاتمش.

ستانسده پەستالوژی‌نیك نه ایشلەر گوردوگونو بیلمەیین پەتاغوق یوقدور، آنجاق هر معلمیك کوهنه خاطرەلەرینی اویاتماق ایچین، اونوڭ نه وضعیت داخلینده چالیشماشیندان بیر آز دانیشاق:

او تمام معناسیله یتیمخانادا تك چالیشیردی، هیچ بیر طرفدن اونوڭ ایشینه کومك ایدن یوقدی. زمانیمیزدا، وسائطیك بول واقتیندا اوشاق ایوی تشکیلینده نه قدر زحمت چکیلدیکی نظره آلینسا بیرده وسائطسیزلیك ایچینده پەستالوژی‌نیك چالیشماسی گوز قاباغینا کتیریلسه اونوڭ نه قدر بویوك زحمتلەر و مشقتلەر چکدیکی دوشونوله بیلەر، بیر صورتده که پەستالوژی‌یە تربیه یوللاری، تشکیلات پلان و یوللاری کوستره بیلن آدام و یاخود ادبیات یوقلوغو کیبی سببلەر اوندان بیرده عقلی زحمت و تدبیرلەر ایستەییردی. اهالیده عوام ایدی، بعضیسی بوگا طعن ایدیر، بعضیسی دوغریدان دوغری‌یە انکللەر تورەدیر. یاردیمدا بولنان کیمسه یوق... ایشه انکل تورەدەن شیلەردن بیریسی‌ده پەستالوژونیك الینده خارجی واسطەلەریك اولماماسی ایدی. اوندا اهالی‌یی آواتورا کیبی شیلەر ایله جلب ایلەمك قابلیتی مفقود ایدی؛ چکیجی وقاری‌دا یوقدی، غایت جیر و قنا سسی واردی. رسم چکمکدن‌ده محروم ایدی؛ جیر کین و اولو خطه مالیك ایدی. حاصلی جماعتیك نظرینی جلب ایدەجك معلملگیندن غیری هیچ بیر مزیتی یوقدی. بودا اونڭ ایشینه آیریجه عکس ایدیردی.

ایشته پەستالوژی بو آغیر وضعیت ایچینده ستانس یتیمخاناسینی تشکیل ایلەمیش و اوراپی قورموشدی، نه جور ایشلەمیش و نەلر قورموش اولدوغونو اوز بیوغرافیاسیندن آلنان آشاغیداکی تسبتات داها یاقشی گوستەریر:

«بن هیچ بیر انتظام بیلمەزدیم. اوشاقلارا قارشو محبتیمدن غیری اونلاری جلب ایدەجك، دیسیپلین آلتینا آلاجاق هیچ بیر تدبیر و مەتودوم یوقدی. بنم متعلملەریم صباحدان آقشامه قدر یوزومه باقەرق دوداغیمك تپرنمەسیندن، یوزومك اشمئزازیندان یورکمده اونلارا قارشو دوگونن سوکیدن خبردار

اولماليديلەر: بيلمەليديلەر كه اونلاريڭ خوشبختليغى بنم خوشبختلغيم: اونلاريڭ شادليغى بنم شادليغيمدير. صباحدان آقشاما قدر بن اونلاريڭ ايچينده ايدم. اونلاريڭ روحلارينا و بدنلرينه خوش و اويغون گلن هر بير ايش و شئى اوز اليمدن كيچمەليدى. احتياج واقتيندا اونلارا لازيم اولان بوتون كومكلەر، اونلاريڭ الحاح و اسرارلارينا مسرتلى و سويملى جوابلار، هپسى بندن ظهور ايتمەليدى. الم اونلاريڭ الى اوستونده. گوزوم اونلاريڭ گوزونده ايدى. اونلاريڭ گوز ياشلارينه بنمكى قاريشار، اونلاريڭ كولومسەمەلەرى بنى گولدورەردى. اونلار آيرى عالمده، ستانس خارجينده ايديلەر؛ اونلار بنمله و بن اونلار ايله ايديم. بنم هيچ بير شيم يوقدى، نه ايويم، نه خدمتچيم، نه دوستم.... يالگز اونلار واردى. خسته اولدوقلارى زمان يانلارينده اولوردوم؛ ساغلامليقلارى واقتيندا ايچلەرينده بولونوردوم. اونلارلا برابر ياتاردىم. گيجەلين اونلاردان سوڭرا ياتاغا گيرەر، صباحلين هاميسيندان قاباق اوياناردىم. ياتاقدا ايكن اونلارى اوقشار، اويوبونجايا قدر اونلارا موافق شيلەردن اوگرەتيردىم. تيز زماندا يتميشه ياقين ديلنجى ياورولار بير بيرينه اويله ايضميشديلەر، بير بيرلەرينه قارشى او قدر نازكانه و صميمى معاملەده بولونورلاركه الڭ تربيەلى بير عائله افرادينده بيله يكديگرينه قارشى بو وضعيتى كورمك ممكن دكلدى. اونلار كه جر كه ايله، صميمى صورتده اوتورار، فرح سرورلار ساچار، اونلاردا اويانان حس و قابليتلەر غير عادى قوتلەر ايله نمالەنەردى. «كەرترددوك اوز ياورولارينى او كرتيب تربيه ايلەديكى كيبى.»

بەستالوزى بو واقيتلاردا او درجه شدتلى ايشلەدى كه بش آى سوڭرا بوغازيندان قان كلمەيه باشلادى. زمانيڭ ادارۀ عرفيه و آغير ادارەسى ايشينى ترك ايلەمەيه اونو مجبور ايتدى. يتيمخانانيڭ بناسى عسكريه طرفيندن خسته خانه قايريلدى، اوشاقلارى براقماق ايجاب ايلەدى. حرب سنكينلشديكدن سوڭرا ايشه دونمك ايستەدى، پروتستان اولماق مناسبتيله قاتوليك اهاليسى ايله مسكون اولان يرده اونوڭ معلملكينه اذن ويريلمدى. گنه اسكى وضعيت باش ويردى.

«بلی، بش آی ایچینده‌ـدیردیلەر، بنم دوستلاریم‌ـاو اوزونوڭ ایشه نه‌قدر قابل اولدوغونو کوستره‌جکدیر. آلتنجی آی هیچ بیر شئی ایدەمەیەجك، دوغربدان‌دا هیچ بیر شئی قایبرماغی باجارمایاجاق. گاه گاه او آنی بیر ایشیق ابراز ایـدیر، ظن ایدیرلەر که دوغریدان‌ده بیر ایش گورور؛ داڵینجا اونوڭ اطرافی تماميله قارانلیقلاشیر، یانینا یاقلاشدیقدا اوزونو تمام ایتیرمیش کیبی گورونوردو».

او طالعینه تشکر ایتمەلی ایدی؛ چونکه 54 یاشینا چاتینجا **بورغدروف مکتبینده** معلم معاونایکی‌نه تعیین اولوندی. اوزمان کوهنه بیر چکمه‌جی اورادا اصلی معلم ایدی. «اوشاقلیقدان بکا دیمیشدیلەر، تبلیغ ایلەمیشدیلەر که مقدس ایشلەر گورمك ایچین مأمورلوغوڭ کوچوگونو، کوتورمه‌لیدیر؛ آنجاق بن ایمدی آغ ساچلارملا، عجیبه یاراتماق ایچین مأموریتیك کوچوکینه یاناشماق لازیم کلدیکینی تجربه ایتمکدەیم. بن فرحلنمەلی، گوومنمەلی و شاد اولمالی‌یم که اختیار چاغیمدا بو مقدس تجربەیی ایلەمەیه بنی براقیرلار».

بورغدورفدان اونوڭ شهرتی‌نیك ساحه‌سی کنلەنمەیه یوز قویدی. اونوڭ پەداغوژی تجربەلەری، عمومیك دقت نظرینی جاب ایلەدی، مملکتك ابی و مقتدیر معلملری اوگا ایشچی اولاراق صنعتلەرینی ایلەریلەتمك ایسته‌یردیلەر. **ایفقەرتون** داکی اینیستیتوتی آرتیق زیارت مرکزی اولمایا باشلادی. هر طرفدن پەداغوق فەلسوفلار، لیتەراتورلار، اجتماعی ایشچیلەر صیناغا کلیردیلەر. لاپ اختیارلاشینجایا قدر‌ـتخمینی اولاراق 20 ییل‌ـاوسانمادان، یقمادان مکتبده عملی ایشلەر آپاردی. آنجاق نەیفوف و ستانس‌دا اولدوغو کیبی اوز باشینا آز یاردیمله بورادا ایش آشیرماق ممکن اولامازدی؛ بونو گچون‌ده کناردان یاردمچیلار‌ـایشچیلەر‌ـچاغیرماغا مجبور اولدی.

ایشته بو یاردیمچیلارلادا پەستالوزونوڭ ایشی دایاندی؛ هره بیر طرفه چکدی؛ بودا پەداغوژی ایشلەره عکس ایلەدی. بویوك مربی‌نی بو حال و وضعیت حددن آرتیق عصبیلەشدیرمیشدی؛ بو گونلەر اونوڭ عمری‌نیك الڭ اضطرابلی زمانلارینی تشکیل ایدەر. او، 81 یاشینده وفات ایتمیش، اوز

یولداشلارینا سوڭ سوزی بو اولموشدی: «اولمیشی محبتله یاد ایتمك، اونوڭ حیاتی مسئله‌سینی اولدوکدن سوڭرادا ممکن اولدوغو قدر اصلاح و ترتیب ایله‌مك».

.II

اونوڭ حیاتی مسئله‌سی نه‌دن عبارت ایمیش و یوز ییل بوندان قاباق اولن به‌سنالوژی ایله بوکونکو شورا مکتبله‌رینه عائد مقصد آراسیندا نه کیبی مناسبت واردیر؟

اوزونوڭ «لینغارت‌و که‌رترود» آدینداا اولان ایکی جلدلیك رومانینداا او، بو خصوصدا، یاقشی تفصیلات ویرمکده‌دیر. بیزم سوزله معنا آراسیندا، سیقی ائتلافلار آرایان حکایه‌جیله‌ریمیز بو رومانلا تانیش اولسالار آز قازانمازلار: بلکه‌ده بو واقته‌قدر هیچ بیر ادیب بو ساده‌لیکه، ادبی دبلله دیری دیلیك بو درجه‌ده ائتلافینا چاتا بیلمه‌میشدیر؛ اوله بیله‌ر که حیات و ایش‌له دیلی‌ده بونوڭ قدر کیمسه اویوشدورمامیش. او، اوقوجوسونوڭ الیندن دوتوب حیاته آپاریر، اورادا اونوڭ مرفه یاشاییشی ایچین یوللار آقتاریر. بو، قصدی بیر شئی، یاخود اسکی لیته‌راتورا عنعنه‌سینه تابعلیك و یاخود حیاتدان اول یاشاماق‌ایچین قورولموش بلان و بوڭا اوقشار شئی ده‌گیل؛ دوغرودان دوغری‌یه انسان حیاتیندا اشتراك، حیاته دوغریدان دوغری‌یه نفوذ ایله‌مك، حیاتی قورماق اوزریندم دوغرودان دوغری‌یه ایشله‌مکدن عبارتدیر.

بونوڭ ایچونده چوقدان یاشایش و کیچمیش اولان او حیات‌لار بیزم ایچین مراقلی گورونور؛ بوتون اوسایا انسانلار، غیر صنعی یاشاییشلاری و عادی زحمتلی کیچمله‌ری ایله ـ بوتون اینجه نقطه‌له‌رینه قدر یوزه چیقاراق ـ قاباغمزدان کلیب کیچه‌ر؛ اونلاریڭ حظ و االمله‌ری، غصه و خیاللاری، رنجیده و راضی اولدوقلاری حاللار، احتیاجلار، مبارزه‌له‌ر بیزه صمیمی تجربه‌له‌ر ایچینده حیات درسله‌ری ویره‌ر.

بو رومانیڭ اوزو به‌داغوژی‌دیر، آنجاق اصل مکتب به‌داغوژوسونا عائد ایچینده چوق آز شئی گوزه چارپار. یڭی کند مکتبی معلم **غیولف** یڭ

تازە ایدەیالاری... هەر کندیك مدنی-اقتصادی و عمومی وضعیتیندن، حیاتیندن باش ویریر و نمالەنیر. تحکیەنیك آقیتیسی ایچین بو انردە مکتب مرکزلیك وظیفەسی کورمز، بالعکس او اوزی یرلی جمعیتیك مرکزینی تشکیل ایدەرك اونوك محتویاتینی تعیین ایلەییر. مکتب مسئلەسی ایسە، عمومی و اجتماعی مسئلەلەر فونوندا آ کلاشیلا بیلیر.

بوتون یرلی اهالی‌نیك حیاتینی اساسلی صورتدە اوکرنمکلە، مکتب پروغرامینی آنجاق اوکرەنە بیلەریك؛ بو حیات یالگز ثواب، خطا، گناه، عدالت، احتیاط، احتیاج کیبی سوبژەقتیو طرفلەردن عبارت اولمایاجاق، یردن استفادە، تصرفات ئەنوەرتالی، تصرفات، تەخنیقاسی، قازانچ، بورج، قیمت کیبی اوبژەقتیو و اجتماعی-اقتصادی جهتلەری‌دە احتوا ایدەجکدیر. ایشتە مکتب پروغراملارینا چرچیوەیی بو جهتلەر چیزەجکدیر.

پەستالوژی‌یە گورە خلقی تربیە خارجیندە شخصی تربیە و خلقیك مدنی-اقتصادی قورولوشو چولوندە، خلقی تربیە اولە بیلمەز: بونلاریك هامیسی بیر بیریندن آسیلیدیر، خلق ئەقانومیقایا، شخص ایسە خلقە تابعدیر...

«تربیە، انسانیتی تشکیل ایدن بویوك زنجیر حلقەلەری‌نیك سیغاللانماسی و آشیلانماسی دیمکدیر؛ انسانلاریك ایسە اکثریا ایلەدیکلەری خطا بوندان عبارتدیر کە چوق واقیندا بو حلقەلەری عمومی زنجیردن حیلە ایلە آییریب، مستقل بیر شخصیت کیبی دوشونور، اونوك یارار، و یارامازلیغی اوزوندن آسیلی اولدوغونا ذاهب اولور، کوموش و آلتون صوینا چکمك، اونو بزەمك ایلە اشتغال ایدیرلەر؛ حالبو کە بو ایش هیچ‌دە دوغرو دەگیل، آیری شخصیتلەریك خصوصی اهمیتلەری یوقدور؛ اونلار جمعیت زنجیرنك حلقەلەری مقامیندا اولوب اونوك حرکتینە اکیلیب بوکولمەسینە یارار عضو موقعیندە دورورلار.» دنیر.

مکتب اوزو بو آرادا نەدیر؟ اودا خلق حیاتینی قورماق ایچین یاپیلان زنجیریك بیر حلقەسیدیر؛ خلق معلمی حیاتی قوران بوتون موسسە و واسطەلەر ایلە علاقەلی اولاراق ایشلەمزسە ایل حیاتینی و معیشتینی تشکیل ایلەمەیی باجارماز.

دوغرودور، پەستالوژى‌نيڭ سوكنديكى جمعيت ايله بيزيم سوكنديكمز آراسيندا فرق وار؛ اونوڭ جمعيت ديديكى پيشه‌كر، دوقودوجو، كيشيش و ملكدار عين زماندا رنجبرلر ايدى؛ بيزيمكى بونلار ده كيل. آنجاق بوراسينى‌دا اونوتماماق لازيمدير كه او آللهيڭ عدالتيندن باشقا اجتماعى عامل طانيمايان بير دوبرده ياشاميش؛ اوبله بير دوبرده كه سوسياليست **فوريه** هر صباح قاالقار؛ اميد ايدردى كه هر هانكى بير قاپيتاليست ميليونلاريندان ال چكه‌جك. بوڭا ويره‌جك، اودا **فالانستەر** عمله گتيره‌جكدير.

او اوز رومانيندا او قدرده شخصيتلەرى ايدەئاليزەيە اهميت ويرمەميش، اونلاريڭ اجتماعى عمل و وظيفەلرينى ــ او عمل و وظيفەلر كه خلق ايچين لازيمدير اونلارى تصوير ايتمەيە چاليشميش، بونوڭچون‌ده بورادا حاكم صنفيڭ ايدەئاليزه ايديلميش سيمالەرى ده كيل، اهالى‌نيڭ طالبلەرى، آرزو و احتياجلارى داها چوق كوزه چارپماقدادير.

او رومانيندا هيچ بير يرده خلقى، ملكدارلاريڭ كرم و سخالارى‌نيڭ فونو كيبى كوسترمەميش؛ هيچ بير يرده اونلار حاقيندا خلقه فائده‌لى بير عنصر ديه قلم يوروتمەميش: هيچ بير شخصيتيڭ، بديعى تصويرى‌ده اورادا يوقدور؛ **گەرترود** و **موره‌يلى** بونلار كندچى زحمتكشى‌ديرلەر، اوز قولتورالارينى قورماق ايچين ديدينيرلەر، **آرنەر** ايچين بورادا دوغرودور، كند اهالى‌سى‌نيڭ يگى زراعت قولتورا اصولينه. كيچمەسينه يول آچماق و بو ياردىمى ايلەمك ممكن اولموش‌سادا بونداداكه صنفى ديداقتيقى كولكەلەر گوزه چارپماز، ديداقتيقى بير فانتازيادا يوقدور، دوغرودان دوغرويا اهالى‌نيڭ احتياجيندان باشقا.

كيشيشلەر حقيندادا عينى سوزو سويلەمك ممكندير. يوقاريدا سويلنديكى وجهله بوراسى هيچ بير زمان اونوتولماماليدير كه پەستالوژى بو رومانى اوتوپيق سوسياليستليك دەوربنده يازميش، او دەوبرده كه **لامەنە** معتقد اولديغى حالدا اجتماعى نظريەلەرينى **اللهيڭ عدالتى** نه سوكەمكده ايدى. ذاتا كشيش اوزوده روماندا خلقى تشكيل ايدەجك و اونوڭ قولتوراسينى قوراجاق بير قوت كيبى گوستريلمكده‌دير.

پەستالوژی بو آداملاری داها دوغروسو بو رسمی کیبی شخصیتەلەری مکتب اطرافینا ییغدقدان سوگرا، بو قدرله قالمامیش؛ الك عادی و ساده فردلره قدر خلقی تشکیل ایلەمك وظیفەسینی‌دەگنه مکتبه یوکلەمیش، بوتون جاماعاتی اونی هر طرفلی احاطەیه چاغیرمیشدیر.

روماناگوره اوشاقلار ایچین یگی سایيلان و ایل ایچین فائدەویرن هر بیر شیئی هر فرد اوگرتمکله مکلفدیر؛ صنعت بیلکیسی، محصول الده گتیرمك یوللاری، یاشاماق یوللاری. ایلی، یاشاتماق قاعدەلەری... هپسی مکتبه‌گیرمەلیدیرلەر. بوتون صنعتکارلار، حیاتدا فائدەلی تجربەسی اولان قوجالار، قادینلار مکتبه و متعلمه بو خدمتی اسیرگەمەمەلیدیرلەر. خلقیك ایچینه گیریب اونلارا یگی ایدەآللار ویره بیلن، اونلاریك حیاتینیك دوزلمەسینه، رفاهلانماسینا کومك ایلەمەیی باجاران گنجلەر ایشدن قاچمامالی و یورولمایاراق ایشلەمەلیدیرلەر.

هله قادینلار آراسیندا گورولمەسی لازیم گلن ایشلەر چوق ماراقلیدیر، روماندا کندیك اوز زمانینا گوره عادی سایيلان قادینیندان **گەرترودوك** قاریسینا قدر بوتون آروادلار بالالارا زحمت یوللاری گوستریچی تربیه قهرمانیدیرلار.

بوجور قادینلار مکتب معلملەری‌نیك یاردیمجی‌سی، و الك یاقین دوستی‌دیرلار. سوگرا مختلیف قادینلاردان عبارت بیر سەیم کند اهالی‌سی‌نیك حیات قورولوشونا جوربەجور واسطەلەر ایله اشتراك ایدیرلەر.

بو مسئلەیه شبهەسیز کوچوك بیر تدبیر کیبی باقماق اولماز، پەستالوژی بونو ایمدی عمله گتیرمەییر؛ اونوك دالیندا بیزده اولدوغو کیبی رهبرلەر حکومت کومکجیلەری یوقدور؛ حتی صنفی - بورژوآزی قادینلارا حقوق ویرمك دعواسی قالقمیش ایسەده بونوك بیله گنه بورژوآزیا ایچینده دنیا قدر مخالفلەری واردی. ایشته بویله بیر دەویردە، یازدیغی روماندا پەستالوژی قادینلاری حیات قورولوشونا، تصرفات قورولوشونا دعوت ایدیر. هم‌دە یالگز بورژویلاریك کی‌نی دەگیل، آشاغی طبقەلەری‌دا قاریشدیریر، بو طبقەیی داها اهمیتلی سایير.

بیزیم قادینلار شعبه‌سی‌نیك بوگون میدانا آتوب حیاتا کیچیردیکی بیر مسئله‌یی بویوك معلم یوز ییل اول اوز کتابینده یازیر، و خلقدن طلب ایدیر.

بلی! بیز مکتبی بوتون بو سایپلان تشکیلاتلارلا علاقه‌لی کوروروك؛ آنجاق بو فکر ترس باشا دوشولمه‌ملی، ظن ایدیلمه‌ملیدیر که مکتب بو یول ایله حیات و تصرفاته عائد بوتون مسئله‌له‌ری اوز پروغرامینه ادخال ایده‌جك، داها دوغروسی مکتب حیات ده‌یوسو اولاجاقدیر... خاییر پستالوژی‌نیك فکری تمامیله آیریدیر؛ او دیمك ایسته‌ییر که مکتب حیاتدا، همیشه اجتماعی تدبیرله‌ر کورمه‌یه مستعد بیر شکله قویولمالیدیر. ایشته **مکتبیك اجتماعی فائده‌لی اولماسی پره‌نسیپی... بیر پیره‌نسیپ که آنجاق تمام معناسیله بیزیم شورا مکتبله‌ریمیزده تطبیق اولونماق فکرینه دوشولموش و بیر چوق مکتبله‌رده‌ده حیاته کیچیریلمیشدیر.** پستالوژی‌نیك بو مکتبینده‌کی اوشاقلار؛ آغاج دیکمه بایرامینده اشتراك ایده‌رك وار قوه‌لریله ایشه کومك ایدیرله‌ر؛ عائله‌له‌رینی بر آره‌ند ایله‌مك، تصرفاته یاناشماق خصوصینده صیقیشدیریرلار؛ نمونه تارلالاری کیبی شیله‌ر قورورلار، اهالی‌یه اورنك ویرمك تدبیرینه دوشمك ایسته‌ییرله‌ر. ایوله‌رینده، عائله‌له‌رینده هر شیئه دقت ایله‌ییرله‌ر؛ صحی تدبیرله‌ر کوروله‌ر، اشیایی محافظه ایدیر، قناعت اقتصاد یوللاری قورماغا یلته‌نیرله‌ر؛ بو صورتله عائله و جمعیت قولله‌قتیوله‌ری‌نیك مساوی حقوقلی، آقتیو عضوی اولورلار.

دوغرودور، بو سایپلان ایشله‌رده اوشاقلار، تمام معناسیله حمایه‌یه محتاجدیرلار: آنجاق بونگلا برابر آقتیو و مستقلدیرله‌ر.

اوشاقلاریك جمعیت و قولله‌قتیو ایچینده حقوقلو بیر عضو اولماسی پیره‌نسیپی‌ده کنه سوك واقیتلاردا بیزیم اوشاقلار تشکیلاتی پروغرامینا ادخال ایدیلدی.

مکتبیك داخلی تشکیلاتی تمامیله زحمته سوکنیر؛ بو زحمت، خیالی و صنعی اولاراق دوزولموش تدریس پروغرامی جزله‌ریندن ده‌گیل، یرلی اهالی‌نیك تصرفات زحمتیندن یعنی ابتداله‌رده (اورگو) ایشله‌ریندن عبارت ایدی. سوکرالاری

زحمتیڭ ساحەسی کنلەنیر. اوز کە پیشەلەردە بورایە جالانیر: بوستانچیلیق، ساع سازلیق کبی. بو صنعتلەری‌دە اوشاقلار اوز موسسەسیندە او کرنیردیلەر. **بورا هانکی ایدە یا تعقیب اولونور، آشکاردیر: مارقس ایدە یاسی ایمدیکی زمندا بیزیم مکتبلەریمیزدە اساسلی موقع دوتماقدادیر.**

اوشاقلاریڭ ثمرەلی زحمتی اونوڭ بوتون تدریس ایشینی تعیین ایتمکدەدیر دوغرودور پەستلوژی‌نیڭ، مکتبیندە قویدیغی زحمتی ایشلەر تماملە میخانیک کبی گورونور، قوری، روحسوز، اوشاق پسیقولوژوسیلە پکدە اویوشمایاز متوازن و میخانیکی تکرارلارا اوقشایر بیزیم دورمیزدە کی فابریقا و اوز زحمتلەر تماملە باشقا سیاقدادیر. ایشجیسیندن اوپك چوق شیلەر طلب ایدیر دەکیل یالکز فیزیقی اشتراك، عین زماندا روحی چالیشماق، فکر، محاکمە دقتی یرندە اولماقدا ایستەییر. بونوگچوندە ایمدیکی ثمرەلی زحمت تمامیلە اوز کە ماهیتدەدیر.

آنجاق بوراسی وار کە ایمدیکی فیزیکی و روحی قوتلەریڭ زحمتدە اشتراکی، بیزیم قومپلەقس سیستەم و مەتودوموزدا، باشقا بیر پرەنسیپ اوزرە آتمشدی؛ دیمشدی کە: **ویریلن بیلگی‌لەر، انسانلاریڭ معیشت و حیاتیلە علاقەدار اولاراق اوڭا یاردیمدا بولنامازسا، اوشاقلاریڭ فعالیت زحمتینە استناد ایلەمز و اونوڭ ایچین فائدەویرمەزسە هیچ بیر قیمتی یوقدور؛ بونوڭچوندە بوتون تدریس ایشلەری اوشاقلارا ویریلن تاپشیریقلار اطرافینا ییغیلمالی، اونلاردان چیقاریلاراق عملەگتیریلمەلیدیر اوشاقلاریڭ مرافلاری‌دا بورادا اولدوقجا بویوك رول اوینامالیدیر.»** کورك پەستەلوژی بو پیرنسیپە یاناشیرمی؟ بلی «فائدەلیلکیڭ لذتی زحمتدەدیر. بو اولمایاز یرلەردە علم و صنعت دکز کوبوکی کبی شیدیر؛ سیق سیق قالقاراق قاپالار شکلیندە گورونسەدە حقیقتدە آنی عمرلەرە مالیکدیر: چونکە اونڭ وارلیغی ایلە یوخلوغو کولکدن، بیردە دالغادان آسیلیدیر.» بو فکری، معلم پەستالوژی سوگرا بیر کندچی آغزیلە آچیر:

«مهارتی بیلگی‌دە گورنلەر، ایشی اوک. نمەدیکلەریندن اندیشە ایتمەلیدیرلەر. هر شیئی ایش ایچین اوکرنمك لازیمدیر؛ لاف ایچین بیلگی قازانیلیرسە شبهەسیز

ولدان هيچ بير فائده اله‌كلمه‌ز. ياراتماق . دوزلتمك، ياپماق... ايشته بوتون انلار ايچين هميشه مهم جهتله‌ر... بيلمك، قانماق ايسه بو مهم شيله‌رى الده ،مكچون بيرر مهم واسطه‌له‌ردن عبارتدير، بونو گچون‌ده انسانيڭ بوتون معلوماتى‌نيڭ هدفى اونوڭ حياتدا بوينونا گوتورديكى مهم مشغله‌سى اولماليدير.»(132)

ايشته په‌ستالوژى‌نيڭ بيزيم قومپيله‌قس سيسته‌مميزه آياق قويماسى اساس حاضيرلاماسى! زحمت تربيه‌سى ايده‌ئالينى په‌ستالوژى عملى و طبيعتى شكيل، ايده‌ياسيله ائتلاف ايتديرير؟ بوڭا دائرده كله‌جك تأليفله‌رينده اوزون يضاحات ويرير.

بيلكى‌له‌رى انسان اوزيله ائتلاف و امتزاج ايتديرمه‌ليدير، اونوڭ ياسايشينه، اشاييشينيڭ هر طرفينه، هر دورينه معلومات نفوذ ايده بيلمه‌ليدير، اونوڭ محيطه ولان بوتون تأثير و تشبثله‌رينده عامل و مهندسليڭ بيلكى‌سى‌نيڭ بوينونا وكلنمه‌ليدر، ايشته بو جور و بوخاصه‌ده معلوماتيڭ انسان دينيلن شخصيتيڭ نكشافينده بويوك روللارى و قيمتى اولا بيله‌ر.

بوقسه يعنى بيلكى انسانيڭ اوزيله ائتلاف ايتمز، حياتى و اونوڭ قورولوشى بچين موبليزه اولونماياراق قاچاغان و سركش اولورسه محيط و حياته أثير ايتمك خصوصيندا هيچ بير رولا ماليك اولماز، بناء عليه اونوڭ انسانى بر قيمتى‌ده اوله بيلمه‌ز.

ايشته: بو قاعده ايله داخلى و مدنى ايده‌يايى په‌ستالوژى زحمت تربيه‌سى ايله ائتلاف ايتديرميش.

«بوروژوآزيا دائره‌له‌رى، اوزله‌رى‌نيڭ حيات قورولوشوندان اوترو، لازيم و منفعتلى اولان بوتون بيلكى‌له‌رى په‌ستالوژيدان آلديلار؛ آنجاق اونو خلق ايله بيرلشديرن، خلقه قارشو اونوڭ صميمى رابطه‌له‌رينى آڭلاتان و عين زماندا اونلاردان اوترو فائده‌لى اولان بوتون شيله‌رى آتديلار، ايجابيندا گيزله‌ديله‌ر.

چوجوقلاريڭ ديرى ماراقلارينا سوكه‌نن زحمت تربيه‌سى ايده‌ئالينى، صنفى و طبقه‌وى تربيه ايده‌ئالينا چويرديله‌ر، فقرا اوشاقلارى‌نيڭ هوسله اوقودوقلارى مكتبله‌ر يتيمخانالارى اوز صنفى منفعتله‌رينه خدمت تربيه‌سى ويره بيله‌جك مؤسسه

حالينا كتيرديلەر، اوشاق قولله كتيفى حر انسانلار حاضيرلاماسى لازيم كلن قولله كتيفلەر سورو سورو اسيرلەر حاضيرلاماغا يشلادى. (غروبسقايادان اقتباس)» اونوك بويوك آلنونلار قدر فائدەلى و محصولدار تشبثلەرى، سوزلەرى چوراق و قوملاق بورژوآزيا زمينلەرينه آقاراق انسانيته فائدەسيز و چوق دفعەدە ضررلى آلالار يتيشديردى.

بونو گچون‌دە صميمى مجاهدەسيله، انسانيت تاريخينده دوغرودان مسعود صحيفەلەر دوتان بويوك پەستالوژى عين زماندەدە مغبون و بدبختدير. اوكا آنجاق بوندان سوگراكى، قوممونيست انقلابلارى اوز تاريخينده شرفلى صحيفەلەر آچاجاقدير.

تدریس و تربیه‌دن نظری قسم.

زحمت مکتبه‌رینده ریاضیاتی نه‌دن و نه جور باشلامالیدیر.

یازانی: **حاجی‌زاده اشرف.**

مکتبله‌ریمیزده هر بیر درسیك اوزینه مخصوص بر باشلانغیج نقطه‌سی واردیر که هر بر په‌داغوق مذاکور نفطه‌دان یاپیشاراق تدریسینه دوام ایده‌ر. ریاضیات درسلرینیك ایلك باغلارینا گلینجه بورادادا مسئله‌یی بر قدر مباحثه‌لی گوره‌ریك؛ بونوگلا بیله بو ساحه‌ده چالیشان پراقتیقلار و نظریاتچیلار اساس استناد نقطه‌سی‌نی سایی و هنده‌سی شکل‌له‌رده گورورله‌ر: ایشه بو نوع یاناشماق دوغرو اولسا گرکدیر؛ چونکو اوشاقلاریك اساس مشغولیتی بو ایکی عنصروك اطرافیندا دور ایدیر.

الده ایدیلن مشاهده و تجربه‌له‌ر گوسته‌ریر که سایی و هنده‌سی شکل‌لریك انکشافی اوشاقدا بیرلیکده انکشاف ایده بیلمه‌ییر، اوشاق هنده‌سی شکلله‌رده‌ن قاباق سایی حقینده اساسلی معلومات قازانا بیلیر. بر چوق ریاضیاتچیلاریك تجربه‌سینه اساسلاناراق، دیه‌ریك که سایی ایشله‌ری اوشاقدا «2» یاشیندا میدان آلدیغی حالدا، هندسی شکل‌له‌ر تصوری یالیگز و یالگیز «4»ونجو یاشدا میدانا چیقا بیلیر. دیمك ایلك ریاضی مسئله‌له‌ر هنده‌سی شکلله‌ردن ده گیل سایی‌دان باشلامالیدر. فقط بو او، دیمك د گلدیر که ایلك تدریس مسله‌له‌رینده اوشاغی سطحی اولاراق هنده‌سی شکلله‌ر ایله تانیش ایتمه‌مه‌لیدیر، خایر، الك الویریشلی زمان ایلك سنه‌له‌رده ایلك سطحی، هنده‌سی نمونه‌له‌رده اولسا گرکدیر.

مثلا: کونج، دورت کونجلی مربع والخ، هنده‌سی شکلله‌ر ایله اوشاقلاری ایلك تدریس ایلنده‌ن تانیش ایتمك یالگز دیداقتیق ملاحظه‌له‌ری اعتباریله

ده گیل، تجربی جهتدن دخی الویریشلی‌دیر؛ اوشاق هه‌رگون بیر چوق بسیط هندسی شکل‌له‌ره تصادف ایدیر و اوگرنمك آرزوسوندا اولور. هندەسی شکل‌له‌ر‌نیك اوگره‌نیشی سایی ایله علاقه‌دار اولدوغو کیبی سایی‌نیك جانلی بیر طرزده اوگره‌نیشی‌ده شکل‌له‌ره باغلاناراق اوگره‌تیلمه‌لیدیر. بویله که اوشاقلارا «4» اوگره‌دیلدیگی زمان مربعی دخی اوگرتمه‌لی و محیطه گوره بلکه‌ده کوچوك ریاضی تحلیل ایشینده آپارمالیدر: مربع‌ك 4 ضلعی و 4 کونجی‌واردیر. سایی ایشله‌رینی هندەسی شکل‌له‌ر ایله باغلایاراق تدریس ایدن زمان، سایی ایشله‌ری هندسی شکل‌له‌ره نسبتا دها پارلاق و تجربی موقع دوتدوغوندان، اونلارا بویوك اهمیت ویرمه‌لی وگونده‌لیك مشغله‌له‌ر ایله اونلارا اعتیاد قازاندیرمالیدیر. سویله‌دیکلریمزی بر سیستمه‌یه آلماق و لازمی گوسته‌ریشله‌ری قید ایتمه‌ك ایچین ابتیدا بر سوال جواب ویرمه‌لی‌یك: سایی نه‌دن باشلامالیدیر؟

بیرینجی اونلوقدان باشلامالیدیر، جوابی طبیعی اولماقلا برابر هانکی عدددن سوالی بر قدر دوشونوله‌جکدیر. یاپیلان ئه‌قسپره‌مه‌نتله‌ر، دیگر تجربه‌له‌ر و گونده‌لیك مشغولیتله‌رگوسته‌ریر که معین عدد گوسته‌رمك ممکن دگلدیر.

زیرا به‌داغوق مختلف تربیه و معلوماته مالك بر هیئت قارشوسونداداورانیر؛ و قطعی‌لیك غیری ممکندور. بیر چوق به‌داغوقلارینك یاپدیقلاری تجربه‌له‌ر ئه‌شیالاری «5» عددیندن باشلامایی موافق گوسته‌ریر. بورادا بوتون مهارت به‌داغوغوك مه‌تودیق یاشاماسینداذیر. به‌داغوق اوشاغا بوتون معلوماتی حیات کاذیندان و حیات احتیاجیندان ویردیگی کیبی سایی ایشله‌رینی و اونلارادائر بوتون لازمی اعتیادلاری‌دا اوشاغی مراقلاندیران مشغولیتندن، کویوندن، احتیاجیندان و محیطیندن آلاراق ویرمه‌لیدیر.

ایلك حسابات ایشله‌ری صنف محسه‌بی اوزرینده آپاریلماسی الویریشلی‌دیر؛ بویله که 4 عددینی اوگره‌تدیکده اولا محسه‌بده ایکی ته‌لیك اوزرینده «4» عددی‌نیك شکلینی قویار و سوروشار که؛ «بن بورایه نیچه دوگمه گتیردیم» جواب آلاندان سوکرا بشینجی دوگمه‌نی بیر قدر اولکی «4» دوگمه جیکدن آیری قویاراق یکی عمله گلن شکله دقتله‌رینی، جلب ایدر و نیچه

دوگمه‌نیڭ گوردیکلرینی سوروشار و سایدیرار. سایلان زمان «2» سایلدیقدا ایکی دوگمه‌یی «3» سایلدیقدا 3 و 4 سایلدیقدا دورت دوگمه‌یی بارماقلا توقوناراق سایدیرمالیدیر؛ چونکو آیری آیری دوگمه‌له‌ریڭ ته‌ل اوزه‌رینده گزدیریلمه‌سی تەڭایکله‌ره و عمومیتله سایی ایشله‌رینیڭ اعتیاد قازاندیریلماسینه بویوك یاردیم ایده‌ر.

بوندان تجربی پسقولوژونیڭ الده ایندیگی مشاهده‌له‌ر بویوك اهمیتی حائزدیر. سایی ایشله‌رینده اعتیاد بیر چوق یوللار اوزره الده ایدیلیرسه‌ده الڭ موافقلاری آشاغیداکی‌له‌ردیر:

1—اوشاقلاریڭ گوزله‌رینی یومدوراراق په‌داغوق جدول و یا باشقا نمونه ایله ماصایا وورور، و نیچه دفعه ووردوغونو سوروشور. بورادا الڭ بویوك مقصد قولاقدا قازاندیریلاجاق قابلیتی باشقالاریندان تجرید ایتمکدیر. قولاق واسطه‌سی ایله اعتیادلاری موفقیتلی بر طرزده الده ایتمك ایچین بویوكساکتلیك و ممکن اولارسا قارانلیق گوشه‌دن استفاده ایتمه‌لیدر.

انکشاف ایندیرمك ایچین دیکر نوع تجربه‌لردن استفاده ایده‌رك بونوڭ ایچین بیر چوق نمونه‌له‌ر گوتوزولور؛ گوسته‌ریلیر و سورولور. بنده نیچه قلم و دفتر، آلما، نار، کتاب والخ واردیر، تاختادا نیچه چیزگی چکیلمیشدیر و سائره نمونه‌له‌ر گوسته‌ریله‌رەڭ لازمی اعتیاد قازاندیریلیر.

تصوری اعتیادلار قازاندیرماق ایچین په‌داغوق «5» تانیش چوجوق آدینی قیز آدینی والخ آدلاری و بیر بیرینه اوقشار اشیا آدینی سایندیریر.

بارماق اوزرینده سایی ایشله‌رینی تجربه و اعتیاد ایچین اوشاقلار یه‌رکن قاشیغی، یازارکن قلمی، نیچه بارماقلادوتدوقلارینی سورار و گوسته‌ره‌ر. بو آرالیق معلم طرفیندن بعض تاپماجالاریڭ سویله‌نیلمه‌سی دخی لسانی و همده سایی ایشله‌رینی اوگرتمه‌گه یاردیم ایده‌ر. مثلا: ایکی آنانڭ هره‌سی‌نیڭ «5» اوغلی واردیر، و هامی‌سی بر آدلانیرلار. (ایکی ال). قار توپاسی قاییرماقلا مشغول اولان بش اوشاق اوشویه‌رەڭ هرکس اوز یوواسینا قاچدیلار (ال و الجه کدیر) بنم 5 بارماغیم واردیر، یا أتی واردیر یا سوموگی (الجه کدیر). والخ بونلارا

بکزر تاپماجالاردان و عیانی سایلاردان سوگرا مجرد سایلارا کچمه‌لیدیر. عددلر آراسیندا اولان مقایسه دخی بورادا آپاریلمالیدیر« مثلا 5 ایله 4 آراسیندا هانگی عدد دورور؟ کیم بیردن 5 و بشدن بیره قدر ـ سایار، 3 له 5 آراسیندا هانکی عدد وار والخ.

تعداد ایدیلن نمونه‌لر یاپیلدیقدان سوگرا معلم «5» قپیک‌لیکی گوسته‌ریر، نه‌دن قایریلدیغینی سوروشار و اوزه‌رینده کی اشاره‌یی هر برینه دقتله گوسته‌ریب باقدیردیقدان سوگرا مذکور اشاره‌یی یادلارندا ساقلامالارینی توصیه ایده‌ر. 5 قپیک عوضینه بعضا بیر شاهی دینیمه‌سینی یاد ایتدیره‌ر و سوروشار که بر شاهی‌یه نه آلماق اولار و هانکی قاپیک‌له‌رله بیر شاهینی خیردالاماق ممکندور. 5 قپیک‌لیکدن باشقا دیگر پوستا مارقاسی و سائر 5 اشاره‌سی اولان نمونه‌لر گوسته‌رمه‌لیدیر؛ بوندان سوگرا تکرار محسبه یاناشمالی و 5یک رسمینی چیزدیرمه‌لی ـ ـ ـ بعض مه‌تودیستله‌ر سایی ایشله‌رینه اوشاغی آسان آلیشدیرما بولونو أولچوده گورورله‌ر؛ فقط أولچو ایشله‌ری اوقدر اساس اولماسا گرکدر؛ چونکو عصری پداغوژی اوشاغا ویریلن مسئله‌له‌ریک هر بیرینیک حیات کتابیندان گوتوریلمه‌سینه اسرار ایدیر. حیاتی مسئله‌له‌ری آراپاجاق اولورساق گوره‌ریک که اوشاق اساس اولاراق 3 شرائط داخلینده حساب ایشله‌ری ایله تماسدا اولور.

1ـ اشیا آلیشی و ساتیشیندا 2. اویون اتاسیندا و نهایت اشیا قونوشوندا اوچ قارپوز 4 آرمود»... بورادان دیه‌ریک که بیرینجی و بلکه‌ده IIنجی غروپ ایچین ویریله‌جک مسئله‌لر باشدان باشا گوسته‌ردیگیمیز نمونه‌له‌ردن اولا بیله‌ر؛ بیر چوق مکتبله‌رده مسئله‌نیک بو جهتینه هیچ أهمیت ویریلمه‌ییر و حتی بر چوقلاری خیالی ومجرد دیزیلمیش مسئله کتابلاریندان استفاده ایده‌ر و اونوگلا ایشله‌ر. I و II غروپلاردا مسئله‌له‌ریک دوزولوشو معلم وچوجقلار طرفیندن اولورسا داها گوزل داها طبیعی اولار. اولچو ایشله‌رینه بیر داها قاییتاراق دیمه‌لیک که الک بویوک پداغوژی قصوری سایی ایشله‌ری‌نیک اوگره‌نیشینده أولچو نمونه‌لرینیک گوسته‌ریشیدیر. چونکه اولا او یاشدا اولان

اوشاق اولچو ايشله‌رى آزايله‌مراقلانير، سوگرادا مقايسه‌يه اوشاقدا لازمى تفكر اساسى يوقدور.

سايى ايشله‌رينه بيرينجى واسطه بارماقدان سوگرا پول ايشله‌رى اساس اولسون گرك. نومرو و رقم ايشله‌رينه آليشديرماق ايچين حياتى مشغله ينه پول ايشله‌ريدر، پول ايشلرى اوقدر بيزيم گونده‌ليك احتياج و حياتميزله علاقه‌دار دير كه هر شيدن زياده اوشاق اونيگلا مراقلانير. و اونوگلا سايى ايشله رينى آسان آلير و اوگره‌نير.

آمريقان مكتبله‌رى‌نيك بيريندن نمونه گوتوره‌ن «ى. يانژول» سايى ايشله‌رينى پول و يا اونو عوه‌ض ايده‌ن دميردن قاييريلمش نمونه‌له‌رله هر هانكى بير مراقلى مشغله‌نى بويله تصوير ايدير. صنيف هيئتى كنديسينى ارزاق ميدانچاسيندا حساب ايدير.

اوشاقلاريك بير حصه‌سى ارزاق آلان ديگر بير حصه‌سى ساتان 3نجو غروپ پارايى توپلايان دوردونجو نظارتچى والخ وظيفه‌له‌رينى آپارير. وصنيف بويوك ميدانچه‌نيك حقيقى و كوچوك نمونه‌سى‌نى ياد ايتديرير. اوشاقلار، بويوك هوه‌س و مراقله حساب ساعتلرينى جدولده آختارار و خياليندا بويوك فانتازيالار ياراتير پول ايشله‌رينه و ياخود اونلاريك ئه‌قويواله‌نتله‌رينه (عوض ايدن) ياناشمايى بزه مونته‌سسورى دخى توصيه ايدير. بزيم مكتبله‌ريميز اونوك گوسته‌رديگى يوللار اوزره حساب ندريسينه ياناشارسا بويوك موفقيت‌له‌ر الده ايديله‌ر. عمومى دوشونه‌جك اولورساق امتعه تصرفاتى و پارا عصرينده ياشايان هر بير بويوك و كوچوك اوشاق هر شيدن زياده پول ايشله‌رينه تصادف ايده‌ر و اونوگلا اوغراشير، نه‌دن اوشاقلار ايلك مشغله‌له‌رينى اورادان باشلاماسينلار؟ آپاريلان 2 هفته‌ليك مسئله‌له‌ر حساباتى بويله بير نتيجه ويرديريميشدير. توپلانان 4046 مسئله‌نك %85ى آلغى ساتغى‌يا متباقيسى ايسه ايش، ساعت اولچو، انشاآت و و حجم ايشله‌رينه دائر اولموشدور.

تكرار اولاراق ديه‌ريك كه اولچو ايشله‌رينه حساب ايشله‌رينى داخل‌ايتمك اساسلى فكر دگلدير. اولچو ايشله‌رى‌نيك اوز غروپو و اوز تدريس اوجاغى

واردیر. «5» رقمی‌نیڭ یازیلیشینا گلینجه اونو اوچ دفعەده یازمالیدیر، اولا اورتاسینی سوگرا دائرەجگینی و نهایت اوست قانادینی چیزدیرمەلیدیر. و یازدیرارکن مطلقا سورمالیدیر؛ بونا بگزر شکلی هاردا گورموشدوگوز؟ یازی ایشلەرینی دوزگون آسان آپارماق ایچین مونتەوری یاشیکلەرینی، ومشغلەلەرینی مکتبده قوراماق اولدوقجا تیز زماندا مقصده چاتماغا کومك ایدر. بورادا هانکی واقتدان اوشاقلاری رقم ایشلەری ایله آشنا ایتمەلیدیر. مسئلەسی میدانا آتیلیر. مەتودیستلرڭ نظریەسی بورادا مختلفدیر: بعضلەری بیرینجی 10لیقدان سوگرا دیگەرلەری ایسه سایی ایشلەرینه باشلایان دویردن رقملەرله تانیشایغی توصیه ایدیرلەر.

بیرینجی‌لەر موازی آپاریلیشدا کی قورقوبو سایی ایشلەرینده عمله گله بیلەجك قارشیقلیقدا گورورلەر، فقط بو قورقو اساس‌سیزدیر؛ زیرا اوشاقلار سایی حقندا معلوماتی اولدوقجا اساسلی آلمیشلار. آلمان مەتودیستلەریندن «شولتس» دییور که رقمله سایی آنالاییشلەرینیڭ بیر بیریله علاقەسی، حرفڭ صوته و یاخود نوتوڭ آهنگله اولان علاقەسی کیبی‌دیر. رقمڭ سایی‌له موازی آپاریلماسینا ااینجی سبب بیزده بیر چوق مکتبلەرده بیر معلمیڭ بیر نیچه صنیفله مشغول اولماسیدیر، صنیفلاریڭ بیری‌ایله مستقل ایش آپارا بیلمك ایچین بیر واسطەدیر.

رقم یازیلیشینا باشلاماق ایچین واحدقیاسی اوشاقلار طرفیندن سایی اعتیادلارینا آلیشما و بنیمسەمه دوریدیر.

رقملەردن دانیشدیغیمیز زمان بر شئی داها یاد ایتمەمیز لازم گلیر.

بر چوق آوروپا و روس مەتودیستلەری رقم یازیلیشیندا ابتدا رومارقملەرینی سوگرا عرب رقملەرینی یازمایی توصیه ایدیرلەر.

بعضلەری ایسه حتی عملیاتی اولا روم، سوگرا عرب رقملەری اوزرینده مصلحت کورورلەر. بونا دائیر دیمەلی‌دیر که روما رقملەری اوزرینده آپاریلاجاق هر هانکی عملیاته صرف ایدیلن وقت قیمتسیز یره صرف اولنور. اولا اوشاقدا اولان بصری دقت ایشلەری‌نیڭ حجمی اولدیقجا داردیر.

نەدن اوشاقلار بیردن بیره 5-4 دن آرتیق غنصری کورمك و آلماق

قابلىيتىده چتىن‌ليك چكيرله‌ر. ديكر طرفدن كورورولك كه بشريت عالمى، نمونه‌سينى كوردو كوموز كيبى (IIII) چوبوقدان اوزاقه كيتمه‌يشلردير.

اوشاقلار چوق چوبوقلا ايش گورمه‌يى سه‌ومه‌زله‌ر. اساسسيزجاسينا قيرار تو كه‌ر يالگيز بير نيچه‌سينى سه‌چه‌ر ساقلار. ديمك او رقمه‌رله اولان حركت عكس به‌دالوژى حركتدير.

روما رقمله‌رى اولا اونسوزدا آز درس مدتيميزدن معين بر حصه‌سينى كوتورور و لزومسوز يره صرف ايدير و سوكرادا ايشه باجاريقلى ياناشيلميش‌سا دوغروداں دوغرويا عرب رقمله‌رينه كيچمه هيچده چتين‌ليك ياراتاماز. بوندان باشقا عرب و رومارقمله‌رينيك شكل، قورولوش و اساسلاريندا آيريجا فرق وارديز. عرب رقمله‌رينيك 9 ـقدر اولانلارى‌نيك هر بيرى بير اشاره ايله قيد اولونورلار. روما رقمله‌رى‌ايسه بير نيچه اشاره ايله قيد اولونور.

ده گيل اوشاقلار بويوكله‌ربيله، روما رقمله‌رينى بير-بيريندن سه‌چمه‌ده بويوك چتين‌ليكله‌ر چكيرله‌ر و آلماق ايچين بويوك دقت صرف ايتمه‌له‌رى لازم گلير. مثلا:(VIII) بويله اولدوغو تقديرده ابتدائى مكتب ياورولاريندان بحثه‌لزوم‌يوقدور.

رقمله‌رى اوكرتمه‌دن قباق اوكا بكزه‌ر شكلله‌ر رسم ايديله‌رك رقمه ياناشيلير. بودا اولدوقجا صنعى بير حالدير. جوربه‌جور اويونجاقلاردان واز كچمه‌لى و رسمى‌ايشه باشلاماليدير. رقم يازيلميش، اويله‌جه‌ده ياپيلان عمليانلار و اونلاريك اشاره‌له‌رى تربيه‌وى رول اويناماللى و اوشاغيك بديعى انكشافينا تأثير ايتمه‌ليدير.

رقم يازيليشينا و اويله‌جه‌ده قابل اعتياد قازاتديرما مسئله‌له‌رينه دوزگون ياناشماق ايچين داها بير ايشه اهميت ويرمه‌ليدير. بو ايسه رقمله‌رى نه ايله يازماق مسئله‌سيدير. عادت اوزره رقمله‌ر صنيفدا تباشير ايله، به‌رووقورشون قلمله يازيلير. صنيفدا تباشيرله يازماق طبيعى‌دير. قورشون قلمله يازماق به‌داغوزو و حفظالصحه نقطهٔ نظريندن تباشير يازيه نسبتاً داها گوزلدير. بونوكلا برابر قورشون قلم به‌داغوژى و حفظالصحه‌نك بوتون طلباتلارينا جواب ويرمه‌يير. زيرا قورشون قلم اولا دوزگون تضييق ياپاماير، سوكرادا قورشون قلمله يازيلان رقمى

شكله نسبتا گوز طرفندن ضعيف آلینر و اوشاق تصوروندە جانلانا بیلمەیر.
ایستەر پەداغوژی و ایستەر ایسە پەداغوژی نقطهٔ نظریندن الك یوكسك موقع مركیبیگدیر. آغ كاغذ اوزریندە مركبله یازیلان رقملەردە یوقاریدا قورشون قلمدە گوستەریلەن نقصانلار آرادان قالدیریلیر.

دوغرودور، بورادا بعض اهمیتسیز قصورلارا تصادف اولونور، پەرو ایله یازمادا كی چتینلیك، سلیقەسیزلیكدن اوشاق پالتار و دفترینك بویانماسی و بونوك كیبی. اما معلم سلیقەلی اولارسا طبیعتیله طلبه بو قصورلارا تصادف ایدەمەز. بوندان باشقا معلومدور كه گەج ویا تیز زماندا طلبه پەرو ایشلەرینه یاناشمالیدیر؛ چونكه قورشون قلمینك قابلیت و ایشی غیر رسمیدیر. رقملەرینك دوز كون و كوزەل یازیلیشینا اعتیاد قازاندیرماق ایچین بعضلەرینك گوستەردیكی كیبی رقملەری ازبەر ویا املا طریقی ایله دەكیل، بیر نمونەدن باقاراق یازماسیدیر. بورادا اوشاق اولدوقجا سربست و آرامله هر بر قسمی رسم ایلەر و لازمی شكلی اونا ویرمكه سعی ایدر. بو بارەدە مناسب نمونەلر گوستەریشی «وولقوفسكی‌نیك» چوجقلار ایچین یازدیغی حساب كتابچەسینده واردر. اعتیاد حاصلاتندان سوگرا املا و ازبەر یازی مسئلەسنه كیچمك جائزدر.
رقمك نەجور یازیلما مسئلەسیده بر قدر مباحثەلیدر. بعض مەتودیقلر رقمی تام یازمایی توصیه ایدیرلر. فقط «موچانك» ئەقسپرمەنتال پەداغوژی‌سنك گوستەرمەسنه كورە، چوجوق رقم یازدیغی زمان اونك هر بر حصەسنك چزیلمسنه بویوك دقت صرف ایدر و كوز قابلیتنی همان نقطەیە توپلایاراق حصەلرك آرقاسنجه كزدیرەر.

نەدن اولا رقمك عنصرلرینی اوگرتمەلی بعده ثانی یازمالیدر. تعبیر دیگرله دیەرز كه دیداقتیقا نقطهٔ نظریندن ایشه یاناشاجاق اولورساق رقم یازیلشنه، سینتەز اصولی آنالیز اصولندان مناسب و الویریشلی‌دیر.
رقملری یازدراجاغمز كاغذ اوزریندە اولان افقی و مائل خطلر مسئلەسنه گلنجه بورادە نه اوقدر قطعی‌لك اولماماسنی قیدله برابر بر چوق تجربی پەداغوژی ایشلری ایله اوغراشانلرك گوستەرمەسنه گورە افقی و مائللرك هیچ بر

مثبت طرفی یوقدر. زیرا او سیستم دفترلر چوجقی بلکەدە کوچو کلکدن معین
چەرچیوە داخلنە آلیر و بر قدر قصقانج تربیەلیور. افقی خطلر کافی اولسا
گرکدر یعنی استقامت کافیدر. رقمڭ مائل و دوز گون یازیلماسی بارەدە لسان
ایشلەرینده اولدیغی کبی حالا هیچ بر متخصص طبیب و یا پەداغوق طرفدن
مسئلە حل ایدیلمەمشدر. نەدن ایشڭ بو جهتە لازمی یولی گوستەرمکدن قاچاراق
مسئلەنی حلنی معلمە و چوجق تمایلنە براقرز.

مطالعە و تجربەمدە رقم یازیلشندە بعض پەداغوقلرڭ تاقتیقا ایشلەتمەلرینی گوردم.
بونا قطعیا یول ویریلمەمەلیدر؛ زیرا یازی اونگلە بدیعیاتنی، تەخنیقاسنی تماماً
ایشرر. دیگر طرفدن چوجقلارمزڭ بر چوقی عائلەدن گلر کن رقملر شکلنە
دائر هیچ بر تانشلقلە گلمەدیکندن مذکور اصولە یول ویریلەمەز.

تاقتیقا ایلە ایش گورمك قوللەقتیو ایچین الوریشلی اولماسڭ گرەك چونکە
بورادە رول اویناپان فردیتدر. و چەویکلکدر.

رقمی و اونڭ عنصرلرینی ابتدا پەداغوق تاختادا رسم ایتمەلی و چوجق اونا
باقاراق یازمالیدر. بزم پەداغوقلار ایشڭ بو جهتنە اوقدر قیمت ویرمەیورلر
چونکە رسم ایشلری عمومیتلە بزدە حالا اوز محوری اوزرینە لازمی درجەدە
قویولمامشدر. اما اونوتمامالیدر کە رسم چوجقدە ئەستەتیق قابلیتی انکشاف ایتدریر
چونکە رسم دلسز دابردر. معلم تاختادا یازیلانلری طلبەلر طرفدن مرکبلە
یازدرمالی و صرالار آرالارندە دولاشاراق هر برینە دقت و رسم معلمی کبی
بوتون یاگلش لقلری تصحیح ایتمەلیدر.

رقمی اولا و سوگرا یازیلمیش و یا خود هرایکیسینڭ بردن تطبیقاتی دخی
بویوك اهمیتە حائزدر. بزجە هر بر رقمڭ گوستەریشی اولار اولماز یازیلماسی
مناسب اولسون گرەك. رقملرڭ اوقونما مسئلەسنی گوزلەمەنڭ معناسی یوقدر.
مشترك اولمالیدر. دیگر طرفدن الدە ایدیلن حقیقتلە حسابلاشمالیدر چوجق.
پسیخولوژیسی اوقودیغنی یازمایە و یازدیغنی اوقومایە بویوك تمایل گوستەریر. رقم
اوگرەنشدە صرف ایدیلەجك ساعتلرە گلنجە «1» و «4» رقمندن باشقەلرینڭ
هر برینە بر درس صرف ایتمەیی و هر برینده قباقکیلرڭ تکراری توصیەاولنور.

*) عادی کسرینك ضرب عملیاتینی تدریس ایچین عیانی و آ کلاقلی یوللار؛

یازانی: خ. م.

نوخا خلق معلمه‌ریندن (ا. ح.) یکی مکتب اداره‌سینه یازدیغی بیر مکتوبدا، بیزدن طاب ایتمیشدی که کسرینك ضرب و تقسیمینه دائر عیانی یوللار گوسترەك. بو مناسبتله اوز فکرمی سویله‌مك نیتینده‌یم، سراوحه‌ده سویله‌نن (عیانی و آ کلاقلی یوللار) سوزله‌رینه یاقشیجا باقیلسا گورونه‌ر که بیزیم مه‌تودوموز یالگز عیانی واسطه‌له‌ره ده گیل اوزگه اساسلارادا سوکه‌نه‌جکدیر، او اساسلارا که نه‌دن عبارت اولدیغی گله‌جکده اطرافلیجا آ کلاشیلار.

بلی! اولجه تام عددینك کسره ضربی، یعنی $\frac{3}{5}.50$ کبی عملیاتینك عیانی و آ کلاقلی اولاراق تدریسی مه‌تودینی گوسترمك نیتینده‌یك. بوجور عملیات معلوم اولدوغو اوزره آشاغیدا کی قاعده ایله اجرا ایدیلیر:

$$10=\frac{3.\ 50}{5}=\frac{3}{5}50$$

بو عملیاتینك نه دیمك اولدوغو اوشاقلارینك بینله‌رینه آ کلاقلی صورتده یرلشمکدن اوترو، اونلارینك بینله‌رینده بورادا کی بوتون صفحه‌له‌ره عیانی و قانونی سببله‌ر اولمالیدیر. بوایسه اعتراف ایده‌ك که، هله‌ایکده بیزیم مکتبله‌ریمیزده یوقدر.

اك مقتدیر معلم‌له‌ریمیز بیله اوشاقلارینك ذهنله‌رینده، بو عملیاتینك ماهیتی و صفحه‌له‌ری باره‌سینده قارانلیق نقطه‌له‌ر قویمامیش کیچمه‌ییرله‌ر.

بورادا کی قارانلیق نقطه‌له‌ر بوندان سوکرا گلن بوتون حساب عملیاتینی آ کلامادان اوشاقلارینك کیچمه‌سینه سبب اولور: کسرینك ضرب و تقسیمینده، تناسب و ثلاثه مسئله‌له‌رینیك، فائضله‌رینك حلله‌رینده اوشاقلار دائما قارانلیقلار ایچینده تباشیر و یاخود قام -ره‌ییرله‌ر. دقت ایدیلسه، اساسی بورالاردا کی قارانلیق صحفه‌له‌ردیر.

---

*) مباحثه یولیله.

نیجه که ایله‌ریده گوروله‌جکدیر، بورانیڭ قارانلیق صفحه‌له‌ری‌نیڭ بیرچوقودا اعمال اربعه‌ده‌کی جمع وطرح دوریندن قالمیشدیر.

نه ایسه مطلبه قاییداق: اوشاقلار بو عملیاتدا اول ـ $\frac{3}{5}$ .50 یك، ایکینجی $\frac{3.50}{5}$ یك؛ اوچونجو (3.50) یك آلتی ایله، (5) یك اوستونده اولان (—) چیز کینیك نه‌دن عبارت اولدوغونو و عملیاتلاری هانسی قانون و سبیله‌ر داخلینده یاپدیقلارینی بیلمه‌لیدیرله‌ر. داها دوغروسو بونلاری عیانی واسطه ویا خود عیانی واسطه‌دن چیقما قانونلارا سوکه‌مه‌لیدرله‌ر.

سوزیمه دقت ایدیلسین، **عیانی واسطه ویا خود عیانی واسطه‌دن چیقما قانونلارا سوکه‌مه‌لی‌دیرله‌ر.** دیره‌م. بو سوزو بڭا دیدیرن مجبوری سبیله‌ر وار:

بوتون قضا و مرکز معلمه‌ری، مسئله‌له‌ریڭ حیاتی اولماسی پیره‌نسیپینی یاڭلیش آڭلاماق نتیجه‌سی اولاراق، حساب قانون و قاعده‌له‌رینی ترك ایدیب گونده‌لیك حیاتدا ایشله‌نن عملیات قانونلاریله کفایتلنمه‌کده‌دیرله‌ر.

بو یاڭلیشلیغیڭ نتیجه‌سی اولاراق، اعمال اربعه قانونلاری، مثلا مقسومیڭ نه‌یه مساوی اولماسی، قلمله‌رده‌ن بیرینڭ نه‌یه مساوی اولماسی..... کبی قاعده‌له‌ر، معترضه‌له‌ریڭ وظیفه‌له‌ری و سائر شیله‌ر تماميله آتیلمیش. سببی‌ده نه؟ چونکه بونلاریڭ حیاتدا لزومو یوقمیش، چونکه کندلی یر ویا خود محصول اولچوب ساتارکن بونلاری ایشله‌تمه‌یه‌جکمیش.

سوڭ دویرده معلمه‌ریڭ ایله‌دیکله‌ری اڭ بویوك خطا اولماق اوزره گوستره‌دیکیم بو نقصانلار اعمال اربعه بیته‌ر ـ بیتمه‌ز، حساب عملیاتی‌نیڭ آڭلاقلیغینی بوزماقدادیر. چونکه حساب علمینده ابتدا عیانی واسطه‌له‌ر آڭلاغا کومکچی اولمالیسا، سوڭرالاردا بونلاردان عمله گلن قانونلار عیانی واسطه وظیفه‌سی‌نی گورمه‌لیدیر. بونڭچون‌ده ایمدیکی حالدا اگر کسریڭ کسره ضرب و تقسیمنی آڭلاقلی کیچمك ایسته‌ییرسه‌ك، اوشاقلاریمیزا جمعدن حساب علمی باشلاییب، عملیات قانون و دعوالارینی یڭیدن اوگرتمك اڭ کسدیرمه یول اولاردی.

نه ایسه ایمدیکی حالدا، بیز مه‌ثود زیبیللیکله‌رینی ایشله‌مه‌یه‌ك، ممکن اولدوغو

قدر بو وضعیت ایچیندن چیقماغا چالیشاق. اولا $50.\frac{3}{5}$ نیك ماهیتینه گیریشەك. نه ایدەك که بو گونکو مکتب یاورولاری، بوجور عملیاتیك نه دیمك اولدوغونو سبیله آڭلاسینلار ؟

بیز بوڭا تام عددیك کسره ضربی دیبریك؛ اوشاقلار دورت عملیاتی حسابدا بیتیردیکدن سوڭرا بوجور ضربه کیچیرلەر. انصاف ایدەك، بو هیچ ضرب اولارمی، هیچ بو واقتا قدر یوزلەرجه ضرب گورن اوشاقلار بو عملیاته ضرب دیەرلەرمی؟ هانی بونون آرتیمی؟ آخی ضربیك مضروبی اولاردی، حاصل ضربی اولاردی. حاصل ضرب بو واقته قدر همیشه مضروبدان بویوك چیقاردی. بونوك هاراسی ضربه اویار؟، خصوصیله اوشاق بیننده.

دوغرودور، ریاضیاته، خصوصیله جبره گوره بو ضربدیر. چونکه حاصل ضربینی مضروبلاردان بیرینه بولسەك اوبیری مضروب چیقیر؛ آنجاق حسابدا ضربه ویریلن تعریفه گوره بو عملیات اصلا ضرب دەگیل.

ایمدی بو وضعیتده اولان اوشاغا، بیز تامیك کسره ضربیچین، «تامی صورته ضرب و مخرجه تقسیم ایتمك لازیمدیر» قاعدەسینی ازبرلەتمکله نه ویرمیش اولا بیلەریك؟ ولو چیقاریلان بو قاعده ئەوریستقا اصولیله اولسون، اوشاق طرفیندن کشف ایدیلسین! هیچ... البته هیچ... البته خائوس!

بونوڭچون الڭ چوق دورولاجاق شی بونوك نه دیمك اولدوغونو آڭلاتماق اولمالیدیر.

بو جور عملیاته عیانی واسطه اولاراق حیاتی مسئلەلر گوتوروامەلیدیر؛ مثلا احمدیك اللی قپك پولی واردی، اونوك بشدە ایکیسینه کتاب آلدی، کتابه نه قدر پول ویردی ؟

اساس عملیاتی بوڭا اوقشایان، رقم و مالینیك جنسی و قورولوش شکلی باشقا و عین زماندا حیاتی اولان بیر چوق مسئلەلر اوشاقلارا ویریلمەلی، حل ایتدیریلمەلی و عملیاتدا دستور حالینا گتیریلمەلیدیر؛ حل نمونەسی:

50 ق : 5 = 10 ق

10 ق . 2 = 20 ق

دستور: $20 = 2(5:50)$

اوقشاری اولان بوتون مسئله‌لەرده‌ده بونو یاپمالیدیر. بو حرکتدن مقصد نه دیر؟ مسئله‌ده‌کی عملیاتی اویله بیر حاله کتیرمك که اوشاقلار یازی ایله حل ایله‌مه‌دن عملیاتیك گیدیشی صفحه‌لەرینی بیر - بیرینیك دالینجا تخیل ایده‌بیلسینلەر و عین زماندا دستوریك گیدیش شکلی‌ده اونلارك خیالینا گیرسین.

بو مقصد نه زمان الده ایدیله‌بیله‌ر؟

1 ــ مسئله تمرینلەری‌نیك بیقدیرمایاجاق مقداردا چوقلوغیله؛

2 ــ حل قورولوشونیك،

3 ــ دستور یاپیلیشینك رابطه‌لی تکراریله.

ایسته‌دیکیمیز وه‌ردیش اوشاقلاردا عمله گلدیمی؟ دورماق لازیم ده‌گیل، 50 برینی دوتان عدده «**کل**»، 5 عددی برینه قائم اولان رقمه **مخرج**، 10 قیمتی مقامینا کیچه‌جك کمیته‌لەرده‌ده یا **صورت** یاخود **پای** دیمه‌لی‌بیك. بوعملیاتادا **کل بیلیندیکده جزئی تاپماق** آدینی ویرملی‌بیك.

عملیاته بو ته‌رمینله‌ری و بو آدی ویردیك، بونلاریك کسر بحثینده‌ده بیزه یارایاجاغینی اونوتمامالیدیر.

بو ته‌رمینله‌ر، بو آد اوزوده گنه مسئله‌لەر اوستونده گیتمه‌لیدیر که اوشاقلار شاشیرماسینلار، اونوتماسینلار.

بو قدر زحمتدن سوگرا، تعریف چیقارتماق، اوشاقلاریك دفترینه یازدیرماقدا، فائده‌سیز اولماز: گلیك جزئنی تاپماق ایچین کل دینیلن عددی مخرج عددینه تقسیم، صورت عددینه ضرب لازمدیر. بو جور تعریف ایسه:

[(کل=ق): مخرج=ل]. صورت=ع یعنی ق:ل×ع اولور.

دیمکدیر، اوشاق بو جور سویله‌مه‌سه‌ده ذهنینده اوزو بو صورتله ایشی عمومیلشدیرمه‌جکدیر.

البته بو نتیجه‌یه بیز آگلاقسیز چاتدیق دیین اولماز ظنینده‌بیك.

آنجاق بیر شی گوزدن قاچمامالی: (عددی دستور). دستوری مسئله‌دن اوشاقلاریك چیقارمالاری لازم گلدیگی کیبی، دستوردان مسئله یاپمالاری‌دا گرکدیر.

مثلا : (40 : 8) 3=15 ی گورونجه اوشاقلار بوڭا جور ـ جور مسئله دوزلده بیلەلیدیرلەر. حاصلی دستور اونلاردان اوترو بوتون عملیاتلاری ، اونلاریك قاعدەلەرینی گوستەریجی بیر تعریف مقامیڼا کیچمەلیدیر .

ایمدی آخی بیز بو سویلەدیکلەریمیز شیلەری پساغی گوتورموشدوك . $50 \cdot \frac{3}{5}$ عملیاتی‌نیك ماهیتینی قاندیرماق پساغیسی. بس دالی نیجه اولدو دیەجکسکز؟ کیچیرەم :

بو حاضیرلیقدان سوڭرا ، اوشاقلارا دیمك اولار که

$40 \cdot \frac{3}{8}$ ؛ 3(8:40) دیمکدیر .

او زمان اونلار باشا دوشەرلەر که $40 \cdot \frac{3}{8}$ کلیك جزئنی تاپماق ایچین بیر مسئلەدیر. هله که تامیك کسره ضربی ده گیل؛ اوزوده کسر صورتینه ضربده اولونماباجاق، یالگز ، 8‘40 ، تقسیم ایدیلەجك ، 3 ده ضرب. بو یول ایله بیر نیجه مسئله حلیده تمرین و ممارسه مقامی دوتابیلەر.

سوڭرا ، بویله دانیشیقدا آچیلابیلەر :

ـ 40 یك سکزده اوچونو تاپماق عملیاتینی تاختایا یازبکیز .

ـ بیر اوشاق یازار .

ـ نه جور تاپارسیکز، کسریك نەیینه ضرب و نەیینه تقسیم ایدەرسکز ؟

ـ مخرجینه تقسیم، صورتینه ضرب . (دیەجکلەر چونکه کسر اوقور کن بو تەرمینی بیلیردیلەر) .

دیمك که بیز بو یول ایله هم $40 \cdot \frac{3}{8}$ قیلیقلی عملیاتیك ماهیتینی، همده عیانی یول ایله عملیاتینی اوشاقلارا قاندیردیق، ایمدی عملیاتیك ایکینجی صفحەسینه کیچەبیلەریك :

$50 \cdot \frac{3}{5}$ نه دیمکدیر؟

بونو ، بو حاله گتیرمکدن ، اوترو معلملەر چوق آسان ایضاحاته کیچەرلەر :

ـ بیر چیزگی چیز !

ـ اوشاق چیزەر.

— نەبی تقسیم ایدەجکیك؟
— 50 بی.
— اوستونە یاز!
— اوشاق یازار.
— نەیە تقسیم ایدەجکیك؟
— 5 ە.
— آلتینا یاز!
— صوڭرا نە ایدەجکیك؟
— ضرب.
— اشارەسینی اوستونە یاز!
— ضرب اشارەسینی چیزگینیڭ اوستونە اوشاق یازار.
— نەیە ضرب ایلەیەجکدیك؟
— اوچە.
— ایت!
— اوشاق چیزگینیڭ اوستونە ضرب اشارەسینیڭ صولونا 3 رقمینی یازار.
— تکرار ایت!
— ایدەرلەر.

تمرین ایچین آیری مسئلەلەر اوزرینده تکرارلاردا گیدەر. $\frac{3.50}{5}$ یلڭ سببلەری، علتلەری، هر شیی بیندی.

بونوکلا آکلاشیلدیمی کی بو هیئت نەیی گوستەریر. آخی اواجە عملیات بویلە ایدی: 50. $\frac{3}{5}$ یعنی (50: 5) 3. ایمدی ایسە $\frac{3.50}{5}$ یعنی (3.50): 5 اولدو.

آرادا بویوك تفاووت وار؛ بونوهانسی سبب عملە گتیردی؟ اوشاقلار نیە مسئلەیی بو شکلە سالدیق دیمەزلەرمی؟ حل ایچین عملیانی مختلیف شکلە سالماق لازیم اولدوغونو بیلیرلەر؛ اما اساس ایستەرلەر.

بیزیم اوشاقلار بیلمەلیدیرلەر کە (—) چیزگیسی ایکی نوع عملیاتی آییران

ایکی جفت معترضه یرینده‌دیر. $\frac{4+3}{1-2}$ ، (4+3): (2—1) کیبی. بونو قاباقچالاردا آڭلاتماق گرك.

بو گله‌جك ایچین بیزه لازیمدیر. ئلانه‌لرده بیزیم بوتون مسئله‌ریمیز بوڭا سوکه‌نه‌جکدیر، ایمدی‌ده بورادا همان چیزگینیك اهمیتی آڭلاشیلمالیدیر. آڭلاشیلینجادا اوشاق اوز ـ اوزونه $\frac{3}{5}$ .50 ی (50. 3): 5 حالیندا دوشونه‌جکدیر.

مسئله‌نیك اولکی شکیلدن بو حاله کیچمه‌سینه اوشاق سبب گورمه‌ایمی؟ البته گورمه‌لیدیر؛ البته بیلمه‌لیدیر که بو شکیلده هانسی مسئله‌لر حل ایدیله‌ر. بونو کچون‌ده بیر چوق مسئله حلی، اونو (50. 3) : 5 شکلینده دستورلارا باغلاماق، سوڭرادا بونوڭله (50: 5) × 3 یك یاخود $\frac{3}{5}$ .50 شکلینه سوڭرادا $\frac{3}{5}$ .50 یك فرقی اولمادیغینا سبیله‌ریله اوشاقلارنیك دقتی جلب ایدیلمه‌لیدیر؛ نه جور ایسه‌ك؟ یول گرك! دگیلمی؟ باق یول:

1 ـ اوشاقلار، سویله‌نن $\frac{3}{5}$ .50 کیبی عملیاتیك بیرعددی معین عدد دفعه کوچولدوب خارج وقسمتی گنه معین عدد قدر بویوتمك‌دن عبارت اولدوغونوڭ فرقینه یاقشیجا وارمالیدیرلار. بونو کچون‌ده بوقاریداکی مسئله‌لری حل ایده‌رکن بیر هدف‌ده بو جهتی آڭلاتماق اولمالیدیر.

2 ـ اوشاقلار بیلمه‌لیدیرله‌ر که بیرعددی معین بیر عدد دفعه کوچولدوب سوڭرا معین عدد دفعه بویوتمکله، همان عددی ایکینجی عدد دفعه اولجه بویودوب سوڭرا اولکی عدد دفعه کوچولتمه‌نیك تفاووتی یوقدور.

بو ایکینجی قانون ایسه بیر چوق مسئله‌لر حلینه سوکنمه‌لی؛ اوزوده هر ایکی یولدا حل ایدیلمه‌لی، عین نتیجه چیقاریلمالی و فرقسیز اولدوغو تمام تعیین اولونمالیدیر.

مسئله آلاق، حل ایده‌ك، سوزوموز یاقشی آڭلاشیلسین.

تاپماجا: جیبیمده کی 50 مناتی 5 کره آزالدیب چیقانی اوچ کره آرتیرسام نه اولار؟

حل $\frac{}{1}$ I— 50:5=10 : II— 10.3=30.

دستور: (50: 5). 3=30

حل $\frac{}{2}$ I— $150 = 3.50$: II — $30 = 5:150$

دستور $30 = 5 : (3.50)$

نتیجه هر ایکیسینده: 30 .

بیر چوق مسئله حل ایدیلدیکدن سوکرا اوشاقلار قناعت ایده‌جکه‌ر که (50: 5) 3 ایله (3 .50) : 5 یك قوتی یوخدر دیمك که (5:50).3یك یرینه کیچن 50. $\frac{3}{5}$ عوضینه، (3 .50) : 5 ی یاخود$\frac{3 . 50}{5}$ قویابیله‌ریکمیش.

البته بو مبادله‌له‌ری‌ده بیردن بیره اوشاقلار احاطه ایده‌بیلمه‌زله‌ر، آخی بورادادا بیر چوق صفحه‌له‌ر وار. باق:

I— 50. $\frac{3}{5}$ عینیدیر. (50 .5) 3

II— (50: 5) 3 عینیدیر (50 3) : 5

III— اویله ایسه 50. $\frac{3}{5}$ عینیدیر (3 .50) : 5

IV— (3 .50) : 5 ده عینیدیر $\frac{3 . 50}{5}$

V— اویله ایسه 50. $\frac{3}{5}$ عینیدیر $\frac{3 . 50}{5}$

ایشته قناعت ایچین هر مسئله‌ده اوشاقلاریك ذهنله‌ری بو صفحه‌له‌ردن کیچه‌جك، بو کوپروله‌ری قوراجاق داها دوغروسو ذهین بو مردیونله‌ری آتلاماق مجبوریتینده اولاجاق. معلم مهارتسیز تپرنسه ذهن قاریشدیرماسی‌دا چوق ممکندیر، حتی اویله زمان اولابیله‌ر که مهارتسیز بو اصولی تطبیق ایتمکدن اوبیرینی تطبیق ایله‌مك داها آز تربیوی ضرر ویره‌ر.

بو واقیته‌قدر کیچن عملیه‌له‌ر، دوغریدان دوغری‌یا عددیك جزئنی تاپماق مسئله‌له‌ری‌نیك حلیندن عبارت ایدی؛ بونلاری بیر درجه‌یه قدر حیاتی مسئله‌یه و ریاضی قانونلارا، سوکه‌دیك؛ بیر درجه‌یه قدرده آکلاقلی مه‌تودا تطبیق ایله‌دیك دیمك اولار.

ایمدی سوئال: 5. $\frac{3}{5}$=3. اصلاحی، مثلا، آشاغیده‌کی شکلده مسئله‌دن‌ده چیقا بیلمه‌زمی؟

5 پوت دوکی آلدیم؛ هر پوتونادا $\frac{3}{5}$ مانات ویردیم، هامیسینا نه قدرویردیم.

جواب: اولار. اولار ـ آنجاق. بونوڭ حلیندن عمله کلن یوقاریدا کی $5 . \frac{3}{5} = 3$ عملیاتی‌نیڭ سویله‌دیکیمیز اساسلارا استنادینا قطعیاً مانع‌لیك ایده بیلمه‌ز، بو ایشه‌ده بویله‌جه کیریشیلمه‌لیدر:

پوتی بیر ماناتا آلینسا ایدی، نیچه دفعه بیر مانات ویریله‌جکدی، پوتی $\frac{1}{5}$ ماناتا آلینسا نیچه دفعه آز ویریلمه‌لی و بونو تاپماق ایچین هانسی عملیه یاپمالیدیر؟ (سوئال خیردالانماق شرطدیر).

پوتی بیرر ماناتا آلینسا ایدی، $5 . 1 = 5$ مانات ویریله‌جکدی، $\frac{1}{5}$ ماناتا آلینسا بش دفعه آز ویریله‌جك، بونوڭچون 5 ی 5 ه (مخرجه) تقسیم ایله‌مك $(\frac{5}{5})$ کرکدیر.

پوتی $\frac{3}{5}$ ه آلینمش ایسه $(\frac{5}{5})$ ی نه‌یه ضرب ایتمه‌لیدیر.

3 ه، یعنی، $\frac{3 . 5}{5} = 3$ اولمالیدیر (تحلیلی کیتمه‌لیدیر).

بو جور مسئله‌یی حل ایده‌رکن‌ده اوشاق یوقاریدا سویله‌ندیکی قاعده اوزره عملیه‌نیڭ عمومی کیدیشینی ضبط و تطبیق ایله‌یه‌جکدیر. بو دفعه اوقدرده اذیت چکیلمه‌یه‌جك، چونکه کل معلوم ایکن جزئی آقتارماق اوشاقلاری حاضیرلامیشدیر.

یوقاریدا صورتی گوستریلن مسئله بیرده بو شکیلده اولابیله‌ر:

پوتی بش ماناتدان $\frac{3}{5}$ پوت دوکی آلدیم، نه قدر پول ویرملی‌یم؟

بوداگنه تمام پوت آلینسا ایدی، 5 مانات ویریله‌جکدی. $\frac{1}{5}$ پوتا بش دفعه آز، $\frac{3}{5}$ پوتا ایسه 3 کره چوق ویریلمه‌لیدیر، صورتینده حل ایدیلمه‌لیدیر. یالکز مسئله حلی‌نیڭ بو دفعه $\frac{5 . 3}{5}$ صورتینا کیچمه‌سینه اوشاقلار سبب ایسته‌یه‌جکله‌ر، اوده حاضیردیر: **مضروبوڭ یری دکیشمکله حاصل ضرب دکیشمه‌ز.**

کیچه‌ڭ ضربیك $\frac{3}{5} . \frac{2}{3} = \frac{6}{15} = \frac{2}{5}$ صورتینه. بورادا آڭلاقلی مه‌تود نه اولمالیدیر؟ گنه عینی: اولا حیاتی مسئله‌لر کوتوروله‌جك، صوڭرادا یوقاریدا کی قاعده ایله حل اولوناجاقدیر.

مثلا: $\frac{3}{5}$ ماناتیڭ، $\frac{2}{3}$ سی؛ ماناتیڭ نیچه‌ده نیچه حصه‌سینی عمله کتیره‌ر؟

اولجه بشده اوچوڭ $\frac{1}{3}$ ینی تاپماق ایچین اونو اوچ دفعه کوچولتمك، $\frac{2}{3}$ ی نی تاپماق ایچین‌ده 2 دفعه آرتیرماق، یعنی $\frac{2.3}{3.5}=\frac{6}{15}=\frac{2}{5}$ ایله‌مك کرکدیر.

بورادا اجرا اولنان عملیات بوتون سببله‌ری ایله یوقاریدا سویله‌نمیش و ایمدی تکرار ایدیله‌جکدیر.

بو عملیاتلاریڭ هامیسینده معین عملیه‌بی بیر عدد کیبی دوشونوب اونو اوزگه بیر عملیه‌یه عضو ایله‌مك اوشاقلاری چوق شاشیرتیر؛ مثلا $\frac{3}{5}$ ی 5 کره آزالتیر کن بیز مخرنجه ضرب ایدیریك یعنی بیر مقسوم علیه هیئتی اولان (5:3)ه بیر نتیجه، بیر رقم کیبی باقیر، و مخرجی ضرب ایله‌مکله کوچولتوروك، حاضیرلیغی اولمایان اوشاقلاری بوشاشیرتیر. اونلار همیشه 10 ی 2 یه بولوب حاصلینی 5 کره آزالتماقدان اوترو اولجه 10 ی 2 یه تقسیم ایدوب 5 آلمیشلار، سوگرادا 5 ی 5ه تقسیم ایله‌میشله‌ردیر.

$\frac{10}{2}$ ی بی 5 دفعه آزالتماقدان اوترو $\frac{10}{5.2}$ شکلینه قویماق اونلاریڭ ذهنله‌رینی شاشیرتیر. ایشته اعمال اربعه‌ده هیئتیڭ عدد ایله عملیاتلارینا بونو گون‌ده اوشاقلاری آلیشدیرماق لازیمدیر. مثلا: اوشاقلار هر زمان (4+2+3) هیئتینه اونلاریڭ حاصلاری کیبی یعنی 9 عددی کیبی باقمایا آلیشدیریلمالیدی و (2:8). 4 هیئتیله 16 عددی آراسیندا فرق اولمادیغینی اعمال اربعه‌ده ایکن اوکرنمه‌لیدی‌له‌ر. مسئله‌ری حل ایدر کن دستور حالینا قویماق اونلاری بو ایشه حاضیرلاردی. مع‌التاسف هله‌لیکده، مکتبله‌رده بو مه‌تود ایشه کیچمه‌میش. بوتو گچون‌ده کسریڭ کسره ضربینده بو پستاغی تازه‌دن قورولمالیدیر.

یعنی اوشاقلار $\frac{3}{5}$ه بیر نتیجه کیبی باقمایا ایمدی آلیشمالی‌دیرلار، کذا $\frac{3}{3.5}$ه ده کذا $\frac{2.8}{3.5}$ یه ده. بویله اولسه صورت و مخرجه بیغیلان عدده‌ر اوزرینده، نتیجه آلمامیش عملیات آپارماق اوشاقلارا هیچ بیر شاشقینلیق ویرمز.

بیزیم یوقاریدا گوستردیکیمز مسئله کسریڭ جزئنی آلماغا اساس اولموشدی؛ دوغرودان دوغرویا کسری کسره ضرب شکلینده اولان عمیله‌له‌ری گنه بو قاعده ایله حل ایده‌جکیڭ. عدد تاملار ایله کسراه‌ریڭ ضربینده ایدیلمیش معامله‌له‌ری بورادادا اجرا ایله‌یه‌جکیك، آرتیق بیر شئی یوقدور، بونو گچون‌ده اوجوره

عملیه شکللەرینه مسئله قوروب سبیله، عیانیتیله حل ایتمەیی. معلملەریڭ اوزلەرینه براقماق ممکن‌دور دیەسەڭ.

بیز بش جور قورولوشدا مسئله‌عملیاتی کوردوك 1ـ کل معلوم ایکن جزئنی تاپماق؛ 2 ـ تام عددی کسره ضرب ایلەمك؛ 3 ـ کسری تام عدده ضرب ایتمك؛ 4 ـ کسریڭ کسرینی تاپماق 5 ـ کسری کسره ضرب ایلەمك. بو عملیاتیڭ هامیسی، بیر عملیات، نتیجه کیبی کوتورولەرك اوزگه بیر اعمال اربعه عملیەسینه تابع دوتولاراق حل اولوندی. ایمدی بوتون اساسلار آڭلاشیلدقدن سوڭرا آرتیق بونلارا بیز اوشاقلار قاباغیندا ضرب عملیاتی دیه بیلەریك؛ کسر ضربی‌نیڭ معنا اعتباریله اعمال اربعه ضربیندن آیریلدیغینی‌دا علاوه ایلەمك شرطیله. سوڭرا عدد تامی کسره و عکسینه، کسری کسره ضربلەریڭ عمومی قاعدەلەرینی‌ده تکشیف یولیله کوسترمك ممکندیر. بو قاعدەلەری عملیاتڭ شکلینه عائد اولماق اوزره اوشاقلار بیلەرلەر؛ اما هر زمان بیلەرلەرکه تام عددلەریڭ ضربی نتیجەیی آرتیردیغی حالدا کسرده عکسی واقع اولور، سببی‌ده بو... بو.... و بوندان عبارتدیر.

تام‌لی کسرلەریڭ ضربیده یوقاریدا سویلەنن یول ایله گیدجکدیر.

بیز کسریڭ ضربلەرینه اوزوموزه گوره یرینده حیاتی و عیانی اساسلارا و یرینده بللەنن ریاضی قانونلارا سوڭنیجی قاعدەلەر گوستردیك و بو یولودا (عیانی‌و آڭلاقلی) یول سایدیق. بلکەده بحثیڭ کیدیشینه ال ویرشلی اولماق اوزره بعض تدریج پیلەلەرینی یاقصد یاخود اونوتغانلیق نتیجەسی اولاراق براقمیشیق، بلکەده دوتدوغوموز یول تمامیله یاڭلیشدیر، ریاضیاتجی معلم یولداشلار، اکر داها پراتیق مەتود دوشونورلەرسه یازمالیدیرلار.

اساساً حسابیڭ بو بحثی اوشاقلاریڭ آڭلاماسیچین چوق چتینلیك ویردیکی و بونوڭ اوزرینده چوق دانیشماق لازم کلدیکی، بوکا چوق مەتودلار تاپماق کرك اولدوغو هر معلمه معلومدور.

تدریس و تربیەدن عملی قسم

مکتب پروغرامی حقینده.

یازانی: **مصطفا زادە و.**

بیرینجی درجەلی مکتبلەریك یەگی پروغرامینیك تطبیقیندەن بیر سنە کیچیر. کیچیریلمیش سنەنیك تجربەسی حسابا و نظرە آلیناراق سنە نهایتینده پروغرامدا لازمی اصلاحات یاپیلماسی ایجاب ایدەر. بوکا بناء بو خصوصە عاید دوشونجەلەریمیزی بیزده آشاغادا قید ایدیریز.

حال حاضردا هەر هانکی بیر پروغرام ترتیب ایدیلیر کەن هەر کسیك ایستەدیگی و ایستەمەسیدە لازم کەلەن بیر جهت واردیر کە اودا ترتیب ایدیلەجك پروغرامیك غوس پروغرامی آدیلە آدلانان روسیە علمی شوراسینك ترتیب ایندیگی پروغراما یاقینلاشدیریلماسیدیر.

غوس پروغرامینك بوقدر اهمیت قازانماسینیك سببی بو پروغرامیك ساغلام اساسلار اوزرینە قورولماسیدیر. بو اساسلاری بیر نیچە سوزلە بویلە ایضاح ایدەبیلەریز:

مکتبیك مقصدی طلبەلەری حیاتە حاضرلاماق اولمالیدیر. بونوك ایچون مکتب، طلبەلەری حیات ایلە **اولدوغو کیبی، طبیعی گیدیشی و وضعیتی حالیندا** تانیش ایتمەلیدیر، بو نوع قورولوش پیداغوژو و دیداقتیقا جهتلەریندە چوق دوز گوندور. اوشاقلار، دەمیر ایلە، بیر دەمیر حالندا دە گیل، دەمیریك ایودە، ایشیكدە عائلەدە بیر شیە یاراماسی حالیندە مراقلانیرلار.

بو نظریە، ماتەریالیك ایکی اساسی اوزەرینە قورولماسینی و کیچیلمەسینی طاب ایدیر.

۱. موضوعی (تەماتیق)

۲. قونسەنتیریق.

غوس پروغرامیندادا ماتەریال بویله دیزیلمش‌دیر: حیاتیڭ طبیعی گیدیشی حالیندەن بو یا خود دیگر مهم نقطەلەر گوتورولموش و هەمین نقطەلەر بوتون نتیجەلەریله تحلیل ایدیلمشدیر: مکتبله تانشلیق، یای خاطراتی، پاییز حیاتی، اوقتیابر انقلابی، قیشا حاضرلیق و غیرە موضوعلاری کیبی

اوشاق،هەمین یاشیندا هەمین نقطەلەری بوتون تفرعاتی ایله ضبط و هضم ایدەمیەجە گیندەن ماتەریال قونسەنتیریق دیزیلمیش؛ اوشاقلاریڭ یاشی، بیلگی و باجاریغی آرتدقجا کیچیلەن نقطەلەر دها اطرافلی و دها دەرین‌دەن اولماق اوزرە یە گی‌دەن ایضاح ایدیلمیشلەر.

بویلەلیك‌لە اوشاق هەمیشە حیاتیڭ ایچەریسینده دولاناراق حیاتی او گرەنه بیلیر و عین زماندا غروپا گیچدیکجە معلومات و اعتیادلارینی قوەلەندیریر.

آذربایجان معارف قومیساریغینیڭ 1926 نجی سنه پروغرامیندا بو جهت ضعیف و قاراکلیق بیر حالدا گوتورلموشدور:

بیرینجی و ایکینجی غروپلاردا حیاته (زحمته طبیعته، جمعیته) عائد هیچ بیر ماتەریال قویولمامیش، بو غروپلاردا آنجاق اوقو و حساب درسلەری ماتەریالی واردیر. اوچونجو غروپدا هوا بحثی قویولموشدور، دوردونجوده نباتات و فیزیقا، بشینجی‌دە حیوانات و فیزیقایا عائد ماتەریال داخل ایدیلمشدیر.

بو نوع ترتیباتدا، بوقارودا دیدیگیمز قونسەنتریق و موضوعی‌لیك اولمادیغی بەللی‌دیر.

دیگر طرفدەن هوا، نباتات حیوانات و فیزیقایا عائد گوستەریلەن ماتەریاللار، حیاتیڭ اساسی اولان زحمت‌لە و طبیعتیڭ عمومو قورولوشو ایله رابطەسیز ویریلدیك‌لەریندن، چوجوقلاری حیاته حاضرلایاجاق ماهیتده دە گیلدیرلەر.

بورادا ایکی اعتراض سویلەنیلەبیلر. بیرینجی‌سی پروغرام قومپلەقس اصولیله یازیلمامیش؛ درس اصولیله یازیلمیشدیر، بو گا بناده معلومات درس حالیندا باشقا باشقا ایل‌لەر آراسیندا تقسیم اولونموشدور.

ایکینجی‌سی ــ حیاته عائد ماتەریال تور کجه قرائت کتابینا داخل ایدیلمشدیر؛ بو گا بناء آیروجا اولاراق بیرینجی و ایکینجی غروپلاردا حیاته، طبیعت وزحمته عائد آیروجا ماتەریال گوستەریلمەمیشدیر.

هه‌ر ایکی اعتراضی نظره آلاجاق اولساق موضوعی و قونسه‌تریق اصول‌لاری‌نیڭ میداندن گوتورولمه‌سینه اساسلی بیر دلیل تاپامیه‌جه‌گیز

اولا، ایلك اعتراضی گوتوره‌لیم. دوغرودور، پروغرام درس اصولیندا یازیلمیشدیر و معلومات باشقا باشقا ایل‌لەر آراسیندا تقسم اولونمشدور؛ فقط بونو گلا بیله ماته‌ریالی قونسه‌تیریق بیر طرزده ترتیب ایتمه‌ك ممکن‌لازم و ده گیل‌می ایدی؟ بیز بوگا، لازم و ممکن‌دور، جوابینی ویره‌جه‌گیز؛ لازم‌در، دیریز، چونکه، بیزجه، نباتات بحثینی بیرینجی درجه‌لی مکتب‌ده هیچ وقت دوردونجی ایله ساقلاماق اولماز؛ اوشاق بیر یاشینا گیردیگی وقت‌ده‌ن نباتات ایله اوینابیر، ایشله‌بیر: نباتات حیاتیك، طبیعیتڭ اڭ مهم و هه‌ر ساعت‌ده هه‌ر ده‌قیقه‌ده راست گه‌له‌ن بیر حصه‌سیدیر.

هیچ وقت اوشاغا دیمه‌ك اولماز که سه‌ن اوچ ایل گوزله، نباتات ایله علاقه‌ڭ اولماسیك و یاخود اولسادا بو خصوصه عائد آگلاما دیقلاری‌گی ساقلا، دوردونجو ایل‌ده سا‌گا اوگره‌ده‌ریز؛ بویله اولدوقدا حقیقتا مکتب حیاتدان، اوزاق مجهول بیر وضعیت آلمیش اولور؛ هابیله اوچونجوده هوا. به‌شنجی‌ده حیوانات و غیره بحثله‌ری.

اوشاق بیرینجی غروپدان هه‌م هوایه و هه‌م نباتات و حیواناتا راست گه‌لیر، بونلارلا تماسدا اولور. بوگا بنا بیرینجی غروپدان باشلایاراقا وشاغیڭ آگلایشی مقیاسیندا هه‌م هوا و هه‌م نباتات و حیواناتا عائد معلومات ویریلمه‌لی، تدقیقات آپاریلمالی‌دیر: ایکینجی غروپدا بو معلومات دها گه‌نیش، اوچونجوده، دوردونجو- و به‌شنجی‌ده دهاده‌رین و علمی بیر صورتده آپاریلمالی‌دیر. درس اصولیله دیزیله‌ن پرواغرامدا بو نوع ترتیبات ممکن‌می‌دور؟

ممکن‌دور. بونوڭ ایچون بیرینجی غروپدان باشلایاراق حیات درسله‌رینی آپارماق ایچون خصوصو ساعت‌لەر آییرمالی و ماته‌ریالی بو ساعت‌لەر آراسیندا تقسم ایتمه‌لی‌دیر.

ماته‌ریالی تقسیم ایده‌رکه‌ن اوشاقلاریڭ سویه‌سی، فصل‌لەر و عموما حیات گیدیشی نظره آلنمالیدیر. غوس پروغرامیندا ماتیریالیڭ دیزیلیشی بوگا گوزه‌ل

اورنەك اولابیلەر. بو نوع ترتیب ایدیلەن ماتەریال آسان بیر صورتدە موضوع اصولیلە قورولابیلیر.

هەمین حیات ماتەریاللاری اوز ساعتلەریندە کیچیلەر، باشقا درسلەردە تدریس پلانی اوزرە اوز وقتلەریندە آپاریلابیلەر و درس اصولو بو نوگلا خللدار اولماز.

کیچەلیم، ایکینجی اعتراضە ــ قرائت کتابلاریندا حیاتە عائد ماتەریال واردیر. آشاغا غروپلاردا اوشاقلار حیاتی هەمین ماتەریال اوزەرینە تورکجە دەرسلەریندە اوگرەنەجەکلەر، بوگا بناء بو غروپلاردا خصوصو حیات درسلەرینە احتیاج یوقدور.

بو نظریە دوغرودورمو؟ بیزجە دوغرو دەگیلدیر. سبیلەری بونلاردیر:

1 ــ حیاتە عائد بوتون ماتەریالی قرائت کتابینا داخل ایدوب، قرائت کتابینی لسان و ادبیات کتابی حالیندەن چیقارمانك و طبیعیات کتابی حالینا سالمانیك دوغرو و موافق اولمادیغی آرتیق تجربە ایلە اثبات ایدیلدی.

کیچەن ایل یازیلان قرائت کتابلارینیك بو خصوصدا نقصانلی اولدوقلاری و بو ایل یەگیدەن یازیلاجاق قرائت کتابلاریندا دیل و ادبیاتیك اساس اولاراق گوتورولمەسی معارف قومیسارلیغینیك علمی شوراسی طرفیندەن تصدیق ایدیلدی. بوگا بناء قرائت کتابلارینیك آرتق طبیعت، علم، فن کتابی اولمیاجاغی آشکاردیر و ذاتا اولماسیدا دوغرو اولامازدی.

2 ــ اسکی مکتبیك الك بویوق نقصانی بورادا ایدیکە حیاتی اوشاقلارا کتاب واسطەسیلە اوگرەدیردی، یەگی مکتب بو نظریەنی داغیدوب حیاتی حیات ایچەریسیندە اوگرەنمەك شعارینی میدانا آتدی. البتە بو گوندەن سوگرادا یەنە حیاتی کتاب واسطەسیلە اوگرەتمەمیز و حیاتی کتابا باغلامامیز دوزگون دەگیلدیر.

کتاب سوگرادان کومەك ویریجی بیر ماتەریال حالینی آلمالیدیر.

3 ــ بیر ینجی درجەلی مکتبدە باخصوص آشاغا غروپلاریندا حیات، کند و دائرە مقیاسیندا ــ اولکە شناسلیق حالیندا کیچیلمەلیدیر. یعنی بو غروپلاردا طلبەلر هەر بیریسی آنجاق اوز کند و دائرەسینیك طبیعت، تصرفات، معیشت وجمعیت

حالارینی کیچمه‌لی‌دیرله‌ر. بیز حیاتی اوشاقلارا قرائت کتابی واسطه‌سیله او گره‌تمه‌ك ایسته‌دیکده گه‌ره‌ك هه‌مان قرائت کتابیندا آذربایجانیك هه‌ر گونجونوك. بوجاغینیك طبیعت، معیشت، تصرفات، جمعیت و غیره حال‌لاری باشقا باشقا درج ایدیلمیش اولسون.

بیك‌له‌رجه نوع طبیعتی، تصرفاتی، معیشت و جمعیت قورولوشو اولان بیر اولکه‌نیك بوتون تصرفات، طبیعت و جمعیت حال‌لارینی بیر قرائت کتابینا یازماق و سیغیشدیرماق ممکنمی؟ البته ممکن ده گیل.

بیز قرائت کتابینا اورادان بورادان آز چوق ماته‌ریال قویا بیله‌ریز، هه‌ر مکتب اوز محیطینی او گره‌نمه‌ك ایچون لازم اولان ماته‌ریالی هیچ بیر زمان تمامیله بو قرائت کتابیندا تاپابیلمه‌ز او مجبوردور: محیط ایچه‌ریسینه داخل اولوب اورادان اوزونه ماته‌ریال گوتورسون؛ بو گا بناده حیاتی او گرنمه‌یی قرائت کتابینا باغلاماق نه ممکن نه‌ده موافق ده گیلدیر. بونوك ایچون گه‌ره‌ك تدریس پلانیندا آیروجا ساعت‌له‌ر تعیین ایدیلسین و پروغرامدا آیروجا ماته‌ریال گوسته‌ریلسین. ماته‌ریال گوسته‌ریلیر که‌نده گه‌ره‌ك قونسه‌تریق قورولوش، موسمه، حیاته اویغونلوق، زحمت حیاتیله و طبیعت‌له علاقه مسئله‌له‌ری نظرده دوتولسون.

بویله اولورسا پروغرامدا حس اولونمایان فقط حس اولونماسی لازم که‌له‌ن اولکه شناسلیق مسئله‌سی‌ده حل ایدیلمیش اولور.

پروغرامیك عمومی قورولوشی حقنده بو قیدله‌ری گوسته‌ردیکده‌ن سو گرا خصوصی اولاراق تورك‌دیلی و جغرافیا پروغرامینا عائد ملاحظه‌مزی آشاغادا بیان ایدیریك:

لسان درسینیك پروغرامی بویله یازیلمیشدیر: هه‌ر غروپ ایچون ترتیب ایدیلمیش قرائت کتابلاریندان بیر قدر حکایه‌له‌ریك سرلوحه‌له‌ری گوتورولموش و یازیلمیش؛ بونوك اوزه‌رینه بیرده ایضاحات ورقه‌سی علاوه ایدیلمیش. ایضاحات ورقه‌سینده حکایه‌له‌ریك نه‌جور کیچیلمه‌سینه عائد بیر قدر معلومات وریلمیش‌دیر.

بیزجه تورك دیلی پروغرامی نامینا بو قدرله کفایت‌له‌نمك اولماز. مکتب پروغرامی اولاراق کتاب‌دا یازیلان مقاله سرلوحه‌ارینیك گوسته‌ریلمه‌سی‌ده دوز گون ده گیل‌دیر.

معلمی رسمی پروغرام واسطه‌سیله مجبور ایتمه‌ك اولماز که سه‌ن بو حکایه‌نی

اوقوت، ديگرينى اوقوتما؛ معلم؛ اوشاقلارىنيك سويه‌سينه گوره اوزو حكايه‌لر سه‌چه‌جه كدير.

ذاتا حكايه‌لر قوميسارليق طرفينده‌ن قبول اولونموش كتابلاردا چاپ ايديلميشدير. واكه‌ر بو ياخود ديگر حكايه، مثلا ايكينجى ايل كتابيندا وارسا ديمه‌ك بو حكايه ايكينجى ايل ايچون قبول اولونموشدور. بونو دها بيرده پروغراما يازماغا لزوم يوقدور. اوشاقلارىك سويه‌سينى ايسه آنجاق غروپ معلمى اوزو بيله‌جه گينده‌ن، يوقارودا ديديگيميز كيبى، انتيخاب ديل مسئله‌سينى بوراقماليدير.

ديل پروغرامى تامينه بويله م‍اله سراوحه‌له‌رى عوضينه هه‌ر غروپدا كيچيله‌جه‌ك ماته‌رياليك مقصدى، نوعله‌رى و حدى كوسته‌ريلمه‌ليدير. مثلا اوچونجو غروپ لسان پروغرامى بونوع سرد ايديله‌بيلير:

1. كتابدان اورتا حجملى ادبى و عملى حكايه‌له‌رى اوقويوب آگلاما؛ اوقودوغونو سويله‌يه‌بيلمه.

2. تنقيط اشاره‌له‌رينى نظره آلاراق اوقويابيلمه

3. اوزو اوزونه عائله و مكتب‌ده حكايه‌يى اوقويوب آگلايابيلمه و سويله‌مه

4. اوقونان حكايه‌ده‌ن آگلاشيلمايان سوزله‌رى چيقاروب يازابيلمه

5. ويريله‌ن سواله جواب اولاجاق يه‌رله‌رى حكايه ايچه‌ريسينده‌ن تاپابيلمه

6. كوچوك حكايه و ياخود معروضه‌يه پلان توكه‌بيلمه

7. بير چيزگى اوزره آيدين و تمميز يازى يازابيلمه

8. ديوار غزته‌سينه كوچوك بير مقاله، يولداشينا مكتوب، اداره‌يه بير عرضحال يازابيلمه

9, مشاهده ايتديگى و ياخود ايچه‌ريسينده اشتراك ايتديگى بير وقعه‌يى 15-10 سطرليك بير يازى ايله تصوير ايده‌بيلمه

10. تكرار اولان كلمه و معناله‌ر آراسيندا ويرگولو، سوال قارشوسيندا ايكى نقطه‌يى وسوال قارشوسيندا سوال اشاره‌له‌رينى ايشله‌ده‌بيلمه

11. كوچوك بير وقعه حقينده معروضه ايده‌بيلمه

12. معروضه‌نيك مفهومينا نسبتا سوال ويره‌بيلمه و غيره.

جغرافيا پروغرامى.

پروغرامدا جغرافيا درسلەرى اوچونجو غروپدان باشلايير؛ بورادا اول پلان و خريطه كيچيلير؛ سوڭرا دنيانيڭ حصەلەرى (قطعەلەر)، يايما كرەدە و خريطەدە اونلاريڭ يەرى، پلان و خريطەدەن استفادە بوندان سوڭرا محل عارضەلەرى: دوزليكلەر، تەپەليكلەر، داغ، كيچيد، آدا، ياريم آدا و غيرە.

دوردونجو غروپدا يەر يوزونوڭ قورولوشو، يەريڭ شكلى، مصنع كرە، سطح يايما، قارالاريڭ و سولاريڭ يەر يوزونده توزيعى، گونش منظومەسى، درجه تورى، عرض، طول دائرەلەرى، يەريڭ گونش اطرافيندا حركتى، مدارلار و اونلاريڭ خصوصيتلەرى و يەر يوزونده ياشايان انسانلار و غيرلەرى. بوندان سوڭرا مفصل صورەتدە آذربايجان جغرافياسى، گورجوستان و ايرمەنيستان. بەشينجى غروپدا سوسياليست شورا جمهوريتلەرى اتفاقى و بوتون دنيا حكومتلەرى:

اولا پروغراميڭ عمومو قورولوشونو گوتوروموش اولساق، بورادا بير قدر اويغونسيزليق گورولمە كدەدير. مثلا؛ اوچونجو غروپدا پلان ايلە تانيش ايديلديكدەن سوڭرا بوتون دنيانيڭ خريطەسينه كيچيلير؛ عين زماندا دوردونجو غروپوڭدا پروغراميندا بيز يەنە يەريڭ شكلى، مصنع كرە، مطح يايمالارا راست گەليريز، حالبوكه بورادا آرتيق بو مسئلەنى تكرار ايتمەنيڭ لزومو يوقدور، هابيله اوچونجو غروپدادا و دوردونجودەدە بيز بير ــ بيرينڭ عينى اولان «دنيانيڭ حصەلەرى، قطعەلەر» بحثنى گوروروز؛ بو بحثدە غروپلاريڭ بيرينده گوستەريلمەلى ايدى.

2. ماتەريال بيرينجى درجەلى مكتبه نسبتا چوق بويوك گوتورولموشدور. بيرينجى درجەلى مكتبدە تدريس پلانى اوزرە هفتەدە «2ـ3» جغرافيا درسى واردير. تصرفات علاقەلەرى دولاييسيلە تحصيل ايلينيڭ قيساليغى و اورتا حسابلا سنەدە 120ـ140 گون درس گيديكى معلومدور.

بو قدر آز وقت ايچەريسيندە جغرافيانى بوتون تفصيلاتيلە كيچمەك ممكن دورمى؟ البته ممكن دەگيلدير. پروغرامدا ايسە ماتەريال چوق مفصل گوتورولموشدور.

مثلا کره ارض کیچیلیر کەن یەر یوزونده اولان چوکەکلەر و یایلالاری بەللەمەك و بونلاری خریطەدە گوستەرمەك پروغراما داخل ایدیلمیشدیر. بو قدر تفصیلات آنجاق ایکینجی درجەلی مکتبدە کیچیله بیلیر. بیرینجی درجەلی مکتبده ایسه یالگز چوکەك و یایلا حقینده مختصر عمومو بیر فکر ویروب هەربیریسیندەن بیر عدد نمونه گوستەرمەکله کفایتلەنمەك اولار.

آذربایجان کیچیلیر کەن ــ خزر دەگزی‌نیك جسامتی، ساحل خطلەری، دەرینلیگی، سوییەنیك دوزلولیغی‌نا قدر تفصیلات گوتورولموش. آذربایجان فائو-ناسی کیچیلیر کەن وسعتیك و آلچاقلیغیك قوش کوچمەسینه اولان تاثیرینه قدر مفردات آلینمیشدیر. قونشو حکومت اولان گورجوستان و ایرمەنیستانیك «وضعیت، جسامتی، حدودی، سطحی، اقلیمی، سوواریغی، نهرلەری، طبیعی ثروتلەری، اهالیسی، مشغلەلەری» کیبی مفصل جغرافیسی پروغراما داخل ایدیلمیشدیر.

هابیله قوشما شورا جمهوریتی جغرافیاسی «مائل سطحلەر، سو تجهیزاتی، توپراق تشکلی کیبی مفرداتلا پروغرامدا گوستەریلمیشدیر.

خارجی حکومتلەرە کەلینجه، تورکیه، ایران هندوستان کیبی بیزه بیر قدر یاقین اولان اولکەلەریك مفصل جغرافیسیندەن باشقا بیزه اك اوزاق اولان قانادا، بیرازیلیا، آرژانتینیك «طبیعتی، نهرلەری اهالی‌سی، اخراجاتی، زراعتی، مالدار-لیغینا قدر مفرداتی پروغراما علاوه ایدیلمیشدیر.

البته بوقدر معلومات سنەدە دورد آی منتظم چالیشا بیلەن بیرینجی درجەلی آذربایجان مکتبی ایچون چوق بویوك ماتەریالدیر. اگەر پروغرامدا گوستە-ریلەن ماتەریالی متعلم یالگز سویلەیەرەك کیچمەك ایستەسە بیله یەنەده سویلەیوب قورتارا بیلمەز. حالبوکه درس گەرەك بیر چوق مشاهدات و عملیاتلا کیچسین. بیزجه بیرینجی درجەلی مکتبدە طلبه عمومو جغرافی معلومات آلوب آذر-بایجان و شورالار جمهوریتلەرینیك مهم حالالارینی اوگرەنسه و بویوك دنیا حکومتلەری حقینده اك عمومو و ابتدائی معلومات آلسا کفایتدیر.

3. ماتەریال غروپلار آراسیندا دوزگون تقسیم ایدیلمەمیشدیر. بیرینجی و ایکینجی غوروپلارلا هیچ بیر جغرافی ماتەریال قونولمامیش. حالبوکه اوچونجوده

کیچیله‌ن داغ، دوز، اووا، نهر، دیك، چوکه‌ك، خندەك و غیرە کیبی یه‌ر شه کیلله‌رینی ایکینجی غروپدا کیچمه‌ك ممکن‌دور.

اوچونجو غروپدا ماته‌ریال، پلان و محل عارضه‌له‌رینده‌ن عبارت اولدوغو حالدا دوردونجوده بیرده‌ن بیره بوتون کره. آذربایجان و زاقافقاسیا قویولموشدور. دوردونجونوڭ بو قدر آغیر ماته‌ریالیندان عمومو کره‌یه عائد معلوماتی اوچونجو غروپا ویروب؛ دوردونجوده یالگز آذربایجان و زاقافقاسیا جغرافیسینی ساقلاسا دها دوزگون اولار.

4. پروغرامدا بیرده گوزه چارپان جهت اولکه شناسلیق ماته‌ریالینیڭ کیچیلمه‌سینده تدریجیلیك اولماماسیدیر. اولکه شناسلیق بیرده‌ن—بیره دوردونجوده آذربایجان جغرافیاسیندان باشلانیر؛ عمومو آذربایجان جغرافیاسیندان قاباق گه‌لمه‌سی لازیم اولان کند و قضا جغرافیاسینا عائد (قضا طبیعتی، تصرفاتی و غیره) پروغرامدا گوسته‌ریش یوقدر. اوچونجو غروپ پروغرامیندا بو جهته دقت یه‌تیریلمه‌لیدیر.

آمیریقانیڭ ابتدائی مکتبله‌رینده کند تصرفاتی ایشله‌ری.

یازانی: زه‌له‌نقو.

بو وقته قدر آمیریقادا آشاغی درجه‌لی مکتبله‌رده کند تصرفاتی بیلگیسینیڭ حجمی حقنده مباحثه گیدیر.

اولجه آمیریقا مکتبله‌ری سواد ایله حساب اوگره‌دیردی، آنجاق صوڭرالاری مکتبله‌ریڭ غروپلارینا ایدیله‌ن علاوه سببیله ابتدائی تحصیل مدتیده آرتدی. پروغراما جغرافیا، تاریخ، بیر چوق فنله‌ر، اجتماعیات قویولاراق، درینله‌شدیریلدی. شهر و کندده‌کی بتون صنعتکارلارا لازم اولان عمومی تحصیل ویریلمه‌یه باشلادی. سوڭرا کسگین بیر آچیلیق گورولدی. کند تصرفاتی بیلیگله‌رینه‌ده کند مکتبله‌رینده اهمیت ویریلمه‌یه توز قویولدی. بوستانچیلیغا، حیوانچیلیغا، چیچکلیكله‌رده‌کی ییرله‌ره اوشاقلاردان تحکیم أیتمه‌یه اهمیت ویریلدی.

بو ایکی سببدن عمله گلیردی: الك اول کند تصرفاتی وارداتی گیتدیکچه آزالیردی چونکه گیری قالمیش اصولله آپاریلیردی. بونیڭ ایچوندە فەرمەرلەریڭ (أکینچیلەریڭ) بیلگیلەرینی آرتیرماق لازم گلیردی. ایکینچیسیدە آغیر و غمگین اولان کند تصرفاتی جوانلاری ئوزینە چکە بیلمیردی، بونیڭ ایچوندە اونلار ایش تاپماق ایچون شهرە قاچیردی، اورادا صنایع و یاخود تجارت ایشلەری ایلە مشغول اولوردیلار.

صوڭ زامانلاردا ایش گینە دە گیشدی. اوشاقلاری گوج ایلە کنددە دوتماق اولماز. آمیریقانلاریڭ دیدیکی کیبی کندلەری «شهرلەشدیرمك» یکی، گوزەل یوللار، یونکول علاقەلەر دوزەلتمك، بیزدن بیوك واریدات یوللاری تاپماق ایستەدیلەر. بویلە اولدیقدا کند اهالیسی شهرە قاشمیاجاق ایدی.

ئوز آرزوسی‌ایلە بیرە یاپیشماغی هر کس ایستەمەز؛ گوج ایلەدە ساقلاماق اولماز؛ آنجاق قالان آدامدا همان ایشی سومیش اولاجاق؛ دگل بیلگیلی بەجەریکلی اولماق، حتی ئوز ایشیندە آمر اولماغیدا باجاراجاق. بو وقتە قدر اهالینیڭ 28 $^0/_0$ می بو حالدا دگل ایدی. کند تصرفاتی واریدی، عمومی واریداتینیڭ 17,4 $^0/_0$ ینی تشکیل ایدیردی، همان واقتیدا اهلینیڭ 32 $^0/_0$ ینی تشکیل ایدن شهر اهالیلەرینیڭ واریداتی عمومی گلیریڭ 40 $^0/_0$ یندن عبارت‌ایدی. قالان واریدات «أکمەیەن، بیچمەیەن، یالگز بیغان ویبلەرە» ألیندە بولونوردی.

بوڭا گورە کنددە ابتدائی مکتب تحصیلینیڭ مقصدی و اوڭا نائل اولمانیڭ یوللاری صوڭ وقتلەردە دە گیشمیشدی.

آمیریقا یازیچیلاری همان مقصدی بویلە تصویر ایدیرلەر: «ایمدیکی فەرمەریڭ حیاتی مسئلەلەری دیدیکچە چوقدر. اونیڭ آشاغی کی ایشلەر ایلە بلاواسطە ویا واسطەلی علاقە باغلاماسی افضلدر:

1 — طبیعتیڭ قوەلەرینی بیلمك، 2 — بو قوەلەری منفعت ویریجی تەنیرژی حالینا سالمانیڭ یوللارینی اوگرەنمك، 3 — حیوانات و نباتات عالمینە آشنا اولماق، 4 — جور بە جور معدن عنصرلەرینی، بونلاریڭ مرکب حاللارینی تانیماق والخ.

انسانا یالڭز باشلیجا بر شخصیت کبی باقمیاراق، فەرمەر اونی تشكیلاتلی ایشچی غروپی کبی دوشونمەلی، استفاده بازاری نقطهٔ نظری ایله گورمەلی و بتونلیكده جمعیتڭ یاشاییشی قونترولی حساب ایتمەلیدیر. فەرمەرلەرڭ ایشلەرینده کی موفقیتلەری، هر دورلی مقصدلرینه یتیشمەك ایچون سیچەجكلەری آنجاق دوزگون یوللاردان، اختیارلارندا اولان آلات وسائط و غیرەدن آسیلی اولاجاق، بونیڭله برابر ایشیڭ جهتلەرینیڭده کاملا نظره آلینماسی کرکدیر. ایش اطرافلی نظره آلینمازسا، ملاحظەدن دوشمیش جهتلەر منفعتلی نتیجەیی بوزاراق تصرفاتا زیان چاتدیراجاقدر. انسان ئەنەرژیاسینیڭ قناعتله صرفینه باعث اولان ماکینالاری فەرمەریڭ تجربه ایچون استفادەلی تطبیق ایده بیلمەسی و استحصالیڭ قیمتینی، «اوتوروشونو» آزالدماسی ممکندر. بو صورتلەره قارشی آپاردیغی مبارزەنیڭ بیلمەدیگی بر چوق چتینلیكلەرینه تصادف ایده بیلەر. یا اویله بر محصول بیجەرەر که، همان متاع ایله دولمیش ساتیش بازاری، اونیڭ صرفینه محتاج اولمسین، ویا اینکه فەرمەرلەر ایله استهلاکجیلار آراسیندا اولان واسطەچی غروپلاریڭ: ایکینجی — اوچینجی أللەریڭ؛ نرخ یوكسكلیگی و قاپیتال اوسته آرتان فائضلەریڭ چوخلیغی آدی ایله ألدن منفعتی نه جور ووروب آلمالارینی مشاهیده ایتمەیه امکان بولسون والخ. بویله حاللارا نظراً قباقجادان طلبەلەری حیاته حاضرلامانیڭ مقصدلەریده آشاغی کیلاردان عبارت اولمالیدیر: 1 — أکینچی ایله طبیعتیڭ اساسلی علاقەسینه عائد متین اولان بتون برویلەمە‌ر دائرەسینده محکم طانیشلیق یاپماق؛ ایش و ایشچی عالمینی اوگرەتمك؛ کند تصرفاتی محصولاتیندان استفادەنن استهلاکجیلار عالمینی دوشوندیرمك، گوستریلەنلەری بنورەلی بیلدیکدن صوڭرا طلبه، طبیعی، کند تصرفاتینی حیاتی بر پیشه (صنعت) یبرینه قویاجاق، حقنده آیدین تصور آلاجاق. بویله اولدیقدادا بو صنعت ایله مشغول اولماغی ایستەیوب ایستەمەدیگینی ‌او، یونکل حل ایدر و آچیقجاسینا سویلەر.

2 — کند تصرفاتی ایشلەرینی آپارماق ایچون طلبه نه کیبی معلوماتا محتاجدر؟ — بونی معین ایتمك؛ مسئلەنیڭ تدقیقینه ایسه تنقید یولی ایله

یاناشمالیدر. دیکر طرفدن طلبەلەری؛ کر کلی ایشلەریڭ تجهیزی طرفدن و حیاتی گوستریشلەر ایلە تأمین ایتمەلی، اونلارا کند تصرفاتی نوعلەریندن سەچیلمیش وظیفەلەر ویرمەلیدیر، کە حقیقتاً تصرفات ایشلەری میدانا آتدیغی عددسز دورلو-دورلو مقصدلەری گورسونلەر، بو دائرەدە وارلیقلارینا احتیاج حس ایدیلەن طلبەلەری، تیخنیکی اعتیادلاری دوشونسونلەر. ایش بویلە آپاریلارسا ئوز قوە و استعدادلارینی طلبەلەریڭ کندیلەری یوقلیاجاق، گوستریلەن طلبەلەریڭ قارشیسیندا باجاریقلارینی‌دا معین ایدەجکلەر. استعداد و قوەنیڭ بوجور حسابا آلینماسی طلبەلەر ایچون آرتق فایدالیدیر. خصوصاً بر کند تصرفاتی ایشی دگل، باشقا پیشەلەرە گیتدیکدەدە بو حسابات اونلاری دوشوندورەجك.

3 ـ طلبەلەرە امکان ویرمك کە، یوقاریدا گوستریلەن پروبیلەملەریڭ حلیندە و تصرفاتا کر کلی ماتیریاللاریڭ تدقیقیندە بلاواسطە اوغراشاراق ملکە کسب ایتسونلەر. بوڭا مکتبیڭ واقیت و شرائطی بر اوقدردە مساعد دگل ایسە، هیچ فکر یوقدر: مکتبیڭ تطبیقات ایشلەرینی محل‌دە اهالینیڭ ایو (تجربەوی) ایشلەری و تصرفاتی ایلە بیرلەشدیرمەلیدیر. بو، داها دوز گون، داهادا فایدالی یول تشکیل ایدر.

4 ـ کند تصرفاتینە مخصوص تحصیل ایلە عمومی تحصیلیڭ آراسیندا اولان رابطەیی طلبەلەرە تعلیم ایتمك؛ اونلاری عمومی تحصیل خصوصیندە دوشوندورمك. زیرا بو دوشونجە تصرفات پیشەکارلیغینیڭ ترقی‌سینە بیوك تأثیر گوسترەسیدیر.

5 ـ طلبەلەردە اورتا تحصیلە مراق گوردیکدە، یاردیم ایتمك، اونلاری اورتا تحصیلە حاضرلاماق.

6 ـ دائرە، ولایت و عمومیتلە بتون مملکتدە اولان اجتماعی تشکیلاتلارلە طلبەلەری آشنا قیلماق: بونلاریڭ یاردیمی ایلە محللەردە تصرفات ایشلەری یوکسلەسیدیر. همان تشکیلاتلاریڭ کومکدارلیقلاریندان طلبەلەر استفادەلەنەمەلیدیرلەر. بوڭادا اونلاری حاضرلاماق، اعتیاد کسب ایتدیرمك ایجاب ایدیر. کوی جوانلارینا مخصوص آمیریقان ابتدائی و اورتا تحصیلینیڭ مقصدلەرینی

یوقاریدا عمومیتله مختصراً کوستریله‌نله‌ر تشکیل ایدیر. سوز یوق، بوپروبیله‌م‌له‌ر دیدیککجه آغیردر و آمیریقا مکتبله‌ریندن یالڭز سیچیلمیش‌له‌ری همان مقصدله‌ره آز ــ چوق نائل اولابیلیر. حقیقت نوزره آمیریقاداکی 21 میلیون مکتب یاشلی چوجوقدان آنجاق 10 میلیونی کنداه‌رده یاشاییر. آخیر کیلاردانده یالڭز 8 میلیونی مکتب تحصیلینه دوزکون دوام ایدیر. یرده قالانلاری ایسه مکتبه دوزکون ویا تماماً کلمیراه‌ر. بو وقته قدر شمالی آمیریقادا 2 میلیون سوادسز واردر.

معلمله‌ریڭ هیئتی یه‌ده کافی قدر یوکسک دگلدیر. کند معلمینیڭ معاشی شهر معلمینیڭکیندن اوچ قاتا قدر آشاغی‌در. معلمله‌ریڭ یاریسی اورتا تحصیل آلمیش. اوبری یاریسی، اورتا تحصیلده کورمه‌یوب، ابتدائی مکتبدن صوڭرا آز مدتلی قورص بیتیرمیشدیر. آخیربنجیلاردان آنجاق 11% ی ایکی سنه‌لیك پیداغوژی قورصی اکمال ایتمشدیر.

ابتدائی مکتب قورتاران کوی چوجوقلاریندان یالڭز $3,15\%$ ی اورتا مکتبه داخل اولیر. قالانلاری ایسه تحصیلله‌رینی هیچ بر یرده آخیرا چاتدیرمیرلار.

فقط یه‌ده ایش چابوقجه ایلریله‌ییر، یاخشیلاشیر. 1920 ینجی ییلده کند تصرفاتی تمائلی اولان اختصاصلی مکتبله‌ریڭ سانی 1721 ایدی. 1918 مینجی ییلده اورتا درجه کند تصرفاتی تمائلی مکتبله‌رده 15,400 نفر اوقویان اولمیش؛ 1921 ینجی ییلده ایسه بونلاردا اوقویانلاریڭ عددی 42,700 ه چاتمیشدی.

تحصیلیڭ یوقاریدا کوستریله‌ن مقصدله‌رینه اویغون اولاراق ایشه مخصوص مه‌تودیك یوللاردا تدریجله یاخشیلاشیر. اولینجی مسئله حقنده، یعنی: فه‌رمه‌ر ایله اونی احاطه ایدن محیطیڭ رابطه‌سینه دائر ــ دیمه‌ك اولار که قاپاقلاردا تصرفاتیڭ محصولدار اولماسینا بیوك اهمیت ویریلیردی. بونیڭ ایچونده: 1) ماکینانیڭ ایشله‌دیلمه‌سی، 2) زیانکار حشراتیڭ جسابا کوتورولمه‌سی، 3) توپراغیڭ أکیلیشی، 4) توپراغیڭ صنعی یول ایله قوه‌تله‌شدیریلمه‌سی، 5) حیوانلاریڭ و نباتلاریڭ جنسله‌شدیریلمه‌سی، 6) تصرفاتدا آلقی و ساتقی

قاعدەلری و غیرە ایلە طانیشلیق یاپیلیردی. محصولاتیڭ تقسیمی و اقتصادی بازارا عائد ایسە هیچ بر معلومات ویریلمیردی. ایمدی عکسینە اولاراق بو ایکی جهتە گیت گیدە هر شیدن آرتق فکر ویریلمەیە باشلامیش.

فەرمەرلەریڭ ئوزلەری داها دوشونموشلەر کە بتون ساتدیقلاری محصولاتی کاپیتلی ساتقی قیمتینە ویرەرك ئوزلەرینە لازم اولان شیئلەری ایسە اوجوز فیتلی آلقی یولی ایلە آلیرلار. اونلار گینەدە درك ایتمیش کە برلەشمە و جمعیتی غروپلار عملە گتیرمە پك فایدالیدیر. جمعیتلەر و شرکتلی غروپلار قرەدی آپاراتینا، تجهیزات آلقیسی و محصولات ساتیشی آپاراتینا مالکدرلەر. بویلەلیکدە اونلاریڭ قیمت قونترولی دائرەسینە نقلیات و ساقلانیش ایشلەرینە بیوك تأثیری اولا بیلەر. بازاریڭ طلب و تکلیفینە قاریشارلار. طلب و تکلیفیڭ اویغونلا- شدیریلماسیندا اشترا کە اونلاریڭ حقلەری اولار. شبهەسز بو ایشلەردە نتیجەدە تصرفاتیڭ قوئوپەراتیفلەشمەسینە یول آچیر. فەرمەرلەری یاغما ایدن سرمایەدارلاریڭ علیهینە تشکیلاتلی چیقیش حاضرلاییر، متحد جبهە آچیر. دیگر طرفدن گوستریلەن پرویلەملەرە عائد بتون اقتصادی معلومات جوان نسلیڭ حاضرلانیشی پروغرامینا سالینیر. حاکم غروپلاریڭ هیچ بر ممانعتلەرینە باقمیاراق کند مکتبی محصولات ماتیریالینیڭ یالگز قوئوپەراتیفلەشمەسی مسئلەسی دگل، محصولاتیڭ تقسیمی ایلەدە گیت- گیدە آرتیق مشغولدیر.

کند اهالیسی أکثریتی تشکیل ایدن غربی حکومتلەر (شتاتلار) گوستریلەن خصوصدە آرتیق ایلریلەمیشلەر. بونلاردا فەرمەرلەر؛ بیلیکلی، استعدادلی و تشکیلاتلیدیرلەر. کند تصرفاتینا عائد تحصیلیڭ اصلاحاتی (رەفورمی) دوز گون گیدیر. تصرفات دیسیپلینلەری‌دە مکتبلەریڭ پروغراملاریندا یاخشی قورولموشدیر. سویلەدیکیمزیڭ دخلی خصوصاً اورتا مکتبلەرە ایسەدە، فقط ابتدائی مکتبلەردە کند تصرفاتی ایشلەری گینەدە بیوك رول اوینایر. اورتا تحصیل بونگلە برابر جورجور یوللار ایلە ویریلیر. کند تصرفاتینا دائر گەنیش پروغراملی، 2 درجەلی عادی مکتبلەردن سوایی بر چوق مکتبلەردە وار کە، بونلاردە «یاریم دائرەلی» (قونسینتیرلی) بلان ئوزرە حرکت ایدیلیر، یعنی: طلبەلەر بر

آی مکتبدە اوغراشیرلارسا، اوبری آیدا فەرمالاردا ایشلەییرلەر، مکتب طلباتینا اویغون و کوی تصرفاتیلە علاقەدار بر جوق تعلیمی تاپشریقلار، ایشلەر گورورلەر. «یاری دائرەلی» مکتبلەریڭ عددی بورادا پك چوقدر. صوڭرا بر جوق گیجە مکتبلەری، آز مدتلی قورصلاردا واردر. بویلە کە کند تصرفاتینا مخصوص اورتا تحصیل ایمدیکی حالدا آمیریقادا 86 بیڭ طلبە احاطە ایتمیش، حالبو کە کند تصرفاتی تمائللی عالی مکتبلەردە عین واقیتدا 14 بیڭ طلبەاوقوماقدادر.

ایکینجی مادەیە دائر، یعنی: جورجور کند تصرفاتی و تیرمەلەری ایلە طانیشلیق یاپیلیشی حقندە گوسترمەلیدیر کە، بو طانیشلیقلار أکثرا «ایو پروژەلەری اصولی» دینیلەن یول ایلە یاپیلیر. مذکور اصولدا دفعەلەرلە روس ادبیاتیندا تصویر ایدیلمیش. آخیرکی تصویرلەردن بریدە «شمالی آمیریقادا کوی جوانلاری قولوبی» سرلوحەلی مقالەنیڭ مؤلفی یازدیغی کتابچەدر.

بویلە پروژەلەر مکتبدە یاپیلدیغی کیبی ایودەدە یاپیلیر، طلبەلەر فردی قاعدەدە و غروپلار ایلە ایشلەییرلەر. غروپلار ایلە ایشلەمە طرزی کند تصرفاتینا مخصوص (جوانلار ایچون) قلوب شکلینی آلیر. بو قلوبدا «مکتبلیلەر» ایلە «مکتبدن صوڭرا کیلەر» اشتراك ایدیرلەر؛ ایو تاپشریقلاری یاخود پروژەلەر ئوزرە ایشلەینلەر أکثر اوقات 10—15 قدر یاشلیلاردر.

فقط اولور کە کوچوك یاشلیلاردا بویلە ایشلەردە چالیشسینلار، مثلا: نیویورق شتاتیندا 1924 ینجی ایلدە ئوزلەرینە معین پروژە گوتورموش آز یاشلی چوجوقلاریڭ یك دیکرلەرینە نسبتلەری بویلە ایدی: 6 یاشلی—27، 7 یاشلی—81، 8 یاشلی— 300، 9 یاشلی— 858، 10 یاشلی—2,066 ، 11 یاشلی—2.458 ، 12 یاشلی—2715 ، 13 یاشلی—2517، 14 یاشلی1.911 و صوڭرا گیتدیکجە عددلەری تدریجاً آزالیر.

بورادا نظرە آلمالی گە، کند تصرفاتی تحصیلینیڭ آمیریقا مکتبلەریندە ایلریلەمەسی اونلاری احاطە ایدن یرلی تصرفاتلاری ایشلەرینیڭ آز—چوق ترقی ایتمەسیندن آصیلیدر: اطرافداکی محیطیڭ، خصوصی ایلە اوشاقلاریڭ آتالارینیڭ ایشە جلبی، شینلیکلەر، تعطیللەر، سرگیلر، تنزەلەر کیبی اجتماعی وقعەلەریڭ ایش ایلە رابطەدە اولماسی مکتبی اساسلاندیریر. آمیریقانلاریڭ قاراقتەریڭ افادەسی ئوزرە

«تحصیلینك غایەسیی محیطه ساتمالیدیر»، یعنی آچیق سویلمەك: محیط بو غایەیی قیمتلی حساب ایدەرك، عوضینه خرج، ویرگی، یاخود یاردیم آدی ایله مکتبه لازمی کومکدارلیق ایتمەلیدیر. بو ایشیك ترقیسی ایچون مکتبیك بوستان، و تجربەوی مالدارلیق سارایی ایله تجهیزی آرتق فایدالیدیر.

آمیریقانلار دیدیگی کیبی «مکتب احاطەسینده کی فعالیت» اجتماعی تربیەنیك حدسز نوعلەرینی قاپلاییر. اجتماعی تربیه ایسه کند تصرفاتینا مخصوص تحصیلنك بازاسینی تشکیل ایدیر. بیرلەشمیش مکتبلەریك نزدینده طلبەلەر مکتب بازارلاری آچیرلار. اوشاقلار پروژه ئوزره بیجەردیکلەری محصولاتی بو بازارلاداساتیرلەر: تویوق، دونقوز، مال، تاخل، قونسەروەلەر، مربەلەر، یاپما چورەکلەر، تیکیش آیاق قابی دولگرلیك و اورمه ایشلری و سائرەیی بورادا تاپماق ممکیندر. الڭ یاخشی یاپیلمیش و بجەریلمیش محصولاریڭ اوجوندان طلبەلر؛ الوان لەتلەر شکلینده بخشاییشلەر، مشچانی تنزه ایچون کاغذلار آلیرلار. بو طور مکتبلەردە تعطیلەر، اویونلار یاپیلدیغی درام صحنەلەری، قونسەرت، کینو اجرا اولوندوغی کبی، جوربەجور ادبی مباحثەلەر قورماق فنی، سیاسی-اقتصادی قاراقتەرلی محاضرەلەر ویرمك گیجه قورصلاری آچماقدا ممکندر.

ابتدائی مکتبلەره مخصوص پروغرامیك ئوزونده کند تصرفاتینا جور به جور یوللار ایله یاناشیلیر. هر بر شئیدن اول کند تصرفاتینیك بتون دیسسیپلینەلەردن، بویله‌جه جغرافیا، تاریخ طبیعی، ریاضیات، ادبیات و غیرەدن ویریلەن موضوعلارا شمولی اولور. صوگرا، دائمی سوال چواب ییغینجاقلاری قورولاراق طلبەلەریك دوشونمەدیکلەری شیلەر، احاطه ایدن محیطه یاقین، مراقلی مسئلەلەر اورادا مذاکره و حل اولونیر. ی. قوللیقسیك «آمیریقا مکتبینك پروژه اصولی ئوزره یاپدیغی ایشدن تجربه» آدینلی («یکی ماسقوا» طبع ایتمش) کتابیندا بر چوق بویله مسئلەلەر ارائه ایدیلمیش. مسئلەلەری اوشاقلار تحلیل ایتمیشلەر. بونلاردان بعضلەری آشاغیدا قید ایدیلیر:

1 ـ نەدەن نسیك سودفەرماسیندا سودیك قایماغی (ئوزی) سوددن نەجورآلینیر.

2 ـ موزەر بویله گوزەل تاووقلاری نەجور بیجەریر.

3 ـ سودده بولنان یاغیك مقداری ویلیامسیك دکانیندا نه‌جور تدقیق اولنیر.
4 ـ چازیك ایمدیکی قوش سارایینیك قورولوشو نه‌جوردر.
5 ـ په‌تپازدا کی قونسه‌روا فابریقاسیندا تاماتدان نه‌جور قونسه‌روا حاضیرلانیر.
6 ـ ماقدونالد نه‌جور ئوز آلماسینی ده‌ریر ویاشیکله‌ره قاپلاییر.
7 ـ پویه‌لیك زاوودیندا بوز نه‌جور حاضیرلانیر.
8 ـ ماقنات دواله‌ریك ده‌گیرمانیندا اون نه‌جور ئوگودولور.
9 ـ ییم ساقلاماق ایچون ئوز قویوسونو ئه‌دموندس نه‌جور دولدورور. بوگا دقت ایدیلسین.
10 ـ یه‌رنه‌خمیك دکانیندا آرابا تکرله‌ری‌نیك شینله‌رینی نه‌جور ده‌گیشیرله‌ر.
11 ـ لونقانیك زاوودوندا خمیره نه‌جور حاضرلانیر.
12 ـ ماقدونالدیك یوکسك میوه آغاجلارینی دائره باغبانی نه‌جور کسیز (آرتلاییر)
13 ـ دژونیك تاخیل تخمینی دائره کند تصرفات آجه‌نتاسی نه‌جور تدقیق ایدیر.
14 ـ پینه‌ویل چوره‌ك خانه‌سینده چوره‌گی نه‌جور حاضرلاییرلار.
15 ـ یول سالیشیندا بیوك نفت تراقتوری نه‌جور تطبیق اولینر. بوگا دقت ایدیلسین
16 ـ کاسبلار ایچون اولان دائره فه‌رماسیندا فقراله‌ر حقنده نه‌جور قیدله‌ر چکیرله‌ر.
17 ـ چه‌زیك بوبوك جفتلیك مؤسسه‌سی نه‌جور اداره اولونور.
18 ـ به‌روه‌ر اوزونه نه‌جور قویو قازیر.
19 ـ بروق ئوزییل ده‌گرمانینی نه‌جور قورور.
20 ـ چه‌زئه‌له‌قتریك قیرخلیغی واسطه‌سی ایله ئوز کیچیله‌رینی نه‌جور قیرخیر. بوگا دقت ایدیلسین.
21 ـ دائره آجه‌نتاسی توپراغی نه‌جور تدقیق ایدیر. بو معین ایدیلسین.
22 ـ سلوقوم ئوز پامبوقونی نه‌جور بیغیر.
23 ـ دژون قورو اوتونه جور تای باغلاییر.
24 ـ نه‌ـاوشو یارمارقا و کند تصرفاتی سرکیسینه بزیم جماعتدن بر بو قدر آدام نه‌ایچون گیدیر.

25 ـ مەرفی ایو چیچکلەرینی نەجور بویودر. بیجەریر. بو معین ایدیاسین،
26 ـ بروق ئوز دیرلیکینی نەجور پلانا سالیر.
27 ـ چەزیڭ فەرماسیندا بوغدا نەجورە سەچیلیر. بو معین ایدیلسین.
28 ـ بیم ساقلاماق ایچون تازە سیمەت قویوسونو بروق نەجور تیکیر.
29 ـ تازە بیچین ماکیناسی واسطەسیلە ایلە خولمس ئوز پەرینجینی نەجور بیچیر.
30 ـ ئەدموندس ئوز آریلارینیڭ بالینی نەجور بیغیر.

اوچینجی یولی خصوصی کند تصرفاتی پروژەلەری تشکیل ایدیر. بو پروژەلەر کوچوك یاشلیلار ایچون أڭ یونکل و آز وقت طلب ایدن شیلەردن باشلیاراق، بیو کلەردن اوتری جدی مسئلەلەرە کیچیر.

قوللیقس ئوز کتابچەسیندا بو پروژەلەریدە تصویر ایتمیش سو کرا، کند تصرفاتی بیلیگیلەرینی مکتبە بیرتمە گە مخصوص بر چوق آیری-آیری پلانلاردا واردر. آخیر کیلەر تطبیق اولوندیقلاری شتاتلاریڭ آدلاری ایلە مشهورلاشمیشلار. بونلاردان اڭ تانینمیشلاری. ماسسا چوزەتس ایلە میسسوری شتاتلارینڭ پلانلاریدر.

ماسسا چوزەتس شتاتی ایشلەرینی آشاغی کی قاعدەدە قورموش:

«ایو پروژەلەرینە» طلبەلەریڭ یازیلمالاری ایچون فیورالیڭ اوللەریندە تبلیغات یاپیلیر. سیاهەیە 10 یاشیندان یوقاری اولمیان مکتبلیلەر ایلە مکتبدن کناردا کیلار گوتورولور. طبع اولنمیش التزام ورقەلەری پایلانیر. طلبەلەر ئوزرلەرینە گرتوردوکلەری معین پروژەنیڭ اجرا ایدیلەجکینە التزامە امضا آتیرلار. صو کرا، والدینلەریدە پروژەنیڭ کیچیریلشینە راضی اولوب التزامە قول قویور. متخصیص باغبان معلم-دائرەنیڭ بتون مکتبلەرینی دولاشاراق، ایشیڭ گورولمەسینە عائد گوستریشلەر ویریر. عملە گان نظارتچی قومیتەلەر ایلە برابرلیکدە همان معلم ایشیاڭ دوز گون کیدیشینە دقت بیرمەیی ئوزینە آلیر. یای راعیلیگینە چکیلدیکلەریندن معلملەر بو ایشلەردە بر اوقدر اشتراك ایتمەیرلەر. ایودارلیق، دیرلیکچیلیك، باغبانلیق و غیرە کیبی اون عدد عادی پروزەدن بیرینیڭ گوتورولمەسی طلبەلەرە تکلیف ایدیلیر. حیواندارلیغە گالدیکدە، قوش یاخود آرا داوشانیڭ بیجەریلمەسی تکلیفی قویولور. طلبەلەر معین ملاحظەلەر ئوزرە 4 غروپا بؤلونورلەر: 1-صنف

غروپی (بو غروپدا رهبريك ئوزيده اولور)، 2ـ مكتب غروپی. 3ـ مكتبيك دائره غروپی، 4ـشهريك يا بينه‌نيك جغرافی دائره‌سی غروپی؛ غروپلاريك رهبرله‌ريندن باغ قوميته‌سی عمله گليبر. باغ قوميته‌سينده آشاغی كی شخصله‌رده اشتراك ايديرله‌ر: 1 ـبويسقا ئوتلاريك نماينده‌له‌ری. 2ـتجارت پالاتاسينيك كاتبی، 3 ـ قادينلار بورژ آز قولوبلارينيك رهبرله‌ری ـمهم قادينلار، 4ـ كه‌شيشله‌ر، 5ـ معارف مديری و مفتيشی، 6ـخاچپره‌ست جوانلاری اتفاقينيك كاتبی والخ... فعله اتفاقلارينيك نماينده‌له‌ری ايسه قوميته‌يه چاغيريلميرلار. قلوبلاريك و عمومی، خصوصی ديرليكله‌ره مخصوص بيرله‌ريك قارتالاری ترتيب ايديلير.

I ـ هر بر طلبه‌نيك باغ و ديرليك ايشله‌رينك حسابا آلماق ايچون مكتب اداره‌سی طرفندن قارتوچقالار ويريلير. متخصيص، باغبان يا رهبر باغا گلديكده همان قارتوچقالاری دولدورورلار.

قارتوچقانيك فورماسی بورادا گوستريلير:

طلبه‌نيك آدی .... ياشی ....

عنوانی .... مكتبی ....

باغيك يا ديرليگيك عنوانی ....

گليشله‌ريك تاريخی	قيمتينك % ايله درجه‌سی					
آ-پلان و اجراسی	15					
ب-باغيك بيجه‌ريليشی و حالی .	20					
پ-اقتصادی نتيجه	20					
ت-چاليشقانلق	20					
ث-ترقی	25					
يكونی .	100					
اورتا .						

رهبريك امضاسی :

آـ پلانڭ دوزگون ترتيبى و تاريخيڭ قيدى. پلان ماسشتاب واسطەسى ايله چيزيلەرك ترقيه عائد قيدلەر ايچون دفتريڭ ئوزرينه پايشديريلماليدير. تازه پلانلاريڭ پاپيليشينداكى موفقيتلەر قيده آلينماليدير. ب ــ أكين ييرينيڭ حاضر لانماسى، آغاج ديكمەسى، توپراغى بيجەرمه، آلا ايتمەخستەلكلەر، حشرات. پـ زحمت، يغماق (دەرمەك)، محصولاتيڭ صرفى، استثمار. ت ــ ترقى. ابتداده أكثراوقات ترقى دوزگون اولور، صوڭرا ايسه گيتـ گيده ئەنەرژيا آزاليير. (بو جهتى حسابا آلمالى). ايشڭ ثباتى.

II ــ عموميتله موفقيتلارى قيد ايتمك ايچون طلبەلەره يوقاريدا گوستريلن فورمادا دفترلەر پايلانير.

III ــ دارالفنونلار و توپراق موسسەلەرى قوشما دەپولارى بيوك مقياسدا نشر ايتديكلەرى اهميتلى، مراقلى ادبياتى طلبەلەر هجانا آلير و استفاده ايديرلەر. بتون قلوب عضولەرينه مخصوص‌معين بلانقلار اوزره رهبر قارتوچقا قاتالوغى دوتور (آپارير)، مكتب ادارەسينه حسابات تقديم ايدير.

6—15 نفردن عبارت غروپ ياخود قلوب آيدا بير دفعه ييغينجاق ايدير. قلوبيڭ مقصدلەرى بونلاردر: عمومى ايش واسطەسى ايله طلبەلەرى يك ديگرينه ياقينلاشديرماق؛ اونلارى چينليكلەرده روحلانديرماق؛ طلبەلەرى سەركى دوزلتمك ايچون جلب ايتمەيه چاليشماق؛ بعضا اونلاريڭ حيثيتلەرينى اويناتماق؛ رهبرلەره امكان ويرمك كه ئوز باجاريق و ئەنەرژيالارينى سرگى و غيره واسطەلەر ايله اظهار ايتسينلەر. ييغينجاقلار ايچون نمونەوى پروغراملاردا طبع اولير. پروغراملاريڭ فورمال حصەسى چوق وقت آلديغيندان آغير فقط طنطنەلى كيچير.

بويله ييغينجاقلاردا من چوق اولارديم. تعجبدركه، ديرى باش، صبرسز آمريقان چوجوقلارى بوجور آغير پارلامان نزاكتلەرينه نيجه داريخميرلار. و آخيره كيبى تحمل ايدوب اوتورورلار. گورونوركه بوڭا اونلارى وادار ايدن بير سبب وارسا، اودا آميريقان چوجوقلاريندا: شأن، رتبه، چين، پارلاق نشانلارا و سايرەيه اولان كسكين خواهيش‌در. يوقسا بيوكەر اونلاريڭ باشلارينا كيچيرديگى خاموتلارا هيچ بر واقيت راضيلاشمازلاردى. 20—30 دقيقه

بیرجه فورمال سسه قویماق ایشینه گیدیر. 40 دقیقه‌یه قدر ایشگذار دانیشیقلار اشغال ایدیر. آخرینجی 20 دقیقه شنلیکله‌ره، قوناقایغا صرف اولنیر، هرگاه بیغینجاق تعطیل مناسبتی ایله یاپیلمیشسا.

ایشه مخصوص اهمیتلی تفصیلات آشاغی کیلاردان عبارتدر:

فیورالدا: قیدله‌ریك یازیلیشی سیسته‌مینی ایضاح ایتمك (موفقیتله‌ریك حسابا گوتورولمه‌سی)؛ سه‌پیب بویوتمه‌نیك شرطله‌ری؛ سرگیله‌رده اشترا که امکان ویرمك؛ توپراغی قوه‌تله‌شدیرمك؛ باغی پلان ئوزره ترتیبه سالماق؛ **مارتدا.** موفقیتله‌ریك قیده آلینماسی ایچون موجود دفترله‌ری نظردن کیچیرمك؛ سه‌پیله‌ن تخمله‌ریك تازه چیقیشی ایله سه‌پیلیشیك آراسیندا کی تدریجه دقت یتیرمك؛ نباتلاری شیتیلله‌مك ایچون بیجه‌رمه یاشیکاه‌ری حاضرلاماق؛ شیتیله‌نه‌جك نباتلاریك بیر یردن دیگرینه کوچورولمه‌سی؛ **آپریلده.** یری تکرارا قازماق؛ قوه‌تله‌شدیرمك؛ قوتترول یاپماق؛ نمایش غروپی حاضرلاماق؛ دواجات سه‌پمك؛ **مایدا:** عموما باغلاری معاینه ایتمك؛ آلا ایتمك؛ لکه‌ری اصلاح ایتمك: بیجه‌رمك؛ سولاقلاری قوروتماق؛ سیاحت یاپماق؛ **ایبوندا:** نمایش غروپی واسطه‌سی ایله قونسه‌روا حاضرلاما نمایشله‌ری ویرمك؛ ایوده‌ده قونسه‌روا حاضرلاماق ممکن اولدیغینی مذاکره ایتمك: **ایبولدا:** سه‌رگی غروپیك واسطه‌سی ایله نمایشله‌ر ویرمك؛ گوگرتی قوروتماق؛ **آوغوستدا:** سرگییه نه‌کیبی شیئله‌ریك قویولاجاغینی مذاکره ایتمك؛ پریزله‌ریك (مکافاتلاریك) سیاهه‌سینی معین ایتمك؛ طلبه‌له‌ره، ئوز باغلارینا دائر نقلله‌ر ایتدیرمك؛ قونسه‌روا حاضرلامانیك چتینلیکله‌رینی حسابا آلماق؛ **سینطیابردا:** ساتقیبا امکان اولماسینی مذاکره ایتمك؛ چه‌شیدله‌ره آییرماق؛ دسته‌له‌ر باغلاماق؛ یوماق؛ قونسه‌روا قاییرماق؛ رەسه‌پله‌ر (یافتا) آدلار یاپیشدیرماق؛ آلما و قارتوف تمیزله‌یشینده یاریش ایدیرماق؛ **اوقتیابردا:** پریز سیاهه‌له‌رینی مذاکره‌یه قویماق؛ سه‌رگیله‌ره حاضرلیق یاپماق؛ سه‌رگی تشکیل ایتمك و قیمتله‌ره عائد رقابت آچماق؛ **نویابردا:** کوکی بیمه‌لی محصولاتی قیش ایچون ساخلاماق؛ شتات نماینده‌سینه قلوب حقنده حسابات تقدیم ایتمك؛ تعطیل قوروب طلبه‌له‌ری؛ ئوزله‌ری بیجه‌ردیگی میوه‌له‌ر ایله قوناق ایتمك؛ **دیقابردا:** ئوز

فعالیتله‌ری حقنده طلبه‌له‌ره نقل ایتدیرمك؛ تازه عضولر سیچدیرمك. قوناقایق یاپماق.

تخمله‌ری چوجوقلار کاپتلی آلقی قیمتینه آلیرلار. یاپلانمادان اول بتون تخمله‌ر اورتا درجه مکتبله‌ریڭ کند تصرفاتی تمائللی غروپلاریندا تدقیق ایدیله‌رك نمونه‌دن کیچیریلیر. ساغلام، بیته‌یه‌ن تخمله‌ر ایشه براقیلیر. بوندان علاوه محل ایچون مصرفلی نباتلاریڭ بیجه‌ریلمه‌سینه سعی گوستریلیر. مقدارلاری، چه‌شیدله‌ری معین ایدیلمیش تخمله‌ر سپیله‌ر ایسه، صوڭر اسه‌ر گیله‌رده محصولاتیڭ مقایسه‌له‌ری یونگل یاپیلاجاقدیر.

ایشیڭ یکی و عملی یوللارینا یونگل یاناشیلماسی ایچون معلمله‌ردن اوتری آز مدتلی یای قورصلاری تشکیل ایدیلیر. بو قورصلارا یالگز «روتاسیون»*) مه‌تودینا کیچمیش مکتبله‌ریڭ معلمله‌ری قبول اولونورلار. آمیریقانلار حقیقتا یورولماقسیزین، چالیشیرلار.

گوسته‌ریله‌ن قورصلاردا هفته ظرفنده سحر ساعت 9—30 دقیقه‌دن، آقشام ساعت 10 کیبی ایشله‌ییرله‌ر. اونلار، مملکتیڭ بتون تصرفاتینی اوگرنیرله‌ر، تخمیڭ بیته‌بیلیکه‌رینی تجربه ایدیرله‌ر، ساغلام تخمله‌ردن سه‌چمه یاپیرلار. میشوق تیکیرله‌ر، خمیره، ئولچو، تجربه یاپیلیشی و غیره ایچون یاشیکله‌ر قاییریرلار، آغاچ ایشی گورو)له‌ر، سیمه‌نت ایشله‌دیرله‌ر، چوره‌ك یاپیرلار، تخم‌دن جوهر چه‌کیرله‌ر، شکرپنجریندن شروب حاضرلاییرلار، خلاصه تام الله‌ری و باشلاری ایله تطبیقاته و تجربه‌وی حیاته غرق اولورلار.

کند تصرفاتینا مخصوص، میسسوری شتاتی کیچیردیگی معلمله‌ر حاضرلیغی یای قورصی 6 هفته‌یه قدر دوام ایتمیش. بو قورصیڭ مشغله‌له‌ری آشاغی‌دا گوستریله‌نله‌ره بؤلونور:

توپراق و قوتله‌شدیریلمه‌سی — 3 ساعت؛ سود محصولاتی — 3؛ طاووق

*) — «روتاسیون» پلانی ئوزره اسکی پروغرامیڭ سواد، طبیعیات، جغرافیا و تاریخه اولان طلباتی ساقلانیلاراق، فقط همان دیسسیپلینله‌ر کند محیطی ماتیریاللاری ئوزره اوقودولور؛ هر ایل‌دده پلانیڭ ترکیبی ده گیشیر.

بیجه‌رمه ــ 3؛ حیواندارلیق ــ 4: باغبانچیلیق 3؛ چامیر ایشی ــ 3؛ ماکینا صنعتخانه‌سی ایله طانیشلق ــ 4؛ کند تصرفاتی بیلگیله‌رینڭ اصول تدریسی ــ 3؛ جملتانی ــ 27 ساعت. بوندن علاوه 10 ساعت‌ده، تصرفاتی اداره ایتمه‌نی بیلمك ایله محاسبه ایشله‌رینی اوگره‌نمه‌یه قویولمیشدیر.

په‌نسیلوانیا ایله نیویورق شتاتلاریندا ایسه ایشه بر قدر باشقا دورلو یانا ـ شیلمیشدر: شتات بر چوق مفتیشله‌ر یاخود تعلیماتچیلار ساقلاییر. بونلار کند تصرفاتینا عائد اصوللاریڭ مکتبله‌ره ییریدیلمه‌سینه خدمت گوسته‌ریرله‌ر. مذکورلاریڭ گوستیریشله‌رینه اساسلاناراق مکتبله‌ر هر دورلو بیلگی‌یی کند تصرفاتی ماتیریاللاری ئوزرینده تحلیله چالیشیرلار. ایشه بو جور یاناشیلماسی مسئله‌سینیڭ مه‌تودیقاسینی شرح ایتمك ایچون قروژولار، سیمناری‌یله‌ر تشکیل ایدیلیر. عمومیتله دیمك اولارکه شتاتلاریڭ بر چوقونده متخصص تعلیماتچیلار واردیر. آخیر کیلار، کند تصرفاتینڭ مکتبله‌رده گوزه‌ل، دوزگون تشکیلینه جدیتله سعی گوسته‌ریرله‌ر، معلمله‌ری حاضرلیاجاق یای قورصلارینا پروغرام دوزه‌لدیرله‌ر، کند تصرفاتینیڭ عمومی پروغرام ایله صیقی رابطه‌یه دوشمه‌سینه یاردیم ایدیرله‌ر. مفتیشله‌ریڭ واسطه‌سی ایله مکتبله‌ر آمیریقادا بول اولان شکلله‌ر، عیانی و غیره ماتیریاللار، ایله تجهیز اولونورلار. قروژو ایچون مکتبله‌ره گرکلی، مختصر پروغراملار، سورغو و جواب ورقه‌له‌ری، پروژه ماتیریاللاری ویرمك گینه‌ده اونلاریڭ وظیفه‌سی‌در. مفتیشله‌ر اهالینیڭ و أکینچیله‌رینڭ آراسیندا مکتبه فایدا ویرن و غایه‌لی تبلیغاتدا آپاریرلار.

صوڭرا بیز یاقینلاشیریق کند تصرفاتی تحصیلینڭ آخیرکی مسئله‌له‌رینه. بو خصوصده غربی شتاتلار باشقالارینا نسبتا آرتیق ایلریله‌میشله‌ر. بیزیم شورالار اتفاقینده اولدیغی کیبی، کند تصرفاتینیڭ کویله‌رده و دائره‌له‌رده تدقیقینی بورادا مکتبله‌ریڭ چوقلاری ئوز اوزرله‌رینه آلمیشلار.

غربی شتاتلاردا مکتبله‌ریڭ پروغراملارینا کند تصرفاتی قوئوپه‌راسیاسی داخل ایدیلمیشدیر. کند تصرفاتی محصولاتینیڭ بازارلاری حقنده واقتلی معلوماتیڭ‌آنده ایدیلمه‌سی ایچون مکتبله‌رده رادی‌ــاو آپاراتلاری قویولمیش. مکتبله‌ریڭ

پروغراملارینا؛ جفتلیکچیله‌ره قره‌دی آچیلماسی؛ ده‌ن ییغیلان آمبارلاریڭ قورو لوشو (ئه‌له‌واتور)؛ آلیجی قروزولار تشکیلی (قوشلاردان اوتری یم آلماق، مضر حشرات علیهینه داواجات آلماق والخ) کیبی مسئله‌ر گینه‌ده داخل‌در.

البته ایشیڭ بو طرزده یولا قویولماسینی یوقاری صنفله‌ر بر اوقدرده‌اوره کدن قارشیلاماق ایسته‌مزله‌ر. اونلار ایله جفتلیك صاحبله‌ری آراسیندا دائما بیوك مبارزه‌له‌ر گیدیر، مثلا: ویسقونسین، جنوبی و شمالی‌دا قوتی آدلانان اساسلی شتاتلاریڭ بر چوق مکتبله‌رینده کوی دائره‌له‌ری ایله قانون ویریجی پالاتالار بیر-بیرله‌رینه شدتلی ضربه‌له‌ر یتیریرله‌ر. بو مصادمه‌له‌ری تؤرتدیره‌ن قونترول رولی اوینایان ثروتدارلار غروپلاری‌دیر. دارالفنونلاریڭ کند تصرفاتی شعبه‌له‌ری، که آغرانوملار، تعلیماتچیلار بوراقیر، اسکی اود آراسینا دوشمیش. جفتلیکچیله‌ره حرمت گوستزه‌رسك، دارالفنوندان قوووولارسان، گوسترمزسك جفتلیکچی‌له‌ریڭ گوزله‌رینه گورونمه‌یه حقیڭ اولماز. دارالفنون‌لاریڭ فعال خدمتچیله‌ریندن چوقلاری أوز شخشی‌صحبتله‌رینده چیقیشسز وضعیتله‌ریندن بوگا یانیقلی شکایتله‌نیردیله‌ر.

عمومیتله دیمك اولار که، ایمدیکی حالدا کوی مکتبی آمیریقادا یول آیریمیندا قالمیش: او، اسکی، قلاسسیق مکتبی یولوندان کنارلاشاراق، کهنه، مجهول و غیری حیاتی بیلگیله‌ری انکار ایتمه‌ده ایسه‌ده، فقط زحمتیڭ محصولدارلیغینی‌یوکسلدن حیاتی تدریسه کیچمه گیله برابر ینه‌ده استحصالیڭ تدقیقینه گیریشمه‌میشدیر. و بوگادا جسارت ایتمه‌ییر، چونکه استحصالی تدقیق و آنالیز ایتمه‌نیڭ ئوزی یکونلار وورماغا و تبلیغاته دوغرو محکم یول تشکیل ایدیر. بو فقره ایسه حاکم ثروتدارلاری اود کیبی قورقودور. آنجاق بوگا باقمیاراق، مکتبله‌ر ناچار بیر وضعیته معروضه‌دیرله‌ر. اونلاری اصلاح ایتمك (ره‌فورما یاپماق) ضروریدیر. ره‌فورمانیگدا تیز- گیج یاپیلیشی عمومی سیاسی مبارزه‌نیڭ کسگینلشمه و تدریجا ایلریله‌مه‌سیندن آسیلیدیر.

بزیم مکتبله‌رده تطبیق ایتمك ایچون آمیریقان تجربه‌سیندن نه کیبی نتیجه‌له‌ر آلمالی‌یق؟ اولا، چوخ یاخشی اولار که، بزیم بیوك دائره‌له‌ریمیز کند تصرفاتی ایشله‌رنده متخصص اولان تعلیماتچیلار ساقلاسینلار که بونلار پیداغوقلار و

اوشاقلار ایله برلیکده ابتدائی مکتبلەردە ایشلەسینلەر. علاوە، پەنسیلوانیا شتاتلارینداُ اولدیغی کیبی بزدەدە بر نفر متخصص تعلیماتچینیڭ کوی تصرفاتینا و بر تعلیماتچی قادینیڭ ابودارلیغا رهبرلیك ایتمەلەری ایچون ساقلانیلمالاری فایداسز دگلدیر، ایکینجیسی، نیویورقدا تطبیق ایدیلدیکی کیبی یای تعطیلی زمانی بزدەدە مکتبدن خارج ایو پروژەلەری کیچیریلیشی آرتق مطلوبدر. ایش ایچوندە معین، مکمل پروغراملار حاضرلامالی، رهبرلیکدن اوتری خصوصی اختصاصلی شتات دعوت ایتمەلی، تیجەلەردن پاییز سەر گیلەریندە و تعطیللەردە استفادەلەنمەنی اوچینجیسی، ایو پروژەسی ایشلەرینی کیچیرمك ایچون قرەدی تشکیل ایتمك و کند تصرفاتی قوئوپەراسیاسی طرفیندن؛ قوش ساقلاماق، حیوانداولیق و بوستانچیلیق، کیبی پروژەلەردن اوتری طلبەلەرە پارە بوراقدیرماق گینەدە چتین دگلدیر.

مکتبلردە جانلی طبیعت کوشەلەری

یازانی: عبدالرشید افندیزادە

زحمت مکتبی قارشیسندا دوران مهم مسئلەلەردن بیری مکتبی طبیعتە یاقلاشدیرماقدیر. بونیڭ ایچین دگیل طبیعت درسلەری. حتا بوتون مکتب ایشلەریلە طبیعت آراسندا سیقی و سارسیلماز بیر رابطەنیڭ عملە گلمەسینە چالیشمالی.و خصوصیلە بیر درجەلی مکتبلەر بو مسئلەیە اعظمی اولاراق اهمیت ویرمکلە اوز ایش بالالارینی طبیعتلە رابطە اساسی اوزەرینە قورمالیدیرلار.

بو سبیلە، طبیعت اوزەریندە مشاهدە آپارماق ایچین زحمت مکتبلەری ئەقسقورسیون مسئلەسینی میدانە آتدی. بو خصوصدا ئەقسقورسیونڭ مهم بیر موقع دوتدوغونو قید ایتمەکلە بەرابەر، بوکیبی مشاهدەلەریڭ ـ ابتدائی بیر شکلدەدە اولسا ـ صنفدەن خارج وایومشغلەلەریندە آپاریلماسینیدا بو کونکو پەداغوژی ادبیاتی ایلەری سورمەکدەدیر.

«چوجوقلاریڭ مستقل ایشلەمەسی ایچین ماراقلی ماتەریاللار بولونان بیر چوق

ساحه‌له‌ر واردير. بو نقطه نظرده‌ن بيز ابتدا! ـ مراقلى ماته‌ريال اولماق اوزره جانلى موجودلارى مشاهده ايتمه‌ك اونلارى بويودوب بسله‌مه‌كى توصيه ايده‌رديك؛ خصوصيله بيتسكى‌له‌ر الويريشلى ماته‌ريال سايلاييله‌ر. بيز اوشاقلارا ايو ايچين مختلف توخوملاريك ويريلمه‌سينه لزوم كوروروك، بو صورتله اوشاقلار توخوملارى اتاش ايتديره‌رله‌ر، اونلارى بويودوب بسله‌رله‌ر و بو توخوملار اوزه‌رينده مشاهده آپارارلار.

ئه‌قسقورسيونلاردا قولايجا الده ايديلمه‌سى ممكن اولان قوزيلار، بوجكله‌ر ناعمه‌لر، بير پارا باليقلار، قورباغالار، ايوله‌رده قولايجا مشاهده ايديله روبسله‌نه‌بيله‌رله‌ر. باليكيز اوشاقلارا بو خصوصلاردا يول كوسترمه‌ك، اونلارى ايش مه‌توديله آشنا ايتمه‌ك لازيمدير. (پولووتسه‌ف. طبيعت مه‌توديقاسى) «بو كيبى ايشله‌رى مكتب داخلينداده آپارمانيك ممكن اولدوغونو مشهور په‌داغوقلار قيد ايتمه‌كده ديرله‌ر.

بو صورتله مكتبده جانلى طبيعت كوشه‌سى تشكيلى مسئله‌سى طبيعتيله ميدانه چيقير.

زحمت مكتبله‌رينده عملى مشغله‌له‌ر ياپماق، طبيعت ماته‌رياللارى اوزه‌رينده مشاهده‌لر آپارماق و بوتون معناسيله بر مكتب لاباراتورى تشكيل ايتمه‌ك نوبه‌ده‌كى مسئله‌دير.

جانلى طبيعت كوشه‌سى‌ده ماهيتجه مكتب لابراتووارينيك تينده‌ن باشقا بير شى د‌گيلدير. چونكو بو جور كوشه‌له‌ر لابراتووار مشغله‌له‌رى ايچين سوك درجه‌ده اويغون واالويريشلى‌دير.

بونوكلا علاقه‌دار اولاراق مكتبله‌رده و خصوصيله بير ده‌ره‌جه‌لى مكتبله‌رده‌كى بيولوژى درسله‌رينده (حيوانات و نبات درسله‌رى) ئه‌قسقورسيا شبهه‌سيز باش يه‌ر دوتماليدير. ئه‌قسقورسيون مشاهده و ماته‌ريال ويرير. بوندان سوكرا ايش ممكن اولدوقجا جانلى كوشه‌يه كه‌چيريليركه بو، ايشك ايكينجى دوره‌سنى تشكيل ايدير.

ايسته‌ر ئه‌قسقورسيا، ايسته‌رسه مكتب لابراتووارينداكى (جانلى كوشه‌ده داخلدير) طبيعت ايشله‌رينك شكلى و نوعله‌ريندن بحث ايتديكده اوشاقلاريك تحرى اصولى ايله مستقل ايشله‌مه‌له‌رينى آيريجه آلماليدير.

ایمدی بیولوژی قاراقه‌رده اولان، بیر پارا جانلی طبیعت ماته‌ریاللارینی کافی ده‌ره‌جه‌ده ده‌رین و اساسلی صورتده ئه‌قسقورسیالاردا ایشله‌مه‌ك ممکن سه‌ده بیر چوغینی‌دالایقیله اوگرنمك واقتیك دارلیغی‌و اوگرنیلمه‌سی لازیم اولان جهتله‌ریك چوقلوغو سببیله امکان خارجینده‌دیر.

فرضا ئه‌قسقورسیوندا قوشلاریك حیاتنی تدقیق ایدیریك. بو خصوصدا شبهه‌سیز ئه‌قسقورسیون بیر چوق شی ویره‌بیله‌ر. آنجاق اونلاریك ممتاز خصوصیت و علامتله‌ری واردیر که آنجاق قفه‌سله‌رده. کومه‌سله‌رده وهینله‌رده دائمی مشاهده آلتیندا اوگره‌نیله‌بیلیر. سوگرا مثلا:

تدقیقات اثناسینده قوشلاریك شکلله‌رینی چه‌کمه‌ك لازیمدیر که ئه‌قسقورسیا اثناسینده یاپماق مکن دگیلدیر.

اگر قوشلاریك بیولوزیسینی (حیاتنی) اوگره‌نمه‌ك مقصدینی اساس دوتاراق، اونلاریك قوروولوشو ایله اطرافلیجا تانیش اولماق ایسته‌رسه‌ك، ینه‌ده ئه‌قسقورسیونلار ایله مقصد تامیله الده ایدیله‌مه‌ز. حشرات حیاتی، تاتلی سولاردا یاشایان خیردا حیوانلار حیاتی‌گنه بویله...

حاصلی یالیگز جانلی طبیعت کوشه‌سینده جدی و اوزون مدت یاپیلان مشاهده‌له‌ر ایله حیوانات و نباتات عالمینده‌کی مراقلی حادثه‌له‌ری اطرافلیجه حس ایتمه‌ك و بیولوژی حادثه‌له‌ر حقنده قونقره فکرله‌ر الده ایتمه‌ك ممکندیر.

مشاهده‌دن سوگرا مسئله‌نیك تجربی صورتده ایشلنمه‌سی ده‌لازمدیر. طبیعتده‌ن کوتوروله‌ن جانلی ماته‌ریاللار ایله تجربی ـ تحری ایشله‌رینی، آنجاق جانلی طبیعت کوشه‌له‌رینده آپارماق اولار.

بوگاکوره مکتبله‌رده تشکیل اولوناجاق جانلی طبیعت کوشه‌له‌ری نباتات و حیوانلار حیاتینده‌کی حادثه‌له‌ر اوزرینده دوزگون و اساسلی مشاهده‌له‌ر آپارماقلا به‌رابه‌ر، بیرده جانلیلار اوزرینده بیر پارا تجربه‌له‌ر یاپماغادا امکان ویریر. جانلی کوشه‌ده‌کی حیوانلار قوشلار و نباتلارا باقماق و عمومیتله کوشه‌نیك بوتون ایشله‌ری و دولاییسیله حیوانات و نباتاتی بسله‌مك معلمه‌ریك رهبرلیگی آلتیندا اوشاقلارا حواله ایدیلمه‌لیدیر.

حیوانلارا و بیتکی‌له‌ره باقماقلا، اونلاری بساه‌مه کله اوشاقلاریڭ قارشیسینده بیر چوق مسئله‌لر میدانه چیقار. بو یه کی مسئله‌ر؛ اوشاقلاریڭ نظر دقت و مراقینی حیاتی حادثه‌له‌ره داهادا آرتیرار. نتیجه‌ده میدانا چیقان سؤاللاریڭ جوابلارینی اوشاقلار اوز دوشونجه‌له‌ریله بولموش اولارلار.

حیوانلارا باقماق. اولاری به‌سله‌مه‌ك، اوشاقلاردا، جانلی موجودلارا قارشی سه‌وکی و محبت حسینی‌ده تربیه ایده‌رکه بودا په‌داغوژی نقطهٔ نظرنجه چوق مهمدیر. عمومیتله چوجوقلار، حیوانلاری چوق سه‌وه‌رله‌ر. لاکین اونلارداکی بو سه‌وکی بیر آندا مدهش بیر ظلمه تبدل ایده‌ر.

حالبوکه حیوانلارا باقماقلا اونلاری بسله‌مه کله، چوجوقلاردا سه‌وکی حسی تدریجا انکشاف ایده‌ر.

جانلی طبیعت کوشه‌له‌رینده کوروله‌جه‌ك ایشله‌ر طبیعیات ماته‌ریاللاریڭ جدی و ده‌رین صورتده ایشله‌نه‌سینه سبب اولاجاقدیر.

هه شیدن اول سودا یاشایانلار ایچین (آقواریوم)، سودا و قورودا یاشایانلار ایچین و سورونه‌نله‌ر ایچین و نباتات ایچین (ته‌رراریوم) حشرات، ایو حیوانلاری لابراتووار حیوانلاری و مختلف قوشلار لازمدیر.

خلق معارف قومیسارلیغنیڭ 2—1 نومرولو یانوار بیولله‌ته‌نده مکتبله‌رده تصرفات دوزه‌لتمه‌ك ایچین بیر درجه‌لی مکتبله‌ره مه‌توديق مکتوب کونده‌ریلمشدیر. بو مکتوبدا مکتبله‌رده تصرفات دوزه‌لتمه‌ك یوللاری، مکتبله‌ریڭ یانیمیش اولاجاغی تصرفاتیڭ مختلف تیپله‌ری کوسته‌ریلمیشدیر. بونلاریڭ عمله که‌تیریلمه‌سی امکان داخلینده‌دیر. بویله بیر تصرفات تشکیل ایدن مکتبله‌رده، جانلی طبیعت کوشه‌سی قورماق چوق قولای اولاجاقدیر.

تصرفاتی، مکتب باغی و بوستانی و ایو حیوانلاری اولان بیر درجه‌لی مکتبله‌ریڭ تصرفاتی بوتونلیکله جانلی طبیعت کوشه‌سینه کیچمه‌لی و جانلی کوشه‌نیڭ اساسی مقصدله‌رینه خدمت ایتمه‌لیدیر.

عملی مشغله‌لر ایچین صنفده آقواریوم و سائره ایچین آیریجا بیر اودا آییرمالی و بو اوتاقدا تجربه‌له‌ر ایچین لازم اولان ماته‌ریال احتیاطنی ساقلامالیدیر.

دیوارلاردا و الوه‌ریشلی یه‌رله‌رده توخوملاری کوکه‌رتمه‌ك و نباتدان لازمی تجربه‌له‌ر کوسترمه‌ك ایچین تاختادان رافلار یاپمالی. پنجرمله‌ریك قارشیسیندا آقواریوم قابلارینی یه‌رله‌شدیرمه‌ك ایچین قاپاقلیق دوزلتمه‌لیدیر.

بو صورتله مکتبله‌رده جانلی ماته‌ریال احتیاطی ایله عملی مشغله‌له‌ر آپارماق ایچین بیر بیولوژی لابراتوواری اولمالیدیر. ایشته تشکیل اولوناجاق بیر بیولوژی لابراتوواری جانلی طبیعت کوشه‌سیندن عبارتدیر.

اکر جانلی طبیعت کوشه‌سی ایچین اودا کوچوك ایسه جانلی ماته‌ریاللار و بیرده ایش ایچین بیر نیچه میز کفایتدیر.

جانلی کوشه ایچین آیریلاجاق اودا 15×9 آرشین مساحه‌ده اولمالی و کافی ده‌ره‌جه‌ده اودا ایسیدیلمه‌لی ممکن اولدوقجا جنوب شرقه بویوك پنجه‌ره‌له‌ری اولمالیدیر. بو اودالار و پنجه‌ره‌له‌ره یاقین یه‌رله‌رده اوشاقلاریك ایشله‌مه‌سی ایچین میزله‌ر قویولمالیدیر.

آقواریوملاریك، سودا اولان ماته‌ریاللار قابلارینیك. حشرات کوماجیقلارینیك و بیتکی‌له‌رنك یه‌رله‌شدیریلمه‌سی ایچین پنجه‌ره‌له‌ریك اوزه‌رینده ایکی سیره کوچوك چوبوق دیزمه‌لیدیر.

جانلی کوشه اوداسیندا قوشلار ایچین قه‌فه‌س، خصوصی آلت و جهازلاریك ساقلانماسی ایچین بیر دولاب قویمالیدیر.

رهبرلیك ایچین لازم کله‌ن کتابلاردا بو دولابدا یه‌رله‌شدیریله بیله‌ر.

مکتب شرائطی الویریشلی اولان یه‌رله‌رده چوق یاخشی اولاردیکه جانلی کوشه یانیندا کوچوك بیر اوداجیق اولایدی. قیشین آشاغا درجهٔ حرارتده ساقلانماسی لازم گه‌له‌ن ماته‌ریاللاری اوداجیقدا ساقلاماق اولار.

بونی‌ده آیریجا قید ایتمه‌لیدیر که جانلی طبیعت کوشه‌له‌رینده جانلی ماته‌ریاللاری تمامیله یه‌رله‌شدیرمه‌ك اولماز. چونکه چوجوقلاریك وقتلی وقتینده و آراسی که‌سیلمه‌ده‌ن کوشه‌ده عملی مشغله آپارمالاری، بوتون جانلی ماته‌ریاللاریك کوشه‌یه یه‌رله‌شدیریلمه‌سینه ممانعت کوسته‌ره‌جه کدیر.

بیر چوق دائره مکتبله‌رینده جانلی کوشه تشکیلی ایچین اودا آییرماق

ممکندور. هه‌له بعضی کند مکتبله‌رینده‌ده جانلی کوشه تشکیلی‌نه مکتب شرائطی مساعددیر.

اگه‌ر کوشه ایچین مناسب و الویریشلی بیر اودا یوق ایسه، ممکن اولدوقچا، درس اودالاریندان استفاده ایتمه‌لیدیر. هه‌ر شیدن اول، سه‌س، کورولتو و قوقو کیبی مکتب ایشینك کیدیشینه خلل که‌تیرمه‌یه‌جه‌ك ماته‌ریاللاری صنفله‌رده، په‌نجه‌ره‌له‌رده یه‌رله‌شدیرمك اولار. لاکین هه‌ر غروپپك ایشینه کوره ماته‌ریاللاری صنفله‌رده یه‌رله‌شدیرمه‌لی، بونیك ایچین پنجه‌ره‌له‌ریك او گله‌رینده په‌نجه‌ره قاپاقلیغی یاپمالیدیر. اگه‌ر بیر صنفده اوچ په‌نجه‌ره اولورسا یه‌ده بیر چوق ماته‌ریال یه‌رله‌شدیرمه‌ك ممکندور. بوردا آقواریوم ته‌ررارییوم و حشرات ماته‌ریاللاری یه‌رله‌شدیریله بیله‌ر. ماته‌ریاللاریك بو صورتله یه‌رله‌شدیریلمه‌له‌ریندن درس اوتاقلاری هیچ بیر شی غائب ایتمه‌یوب بالعکس صنفله‌ریك کوزللکی داها آرتمیش اولار

مه‌مه‌لی حیوانلار، قوشلار و سائر بو کبی ماته‌ریاللاری مکتبك اوز که مناسب بیر یه‌رینده یه‌رله‌شدیرمه‌ك ممکندور. اگه‌ر مکتبیك قوریدوری په‌نجه‌ره‌لی و بویو کجه ایسه، تور ایله اورولوب آرا کسمه یاپیلدیقدا بوراسی قوشلار ایچین چوق یارار. یالیگیز دوشه‌مه‌سی اوزه‌رینه قورو قوم توکمه‌لی که خراب اولماسین، قوشلار ایچین داللار قویمالی و هم‌ده په‌نجه‌ره‌یی تور ایله اورمه‌لیدیر.

مه‌مه‌لی حیوانلاری ایشیغی آز و قنا ایسینه‌ن یه‌رله‌رده‌ده ساقلاماق اولار. حتی داوشانلاری بیله داملار و سارایلاردا ــ دشمندن تأمین اولماق شرطیله بسله‌مه‌ك ممکندور.

بیر چوق یه‌داغوقلاریك دیدیکی کیبی، احوال و شرائطی قنا اولان بیر مکتبی کوتورموش اولساق بیله بینه‌ده اورادا جانلی کوشه تشکیل ایتمك چه‌تین د کیلدیر.

طبیعیاتیك تدریسی ایچین بو مسئله او قادار مهمدیر که جانلی کوشه‌له‌ر تشکیلینه جدی صورتده فکر ویرمه‌لیدیر.

مکتبله‌رده جانلی کوشه‌له‌ر تشکیلی، شبهه‌سیز، مکتب، ایشینك موفقیتله ایله‌ریله‌مه‌سینه سبب اولاجاقدیر.

سوك زمانلاردا، شورالار روسیه‌سینده بیر چوق مکتبله‌رده جانلی طبیعت کوشه‌له‌ری تشکیل اولونماغا باشلامیش و بونلاریك سایی کیندیکجه آرتماقدادیر. جانلی طبیعت کوشه‌سینی بیولوژی ماته‌ریالالارلا نیجه تجهیز ایتمك و اونیك یاخشیلاشماسی ایچین نه کبی شیله‌ری رهبر کوتورمك لازمدیر؟

بو مسئله‌یی اطرافلیجا حل ایتمك ایچین، هه‌ر شیده‌ن اول مکتبله‌رده ئه‌قسقورسیون ایشله‌رینه سوك درجه‌ده اهمیت ویرمه‌ك اونی دوام ایتدیرمه‌ك و ده‌رینلشدیرمه‌ك لازمدیر. جانلی کوشه ایله ئه‌قسقورسیونلارك بلاواسطه علاقه‌له‌ری اولمالیدیر.

جانلی کوشه‌ده کیله‌ر، چوجوقلار طرفیندن ئوقسقورسیوندا مشاهده ایچین توپلانان شیله‌رده‌ن عبارتدیر.

کوشه ایچین لازم اولان جانلی موجودلاری توپلامانیك الك یاقشی وقتی ایلك بهار و صوك بهاردیر.

بناء علیه بو تدریس آیلارندا مکتبله‌رده ئه‌قسقورسیون ایشله‌رینی آپارماقلا به‌رابه‌ر مکتبله‌رده و خصوصیله دائره استناد مکتبله‌رینده جانلی طبیعت کوشه‌سی تشکیلنه مکتب شورالاری و دائره په‌داغوژی قولله‌قتیفله‌ری سوك درجه‌ده اهمیت ویرمه‌لیدیرله‌ر. آقواریوم و ته‌رراریوملاریك قورولوشی حقنده که‌له‌جك نومرودا.

زاقاتالادا قومپله‌قس سیسته‌میله تدریس.

یازانی: **احمد رحیملی**

قومپله‌قس، بلکه تدریسك قومپله‌قس سیستمنه تمایلی مکتبلرمزده تجربه دوره‌سینی کیچریر. بونو گچون‌ده چوقجه نقصانی حاوی اولاجاغی شبهه‌سزدر. بو گونکی اوازماتجه هرجهتدن تأمین اولونمامش مکتبلرمزده بو سیستمی نقصانسز تطبیق ایتمکده ممکن دگلدر.

سنەلك ایش پلانمز کیچن مقالەدە گوسترلمش‌در. ایمدی ایسە ابو قوشلری قورتارماق اوزرەدر. طبیعی کە موفقیتمزك درجەسینی آیدینلاشدیرمق ایچین چوجقلر اوزرندە آپاریلان ایلك یوقلامادن بحث ایتمکدە منفعتدن خالی دگلدر. چوجقلرك هانکی معلوماتلە مکتبە گلدیکلرینی اوگرنمك مقصدیلە المزدە موجود اولان صورقو ورقەسی اوزرە چوجقلر یوقلانلدی. غروبمز هم‌شهر و هم‌دە شهر یاقنلغندە کی کندلردن گلن طابەلردن متشکل اولدیغنە گورە معلوماتجە هر ایکی طرفك برابر اولمامەسی طبیعی‌دیر. کندن گلن چوجقلرك اکثریاً طبیعتە عائد و شهر چوجقلرینك ایسە شهر صنایعی و مدنیتە دائر معلوماتلری چوق اولدیغی گورولدی. مسئلەیی آیدینلاتمق‌دن اوتری صورغو ورقەسندن مهم بر قسمنی گوسترمك مجبوریتندەیز. صورغو اللی ایکی طلبە اوزرندە آیری-آیری اولارق آپاریلمش‌در.

صورغو ورقەسندن بر قسم.

وحشی حیواناتدن (جاناوار-آیی الخ) گورەینلر 49 نفر.
میشە گورمینلر . . . . 6 « (شهرلی)
هانکی ملتدن اولدیغنی بیلمەینلر . . . . . 51 «
تارلا گورمینلر . . . . 27 «
حمام گورمینلر . . . . 18 « (اکثریسی کندلی چوجوقلی‌در).
هفتەلك دگشمەینلر . . . . 51 «
طرناقلرینی وقتندە دوتمایانلر . . . . . . 49 «
دیشلرینی یومایانلر . . . . 51 «
صباحدن دورارکن یوز یومایانلر . . . . 7 «
قولاقلرینی تمیز صاقلامایانلر . . . . 50 «
جیبینە یایلیق قویمایانلر . . . . 52 «
آیاق یالین گزنلر . . . . 10 «
چوجق اویونلرینە اشتراك ایتمەینلر . . . 15 «

طبیعی کە صورغو ورقەسی بویوکدر. بونك هپسینی گوسترمك ممکن دگلدر. ایشتە صورغو ورقەسیلە چوجقلرك معلوماتی و حیاتی معلم طرفندن برقدر ینمسەنیلدکدن صوکرە ایشە شروع ایدیلدی.

اوقو و یازی ایشلری. غروپمزیڭ تدریسی آمریقان مه‌تودیله آپاریلمش‌در. هرموضوعدن بحث اولونار کن موضوع داخلندن الوریشلی کلمه‌لر گوتوریله‌رك جمله‌لر ایچریسنده بر قاچ کره چوجقلر طرفندن تکرار اولندقدن صوکره جمله عینی‌له معلم طرفندن لوحه‌یه یازیلوب اوقوتیلمش‌در. مثلا دوتالم که: «ابو و عائله» موضوعی کیچیلیر. بو حق‌ده مصاحبه آپاریلار کن عائله ایله الڭ چوق علاقه‌سی اولان «ana» سوزی مطلق کیچلمه‌لی‌در. اودر که «آنا» سوزی باشده اولمق اوزره چوجقلر طرفندن بر قاچ قیصه جمله سویله‌نیلیر.

مثلا:

ana çaj kojɪr.
ana çəraq japɪr.
ana xəmir jogyryr.
ana aʒ piʒirir.

بو صورتله «ana» سوزی بر نیچه دفعه تکرار اولارق جمله‌لر ایچریسنده چوجقلره اوقودیلیر. صوکره معلم طرفندن سؤال اولنور که مثلا: «کیم گلوب یازی تختنه‌سینڭ «ana» سوزلرینی تك اولارق گوستررو». چوجقلر طرفندن گوستریلدیکدن صوکره «ana» سوزی تك اولاراق جمله‌دن آیریلوب معلم طرفندن یازیلیر. چوجقلر طرفندن هئیت عمومیه‌سیله «ana» سوزی بنمسه‌نیلدکدن صوکره بر داها برکاغذه همان سوز ایری خطلرله یازیلوب درس اوطه‌سندن آسیلیر. آنانڭ رسمی دخی بونڭ اوزرینه چاقیلیر. علاوه اولارق لوحه‌ده کیچیلن جمله‌لر دخی آیری اولارق پلاقاتلارا یازیلوب اشقافڭ گوزینه دوکیلیر. اگر کیچیلن سوز اشیا ایسه آدی یازیلوب اوزرینه یاپشدیریلیر. صوکره چوجقلر ایسته‌دیکلری زمان اشقافدن پلاقاتلاری آلوب اوقویورلر. اوقویامدیقلری زمان درس اوطاغنده همان سوزی آراشدیراراق رسم واسطه‌سیله تابوب نه اولدیغینی آڭلایورلر. رسم مشغله‌لرنده دخی آنانڭ رسمی چوجقلر طرفندن باجاردقلری کبی چکیله‌رك آلتندن (ana) سوزی یازیلیر.

تدریسڭ ابتداسنده بو صورتله هرگون ایکی سوز کیچه‌بیلیر ایدیك. فقط صوکره‌دن ایسه اوچ و حتی دورت سوز بیله کیچمکه موفق اولا بیلدیك. بویله‌

لکله موضوعله علاقەدار اولارق «135» سوز کیچدیکدن سو گره جملەدە کلمه کیچیلدیگی کبی کلمه ایچریسنده دخی سس کیچمکه مباشرت اولندی.

مثلا کیچیلن سوزلردن

alma
hajva
ana
ata

سوزلری ایله چوجقلر کیچن موضوعلردن تانیشدرلرر. ایشته بو کلمەلرك داخلندن « a » سسنك شکلی چوجقلر طرفندن چیقاریلەرق گوستریلیر، صو گره تکجه اولارق لوحەده « a » یازیلەرق بنمسەنیلیر. بو صورتله بز هر گون بر سسك شکلینی کیچمکه موفق اولدوق. سسلرك هم کتاب. هم‌ده یازی شکللرینی آیری ـ آیری کیچمك چوق وقت آپاردیغندن (قانوندن خارجه چیقیرسەده) بونلرك هرایکیسنی بر آراده کیچمگی لازم بیلدیك. اودر که هر گونده بر سسك هم کتاب هم‌ده یازی شکلینی کیچمك اوزره بوتون سسلری «33» گونده کیچمکه موفق اولدق. طبیعی که بو قانوناً غیر موافق‌در. تجربەلی معلم آرقاداشلر بو گا اعتراض ایدەجکلردر. فقط جواب اولارق گوستریرز که «135» کلمەنك کیچلمەسی چوجقلری اوقدر حاضرلایور که بوقصور آسانلقله اورتادان قالدیریلیر.

نه قدر کلمەلر بوتون اولارق کیچریلیرسەده موضوعله تدریس آراسنده صیقی بر رابطه وار ایدی. فقط سسلرك شکللری کیچلدیگی زمان موضوعله اوقو یازی آراسنده برقدر اویغونسزلق میدانه چیقدی. بونگده او گنی آلمق ایچون یگانه واسطه بیز کیچمش موضوعلردە کیچلن سوزلری انتخاب ایتدیککه بو بر نوع موضوعله اوقو یازی آراسنده کی رابطەسزلگی اورتادن قالدیردی.

آمریقان مەتودینك مزیت و نقصانی. مکتبلرمزك بو گونکی قورولوشنه گوره تجربه ایتدیگمز مەتودك هم مزیتی هم‌ده آزاجق نقصانی واردر.

I. اصول صوتی‌له اولان تدریسده ایلك اول سسلرك شکللرندن باشلانیلدیغی ایچین و چوجقلر قرائده هم‌ده کلمه و جمله تشکیلنده چرق کوجلك چکیرلر- ایدی. کلمه و جمله‌یی بردنبره اوقومق‌دن چوق عاجز ایدیلر. فقط آمریقان

مه‌تودی ایسه بو نقصانی اورتادن قالدیریر. چوجقلرڭ گوزلری اولدن کامه و جمله قورولوشی ایله آشنا اولدیغنه کوره اونلر اڭ چتین کامه و جمله‌لری بیله بردنبره کوجلك چکمه‌دن آسانجه اوقویه بیلیرلر.

II. آمریقان مه‌تودی چوجقلری اوقدر حاضرلایور که: الفبای متحر که‌سزده اونلر گوزلجه‌سنه کلمه و جمله‌لر دوزوب یازا و اوقویا بیلیرلر.

III. آمریقان مه‌تودی ایله تدریس چوجقلره بولجه اوقو یازی ایچین ماتریال حاضرلیر. درس اوطاغندا چوجوق هرهانکی بر طرفه چیوریلیرسه اوقومغه و یازمغه قورواوش اونی مجبور ایدیر. بوچوجقلرڭ فردی و قولله کتیوی چالیشمالری ایچین گوزل بر زمین‌در.

بو گونکی مکتبلرمزده کی نقصانا گلد کده:

I. آمریقان مه‌تودی‌له تدریس نهاری مکتبلرڭ قورلوشنه اوقدرده اویغون گلمیر. زیرا چوجقلر وقتینڭ اکثریسنی عائله‌لری ایچریسنده کیچریرلر. درس اوطاسنه آصیلان سوزلر چوجقلر طرفندن آز زمان داخلنده تدقیق اولونور. کیچیلن سوزلرڭ چوجقلر طرفندن آسان و مکمل بنمسه‌نیلمه‌سی ایچین هردائم چوجقلرڭ قارشوسنده او سوزلر یازیلی پلاقاتلرڭ دورماسی لازم‌در. فقط چوجقلر مکتبده تعیین ایتدکلری اوچ ـ دورت مشغله‌یی بیترر ـ بتیرمز مکتبدن آیریلمق مجبوریتنده قالیرلار. بولیلی مکتبلر ایچین دها الویریشلی‌در.

II. آمریقان مه‌تودی‌له تدریس مکمل ماتریال طلب ایدیر. درس اوطاسنده لوازماتڭ چوقجه بولنماسی لازم‌در. اوگا لازم اولاجق لوازماتڭ اڭ عادیسی بیله بزم مکتبلرده یوقدر. مثلا آمریقا مکتبلرنده اولدیغی کبی بو مه‌تودله تدریسه بویوك یازی تختهلری ایسته‌یور. بونی بیله بزم مکتبلرده تاپمق ممکن اولمایور. اودر که کیچیلن جمله وکلمه‌لرڭ برآن صوگره سیلینمه‌سی مجبوریتنده قالیورز.

قرائت حصه‌سی. قیش موضوعنڭ «قیش نیم موضوعنده» (یانوارڭ ـ 13 ندن) کتابدن قرائته کیچلمشدر. غروبمزده قرائت «تابشریق» اوزره کیچر. مثلا دوتالمکه: «أیو حیوانلری» موضوعندن صباحکی مشغله‌ده ایو حیوانلرندن «جاموش» اوزرنده دانیشیلاجق‌در. بر گون اول بو، چوجقلره معلم طرفندن خبر ویریله‌رك بر طاقم

تاپشریقلر اولنور. مثلا: «جاموشك بیزه نه خیری واردر؟ وجودجه جاموش ایله اینگك مقایسەسی؟ جاموشك یمگی هانسی شیلردر؟ بز جاموشه نەجوره باقیرز؟ الخ...». چوجقلرك خصوصی حسابات دفترچەلری واردر. بویله تاپشیریقلر اوزرینه اونلر کندی ایولرنده تدقیقاته گیریشیرلر. آتا و آنالرندن معلومات توپلایارق او دفترچەیه قید ایدوب گتیریرلر. ایرتەسی گون قرائته باشلامادن اول هرچوجغك مثلا جاموش حقنده قید ایتدیگی سوزلر عمومی چوجقلرا اوقونور. مثلا یازیرلر که: جاموش بیزه سوت، قاتیق، آیران، قایمق، سوزمه، یاغ ویریر. گون ویریر که بوندن آیاق قابی تیکیرز. جاموشك دریسی اینه گه گوره چوق قالین توکاری سرتدر. اینكدن جاموش هرشیه دواملیدر. جاموشك یاجاقلری قالین قوتلیدر. قارنی یانا دوغری چوق چیقمشدر. الخ.». جاموشك یمگینیك مقدارینی گوستریرلر. ایولرنده اولان جاموشك نەقدر یاغ ویردیگنی، سوت ویردیگنی آنالرندن سوروشوب قید ایدیرلر. الخ. چوجقلرك خصوصی آپاردیقلری بو دفترچه اونلرك یازیجه ایلریلەمەلرینه بویوك یاردمده بولونور.

بو صورتله «جاموش» حقنده چوجقلرك قید ایتدیکلری معلوماتلر دیگلەنیلدکدن سوگره عمومك اشتراکیله بو سوزلره یکون وورولارق نتیجه چیقاریلیر. سوگره قرائته باشلانیلیر. آرتق بوراده ویریلن معلوماتلر یالگزجه کتابده کی معلوماتله کفایتلنمەیوب باشقه تدقیقاتلر اوزرینه اساسلانیر.

ایشته قومپلەقس سیستمینگده شایان دقت طرفی بوراسیدر. ایمدی کی حالده غروپ چوجقلرمز ایستەدیکلری جمله وکلمەلری – ایو و مکتبده اولان حادثەلری سربست صورتده چوجق لسانیله گوزل افاده ایتمگه قادردرلر. قرائتمز موضوعدن چیقیر. موضوعله سیقی علاقەسی واردر.

فقط مع الاسفکه المزده موجود اولان «یگی تورك الفباسی» هیچده پرەنسیپمیزه اویغون گلمیر. کتاب معلومات جهتنجه چوق فقیر و قاریشیقدر. هرموضوعه عائد یالگز بر– اوتەسی ایکی حکایه واردر. یالگز ایو حیوانلرینه دائر یارم یامالاق ماتریال واردر. اودرکه هرموضوعه عائد معلم کندیسی کوچوك حکایەلر یازارق هرصرایا بر–برپایلامق مجبوریتنده قالیر. طبیعی که بوده هم طلبه و همده معلم

ایچین چوق مشکل بر مسئله‌در. عمومیتله کوچوك طلبه‌لر حکایه، نقل طرزلی معلوماتدن چوق خوشلانیرلر. فقط تاسفلر اولسینکه «یکی تورك الفبا»مز بونلردن آزادد‌ر. کتابده‌کی رسملر آز و هیچ درجه‌سنده‌در.

گنجه I درجه‌لی اوچونجو شورا مکتبینده ایکی سنه‌لیك تجربه‌له‌ریم.

یازانی: **میر کاظم میرسلیمان زاده.**

ایکی ایلدیر که هه‌مه‌ن مکته‌بیك بیرینجی شعبه‌سینده قومپله‌قس سیستمی ایله ده‌رس آپاریرام، اونا گوره اوز حیاتی تجربه‌لریمدن بیر قدر به‌حث ایده‌جگم.

ایلك اول شعبه‌نی بیر عائله شکلینه سالدیم، چوجوقلار کوهنه شاگیردلر طرفینده‌ن شرقیله‌ر و چالیقیلار ایله قارشیلاندیلار.

او گونی بیر بایرام حساب اولوندو، یکی چوجوقلار کوهنه چوجوقلار واسطه‌سیله مکتب حیاتی، و مکتب اوطالاریله آشنا اولدولار.

ایکینجی گون ایشیمیز «بولونسکی» دیدیگی کیمی چوجوقلاردا «ایئده آل»بن نه اولاجاغام، فکرینی اویاتماق اولدو. نتیجه‌ده چوخو معلم، بیر نه‌چه‌سی قوللوقچو، دوقتور، و غیری اولاجاقلاری میدانا چیقدی.

رسول حسین زاده آدیندا بیر متعلمده دوقتور اولاجاغینی سویله‌میشدی؛ مه‌نده یازمیشدیم. بیر نئچه گونده‌ن سوگرا هه‌مه‌ن اوشاق گلوب دیدیکه:

معلم مه‌ن دوقتور اولمورام، آدیمی پوز! مه‌ن سوروشدوم: نه ایچون؟ جوابیندا: «مه‌ن اولمورام»، مه‌نده پوزدوم.

بیر نه‌چه گونده‌ن سوگرا هه‌مه‌ن شعبه‌نیك آتالار اجلاسی اولدو، اورادا باخیلاجاق مسئله‌ه‌ر بونلار ایدی.

I — معلم ایله آتالاریك علاقه‌سی،

II— چوجوقلارا نظارت: مه‌کتبده، و عائله‌ده. هه‌ر ایکی مسئله‌میز موفقیتله بیتدی.

سوگرا رسول حسین زاده‌نیك آتاسینی ساقلایوب، رسوله نه اولمیشدیر که او فکرینی ده‌گیشیر دیه سوردوم.

دیدی که: «ایکی گون بوندان قاباق قونشودا بیر قوجا آرواد اولوردو. "ølurdu„ اونیك ایچون دوقتور گلمیشدی.

رسولدا دوقتور سوزونو ایشیده‌ر ایشیتمه‌ز اورایا گیده‌ر، قادین، جان ویردیگی زامان دوقتور اونو دوتور، باقیر، بر آزدان سوگرا آرواد وفات ایله‌ر. بو حالی گوره‌ن رسول دوقتورلیق فکرینده‌ن داشینار و مه‌نه‌ده یالوار-میشدی، سزه دیه‌جکدیم».

رسولدان باشقا بیر چوق چوجوقلار فکرینده محکم دورمادیغنی گوردوم.

مه‌ن بویله نتیجه الده ایتدیم که چوجوقلرده کوچك یاشدا ایکن «ایده‌آل» دوغورماق دوغرو ده‌گیلدر.

و هیچ‌بر نتیجه‌ده ویرمیر. تجربه‌نتیجه‌سنده ایده‌آل دوغورماغی لازیم گورموره‌م.

موضوعلار فصله گوره و حقیقی قومپله‌قس آدی آلتیندا کیچیلمیشدیر.

بره‌ر مثال گوتوره‌ك:

یازا حاضرلیق موضوعنده چوجوقلر آرتیق اوقویوب یازماغی باجاریردیلار.

اکین یه‌رینده چالیشماق زمانی گلمیشدی؛ هه‌ر اوشاق 5 گروانکه قارتوفلو اکمه‌لی ایدی. قارتوفلونو عمومیتجه چکدیلر. هه‌ر بیری اوزونه مخصوص بر له‌ك حاضرلادی، ایشله‌دی، یه‌یینی گنیردی، آلاسینی ته‌میزله‌دی، له‌کینی اولچوب یری‌ده اکدی. بوزاده هم حساب، زحمت، اجتماعیات، موضوعمیزیك اساسینی تشکیل ایده‌ن یاز فصلی گلمه‌سی میداندا ایدی.

صوگرا یازیه کچدیکده قوللقتیوی‌دوزولمیش یازیدان بیر نمونه اولاراق گوسته‌ریره‌م. یکی الفبا ایله یازلمشدیر:

13 مارت.

مه‌نیم اکینیم.

مه‌ن بوگون 13 مارتدا 5 گروانکه قارتوفلی اکدیم و آدیمی له‌کیك اوسته یازدیم.

او لەك مەنیمدیر، اونو مەن گوزلەمەلییەم، وقتینده دیبینی دولدورماق و سو ویرمەك. قارتوفلونیڭ گرونکەسنی 3 قپکە آلمبشیق $15=5\times3$ اون بش قپك پول ویرمیشیك. 15 متر و آرخیمڭ اوزونودور.

یولداشلاریمدا مەنیم کیمی چالیشمیشلار.

بو یازیدان علاوە چوجوقلر موضوعه عائد رسملر، گیل ایشلری و او دائرەدە حساب تمرینلری ایلە آشنا اولمیشلر.

موضوعلرڭ جانلی بیر صورتدە کچمەسی ایچون نباتات اوطاسی (آرانژەری) حیوانلار: قویون ایو قوشلری دخی ساخلانیلماقدادیر.

ایو حیوانلری، و ایو قوشلری موضوعیندا اونلری متعلملر بسلەمشلەر، و لازمی یوللرینی اوگرنمشلر. توپراق اوزرینده بیوك غروب چوجوقلرینڭ زحمتلریلە عملە گلمیش، پامبوق، توتون، کلەم، پامادور و غیرلری، باغچیلیق، چیچەك کبی ایشلر قومپلەقس موضوعلرینە تماملیە حیات ویریردی. چوجوقلر او ایشلردە ایشلیە-ایشلیە لازمی معلوماتی آلیردیلار.

اوقو یازی ایشلرینی بو نوع آپاردیم.

بیرینجی غرویدا الفبانی آمریقا اصولیلە آپاردیم بو اصول دیدیکجە گوزەل و قومپلەقسە یاراردیر. کچن ایل اسول صوتی ایلە دورت آیە یازوب اوخوماق اوگرەنەن متعلملر بوایل ایکی آی یاریم مدەتینده گوزلجە اوخویوب یازدیلار.

کتاب ایشینە گلدیکدە هەر کس دیە بیلر کە قومپلەقسی سیستمی ایلە دوزولمش برینجی کتابمز یوقدور.

و اولانلاری‌دا قطعیاً قومپلەقس سیستمیلە اویغون دە گلدیر.

مەن بویلە کەچدیم:

اوچ آی کتاب ویرمەدیم. هەر چند چوجوقلار کتاب مراقلیسی دیرلر بنیم اوزریمە همیشە اعتراضدا بولوندولار؛ اما مەن بونا باقمیاراق بوتون کتابلاری توپلایوب ایشقابا قویدوم، اوقویوب یازماغی لازمی صورتدە بیلدیکدەن و اوخودوقدان سوڭرا، موضوعه عائد خردا حکایەلر دوزلدوب یڭگی الفبا ماشینیندا $=30=$ نسخە اولمق شرطیلە یازدیم و هر بیرینی بیر چوجوغە اوخوماق و درس ایچون ویردیم.

بیر نیچه گون بویله گیتدی. چوجوقلر چوق آقتیو و گوزەل بیر صورتده اوقویوردیلر. ماشینیك اولماماغی هەر زامان ادارەیه گیتمەك دوشونوب کتابلاری یابلاماق مجبوریتنده قالدیم. کتابلاری یابلادیم اوشاقلرده بیوك شادلیق اولدو. آج آدام خورەگی نه جوربیەرسه چوجوقلردا کتابی اوجور اوخویوردولار. تاسفلر که بیر نیچه گوندەن سوکرا او هوس و مراق محو اولدو. و سببی ایسه اوشاقلاریك بوتون کتابی اوقویوب حکایەلریله آشنا اولماغی‌ایمش. اگر هەر موضوعك دائرەسنده یگی معلومات بیر ورقه اوزرینده یابلانسه ایدی، مراقسیزلیق میدانه چیقمازدی.

بو خصوصدا دوشونوب گلەجەك سنەیه لازمی یوللار گوتورموشەم. باشلیجا نقصانلاردان بیری‌ده قومپلەقس غروپلاریله باشقا غروپلاریك بیر یرده اولماسیدیر. هر ایکی غروپلاردا بیر مانعلکلر تورەدیر.

حساب درسلرینده‌کی نقصانلار.

بیر چوق ابتدائی حساب کتابلاریمیزدا بو نوع یازیلمیشدر:

$$3 + 3 = 6$$

اوچ آلما اوسته قویاق اوچ آلما ایلەر آلتی آلما، یازی ایله حل ایتمه‌که قابلیتی اولان متعلملرە رسملەر گوستردیکده عاجز قالیر. نچه آلما ایلەر دیدیکده 12 آلما ایلەیور، جوابینی ریریرلەر.

اودرکه بەن جسملریك رسم اوزرینه حسابیندان قاچدیم. (؟) یالگز جسملریك عینی اوزرینده حساب کچدیم و یاخوددا رقملر اوزرینده.

قومپلەقسه الك لازملی و فائدەلی رسم درسلریدیر که بو درسی چوجوقلر عموم درسلردەن آرتیق سیویرلر.

یازی ایشلرینه گلدیکده اوللری اوشاقلاریك خطلری فنا اولور، آنجاق اوکا داریلماماق لازمدیر، سوکرالاری گوزلجه بیر حالا دوشور. خطلریك گوزللشمەسینی لازیملی گوردوم.

سنەنیك نهاتینده عمومی نتیجه و موفقیتی تماماً یازماغی اوزومه بورج بیلیرەم.

اوشاق حرکاتی.

چوجوق میدانچالاری.

یازانی: **جوادجوارلی**

بهار یاقینلاشیر! شهر کوچه‌له‌ریندن کیچر کن، بالاجا اوشاقلاریك اوز باشلارینه یاخود بوبویکله‌ر ایله بیرلیکده الك توزلو کوچه‌له‌رده، هواسیز بازار گوشه‌له‌رینده تویلاشمالارینی، بو فصیلده، تیز تیز کوره‌رسیگیز. بو شهر اوشاقلاری یای زمانی توز، توپراق، اونلارا موافیق اولمایان صحنه‌له‌ر و غاوغالار ایچیریسینده یاشارلار. بویوك فابریقا زاووود مرکزله‌رینده داها پیس اولور.

فعله اوشاقلاری، بوتون یای گونله‌رینی قاپالی حیاطلاردا و یا چالالار اطرافینده کیچیره‌رله‌ر. بورالاری نه کوله‌ك کوره‌ر و نه‌ده کونش.

فعله‌له‌ریك اوز چوجوقلاری ایچین «تایه» دوتماغا مادی امکانلاری یوقدور.

حال بو که، هوا و گونشیك نه‌قدر فایدالی اولدوغونو، خسته چوجوقلاری ساغلاملاشدیرماق خصوصوندا نه بویوك کومکله‌ر ایله‌دیکینی هامی‌میز بیلیریك.

بو خصوصدا کند شهردن بر قدر یاقشی‌دیر: بورادا تمیز هوا بولدور، آنجاق اوشاقلارا بوتون بوتونه سربستلیك ویریلیر، و بوندان‌دا نظارتسیزلیك عمله گه‌لیر. کند چوجوقلارینا ویریلمیش آزاده‌لیك گه‌نیش چمنله‌ر و میشه‌له‌ر، اونلاری لازمی حددن چیقاریر. نتیجه‌ده، کند چوجوقلاری‌دا، صولارا غرق اولورلار؛ کندچیله‌رك أوله‌رینی اودلاییرلار، اوزله‌رینی یاندیریرلار، یابانی نباتلار ایله زهرله‌نیرله‌ر والخ.

بو مسئله‌نیك گوزه‌ل بیر صورتده حل اولوناماسی ممکندور، و بونودا بیز اونودوروق. هم شهر و هم کند، چوجوقلارنی یگی بیر شرائط آراسینا آلوب، بوتون یایی اونلاریك صحت و تربیه‌له‌رینه صرف ایده بیله‌رله‌ر.

اون دایەنیڭ و نەنەنیڭ عوضینده، تمیز، توزلو کوچەلەریڭ و نفس غیجیقدیران حیاط هواسی‌نیڭ عوضینده، اوشاقلارا بیر یاخود ایکی ایی حاضرلق گورموش مربیە، گونشلی و تمیز و هوالی بر میدانچا ویرمەك لازمدر، و بورادا همین مربیەلەریڭ مسئولیتی آلتیندا اوشاقلار بوتون گونلەرینی کیچیرمەلی دیرلر.

بویلەجەسینەده کندلەرده ایلەمەك اولار، و بونوڭلا اوشاقلاری بیر چوق مصیبتلەردن، اونلاریڭ صحتلەرینی پوزان، آنالارینا غم‌غصه چەکدیرەن و اوشاقلاری، بویوبوب، جمعتیڭ فائدالی بر عضوی اولماغا قویمایان سببلەردن، خلاص ایتمك اولار.

البته یالڭز رهبرلەرڭ و میدانچانیڭ تداریکی ایله اکتفا ایتمەك اولماز.

چوجوقلار بورادە بوتون گون قالمالی دیرلار. بیر یەردن گرەك پارا احتیاطی گورولسون، و اوشاقلاریڭ یەمەك و ایچمکلەرینه صرف اولونسون. یاخود آتا آنالاردان بو خصوصدا کومەك ایستەنیلسین. شبهەسیز، اوشاقلاری یەدیرتمەك ایچین بر آزدا اولسا، قاب قاجاق لازم اولاجاقدیر.

بونلاردان باشقا آزمقداردا قارانداش، رنك، کاغذ کیبی و سائطده لازمدیر؛ زحمت وظیفەلەری اجراسی ایچین کاراستی و آلتلەر، توپ تولاناقاج، تیکیش ماتەریالی، حلقەلەر، کندیرلەر کیبی بیر چوق اوبونجاقلار ألده ایتمەلی‌دیر.

اوشاقلاری بو میدانچانیڭ تمیز هواسیندا یەدیرتمەك و ایشلەتمەك ایچین، اونلارڭ بویلارینا موافیق فوراً بیر قاچ سادەجه شقامیه ومیز یاپماق لازم گەلیر.

بویلەجەسینه بیر قدر شی ألده اولنور. میدانچا ایشلەمەیەن زمان بو شئیلەریڭ هارادا ساقلانماسی مسئلەسی میدانه چیقیر. بونوڭ ایچین میدانچانیڭ یانیندا تختەدن کوچوك بیر بناجیق تیکیلیر، بو شئیلەر اورایه توپلانیر و باغلانیر. چوق یاقشی اولار که میدانچا مکتبیڭ نزدینده تشکیل اولونسون. اوزمان خصوصی بر بنایه احتیاج قالماز. سوز یوق، که مکتبدن و یاخود کندده اولان بوش بر أودن استفاده ایتمەك ممکندر، او زمان یاغیش و قار اولاندادا میدانچا ایشلەری‌نیڭ آراسینی کەسمەیوب، همین بنالەرده دوام ایتدیرمەك اولار.

ایمدی گوره‌ك میدانچادا چوجوقلار ایله آپاریلاجاق ایشله‌ر نه‌دن عبارتدیر؛ و بورادا چوجوقلاریك حیاتی ناصل کیچمه‌لی‌دیر؟

میدانچا، هرگون اوز ایشینی اهالی ایشه کیدن زمان باشلار، اهالی‌ایله‌ده بیتیریر و بونگلادا چوجوق آنالارینا ایشه گیتمه‌گه امکان ویریر. رهبرله‌ر چوجوقلاری قارشیلایوب، برینجی نوبه‌ده اونلاری ظاهراً بیرنظاما سایرلار: اونلارك اوزله‌رینه أل یوزله‌رینی، یودورولار و آغزلارینی یقالادرلار؛ دیشله‌رینی تمیزله‌تدیریرله‌ر والخ بورادا چوجوق اوزونه سربست باقماق عادتله‌رینی ألده ایدیر. بو خصوصدا یاشلی چوجوقلار کوچوك چوجوقلارا کومه‌ك ایدیرله‌ر. اوشاقلار، اوز وار یوقلارینی آرالاشدیروب بر نظاما سالدیقدان صوکرا، اویناماغا یاخود ایشله‌مه‌گه باشلایرلار. میدانچانیك نزدینده باغچا و یاخود کوچوك بر دیرلك (تره‌وه‌ز) وارسا، بویوك یاشلی چوجوقلار، مربیه‌له‌ردن بری ایله برابر اورایا گیدوب، هرنه لازیمدرسه، اونی یاپیرلار؛ چوجوقلاردان بر حصه‌سی یه‌مه‌ك حاضرلغنده گومه‌ك ایدیر. گون اورتا وقتی چوجوقلار یه‌مه‌ك یه‌یرله‌ر، و بوندان صوکرا، کوربه چوجوقلار قاباقجادان حاضرلانمیش اوت، یاپراق یاخود گوله‌شه‌ن اوستونده اوزانوب، استراحت ایدیرله‌ر.

سرینك دوشدوکده، چوجوقلار ایله برابر بویوکله‌رك زحمتی ایله و طبیعتی اوگره‌نمه‌ك مقصدی ایله، چمنه، میشه‌یه وچوله تنزه یاپیلیر.

چوجوقلارك هبسی، حکم مربیه تعیین ایتدیکله‌ری خسته‌لاردن باشقا. قورقوسوز بر چای اولارسا، اورادا چیمیرله‌ر. قومدا یاخود ساده‌جه‌سینه قورو بر توپراق اوزرینده و گونش قاباغیندا ایشه‌له‌نیرله‌ر.

تنزه و گزمه کدن سوکرا یاخود قاباق، مربیه‌له‌ر چوجوقلار ایله مصاحبه ایدیرله‌ر، و بو ایش اثناسینده اونلارا گوردیکله‌رینی یاخود گوره بیله‌جك حادثه واشیایی کمالنجه دوشوندوروله‌ر. بعضاً چوجوقلار، بر گون مدتینده گوردوکله‌ری و ألده ایتدیکله‌ری اعتیاتلاری رسم و گیل ایله گوسته‌ریرله‌ر.

گه‌زمه کده‌ن ایشده‌ن یاخود اویوندان قایتدیقدا، چوجوقلار نهار ایدیرله‌ر و گونك قالمیش حصه‌سینی راحت مشغله‌له‌رده‌یاخود اویونلاردا کیچیریرله‌ر.

عمومیتله، چوجوقلاریك بوتون مشغلهلری و اونلارك حیاتی چوجوق باغچاسیندا کی گیبی تشکیل اولنور، و یای فصلنده هوادان، گونشدن و سودان چوجوقلارك صحتینی محکملهشدیرملك و قیش فصلینه اعتیاط توپلاماق ایچین گهنیش بر مقیاسدا استفاده اولنور، و بو مهم مسئله هیچ بیر زمان اونوتـ دولماییر.

100 قادار چوجوغی اولان بر چوجوق میدانچاسی‌نا چالیشماق ایچین، حتا چوجوقلار ایله چالیشمامیش گنج قیزلار و اوغلانلار جلب اولونورلار. بویله اتفاقلاردا یالگز بر حاضرلیق گورموش مربیه ایلهده کفایتلهنمهك ممکندیر. معاونلهریك اشتراکی همیشهلیك، بوتون یایدا، یا خود گوندهلیك، هفتهلیك نوبتجی شکلنده اولابیلهر. اوشاقلاریك و ایشیك خاطرهسی ایچین معاونلهـ ریك همیشهلیك اولمالاری یاقشی اولار؛ هر گاه همیشهلیك معاون دعوت ایتمهك امکان خارجیندهدرسه، اوزمان نوبتچیلیك مسئلهسی میدانه قویولمالیدیر. بونوكدا گوندهلیك یوق هفتهلیك اولماسی لازمدیر. مربیه بویله معاوینلهرینی مصاحبه واسطهسیله ناصل چوجوقلار ایله چالیشمالارینی اوگرهدیر و آگلادیرسا

بوتون یای فصلینی میدانچادا کیچیرمیش چوجوق گورهك نه الده ایدیر؟

اولا ــ او، باشلی باشینا براقیلمش چوجوقلاریك حیاتیندا همیشه تکرار اولنان و اونلاریك حیات و صحتلهری ایچین تهلکهلی اولان بیر چوق تصادفی احوالات و اتفاقلاردان خلاص و محافظه اونور.

ایکنجی ــ چوجوغك صحتینی یای زمانی محکملهشدیرملك ایچین هر نه لازمدیرسه، بورادا او اجرا ایدیلیر.

اوچونجی ــ بورادا چوجوق، اوز تکملی ایچین اوینامانا امکان تاپیر.

دوردونجی ــ بورادا چوجوق شبههسیز گهلهجهك حیاتی ایچین فائدالی اولان بیر چوق عادتلهر الده ایدیر و معلومات آلیر.

چوجوغنی میدانچایا گوندرمیش آتا، یا خود آنا نه الده ایدیر؟

آتا ــ آنا، اوز چوجوقلاری‌نیك راحت اولمالاری حقیندا آرخاین اولدوقدا، آشکاردیر که آرتیق قوه ایله اوز حیاتی ایشلهرینه مشغول اولا بیلهجکدیرلهر.

فابريقه ــ زاوود قوميته‌له‌رى، دائره اجرائيه قوميته‌له‌رى، كند شورالارى، قادينلار شعبه‌سى، كنج قومونيست اتفاقلارى گيبى موسسه‌له‌ر، ميدانچالار تشكيل ايده‌ره‌ك، زحمتكش كتله‌له‌رينه بويوك خدمت ايتمش اولورلار؛ بو موسسه‌له‌ر، ساغلام نسل تربيه‌سى يولوندا، زحمتكشله‌رى «چوجوق تربيه و قايغوسى» ايشله‌ريندن آزاد ايتمك يولوندا بويوك و مهم وظيفه‌له‌رينى اجرا ايتمش اولورلار. بو تصرفات و تشكيلاتچى اداره‌له‌ر، آتا ــ آنالاريڭ اوزرينده‌ن چوجوق قايغوسونوك بير حسه‌سينى گوتوره‌ره‌ك، زحمتله‌رى‌نيڭ ثمره‌سينى قالديرارلار. بوندان علاوه چوجوق تربيه‌سى ايشله‌ريندن قسماً آزاد اولونمش آتا ــ ــ آنالار، على‌الخصوص قادينلار، اجتماعى و مدنى ايشله‌ره داها آرتيق ياقينلاشمالارينا امكان بولورلار.

بويله بر ميدانچانى ناصل تشكيل ايتمه‌لى؟

ميدانچا تشكيل اولناجاق يرده، بو ايشى ياز گه‌لمه‌ميشدن چوق اول باشلامالى. گره‌ك بو ايشى قادينلار شعبه‌سى، كنج قومونيست اتفاقلارى يا خود ساير تشكيلات‌لار باشلاسين‌لار.

الڭ اول ميدانچايا دوام ايده‌جك چوجوقلاريڭ عددينى معين ايتمه‌لى؛ بر قورو، رطوبتسيز، دوز ممكن قدر آغاجلار ايله احاطه اولونمش، ميدانچا ايچين يه‌ر سيچمه‌ك لازمدير، (همين يه‌ريڭ مكتبيڭ ياقيلغيندا اولماسى داها ياقشى اولاردى) وسوڭرا بير پارچادا يه‌ر ميدانچانيڭ ديرلكى ياخود چيچكليكى ايچين آلده ايتمه‌لى‌دير.

بوندان سوڭره ميدانچا آچماق ايشله‌ين تشكيلاتيڭ نماينده‌له‌رى ساير تشكيلاتلاريڭ نماينده‌له‌رى ايله برابر، عمومى بير اجلاس چاغيريب، بورادا بو ايشيڭ قورولوشى ايچين كيم نه‌كيبى كومه‌ك ويره بيله‌جگينى بللى ايديرله‌ر.

بو ايشيڭ قورولوشوندا محلى معلمه‌ر اوزه‌گى ايله الڭ سيقى بير رابطه دوزه‌لتمه‌ك واجيب‌دير. معلمه‌ر اوزه‌گى، چوجوقلار ايله مشغول اولماق ايچين مربيه‌له‌ريڭ تاپيلماسيندا و ايشيڭ تكميلينده بويوك خدمت ايده بيله‌رله‌ر.

میدانچا تشکیلینیڭ مقصد و تعقیب ایدەجەگی وظیفەلەر بوتون نمایندەلەر ایچین آشکار و بللی اولدوقدان سوگرا، تقریبی اولاراق، اونوڭ مخارجی ایچین بر سیمەتا ترتیب اولونور. بورادا الڭ اوجوز بیر مبلغ ایلە میدانچا تشکیل ایتمەك بیرینجی مقصدلەردەن حساب اولونمالی‌دیر. چوجوق میدانچالاری بویوك مقیاسدا انتشار تاپمش اولکەلەریڭ تجربەسی گوستەریر کە محلی تشکیلاتلارڭ بر قدر کومەگی ایلە ایشە باشلادیقدا، آتا-آنالار طرفیندن بیر چوق معاونتلەر اولونماغا، باشلایوب هیچ بر خرج اولمادان لازمی شئی‌لەر توپلانیر: بیریسی موقتی اولاراق، ماصا و سقامیا ویریر. دیگەری خورەك بیشیرمەك ایچین قاب‌قاجاق ویریر محلی اعمالاتخانەلەردن بریسی، مجانی اولاراق، بیر چوق بسیط اویونجاقلار حاضرلاییر، گنجلەر اتفاقی و قادینلار شعبەسی، تدریس تربیە ایشلەرینی اوز اوستلەرینە گوتورەجەکلەرینی وعد ایدیرلەر؛ وقتیلە آنالار یوز دستمالی گەتیریرلەر، تیخنیکی خدمتچی وظیفەلەرینی اجرا ایدیرلەر والخ.

بویلە اتفاقلاردا یالگز بیر یاخود ایکی مربیە، چوجوقلاریڭ بسلەنمەسینە و بیر قاچ مشغلەلەر ایچین لازمی وسائطە خرج اولنور. میدانچانیڭ مسئول رهبرینی تعیین ایندیکدن سوگرا، میدانچا شوراسی تشکیل اولنور.

بو شورایا پەداغوقلاردان و تیخنیکی خدمتچیلەردن باشقا اجتماعی تشکیلاتلاریڭ نمایندەلەری داخل اولورلر. چوجوق باغچاسی یاخود میدانچاسی شوراسینڭ تشکیلینە مخصوص معین دستورالعمل واردیر و اونی معارف شعبەسیندن آلماق لازمدیر.

گیت-گیدە شورا، هم پەداغوزی هم تشکیلات ایشینی آپاماغا باشلایور و دوغرو یولا سوق ایدیر.

میدانچایا تخمیناً 3 یاشیندان 7 یاشینا قدر چوجوقلار قبول اولنورلار؛ بیرینجی نوبەدە کاسب زحمتکش اهالی‌نیڭ، و قرمزی عسکرلەریڭ چوجوقلاری، قبول اولنورلار، سوگرا صاحبسیز چوجوقلار یاخود آغیر عائلەدە آغیر شرائط ایچریسیندە یاشایان چوجوقلارا یەر ویریلیر.

چوجوقلار قبول اولوندوقدان سوگرا، حکیمی یاخود فیلدشیری چاغیرماق لازم گه‌لیر. بونلاردان بریسی چوجوقلاری معاینه ایده‌رمك، اونلاریك ایچریسینده‌کی مضر خسته‌ایکلی چوجوقلاری خارج ایدیر، چوجوقلاریك هانکیسینه ضررلی اولدوغونو هانکیسینه عادی صورتده باقیلماقدان باشقا، درمان و معالجه دخی لازم اولماسینی معین ایدیر. والخ.

مشغله‌له‌ریك راحت و استفاده‌لی بر صورتده آپاریلماسی ایچین، چوجوقلار یاشلارینا گوره آیری آیری غروپلارا تقسیم اولونورلار، و هر رهبریك تحت تربیه‌سینه 30 یاخود 40 چوجوق ویریلیر. گنج قوممونیستله‌ر، پیئونه‌رله‌ر و حتا میدانچانیك بویوك یاشلی اوشاقلاری رهبره کومه‌ك ایده بیلمیرله‌ر و کوچوك چوجوقلاریك مشغله‌له‌رینده و تمیزلکله‌رینده اشتراك ایدیرله‌ر.

ایش گونونوك اوزونلوغونا نسبتا، میدانچا چوجوقلارینا گونده بیر یاخود ایکی دفعه حکما یه‌مه‌ك ویرمه‌ك لازیمدیر. معارف شعبه‌سی، یاخود سایر بیر محلی تشکیلات، چوجوقلاریك یه‌مکله‌رینی اوز عهده‌له‌رینه گوتورمزله‌رسه، اوزمان آتا-آنالاریك کومکله‌رینی قبول ایتمه‌لی‌دیر. و بودا ارزاق یاخود قوه‌له‌ری داخلینده‌کی پارا ویرمه‌له‌ری ایله اولا بیلیر، فقط هر حالدا بو کومکله‌ر چوجوقلاریك هپسینه مشتره‌ك صورتده صرف اولونمالی‌دیر.

چوجوق میدانچاسی‌نیك ایشله‌ری بویله‌جه قورولدوقدان سوگرا، اونلاریك صحتینی محکمله‌شدیرمه‌ك، اونلارا استفاده‌لی عادتله‌ر قازاندیرماق، یاشلارینه موافق معلومات ویرمه‌ك میدانچا رهبرله‌ری‌نیك و شوراسینیك اڭ مسئولیتلی وظیفه‌سی اولور.

میدانچانیك ایشی منتظم بر حالا دوشدیکده، بو وظیفه‌له‌ریك تماماً اجرا اولونماسی یك قولای بیر ایشدیر.

رهبرله‌ر، تعلیم تربیه ایشله‌رینی باشلارکن، گونده‌لیك نظامنامه‌له‌ر ترتیب ایدیرله‌ر و چوجوق میدانچاسیندا یوقاریدا گوسته‌ریلن وظیفه‌له‌ریك اجراسینا چالیشیرلار؛ عین زماندا عمومی بر ایش پلانی دوزورله‌ر و بو پلاندا چوجوقلاریك صحتینی محکمله‌شدیرمه‌گه بویوك دقت ایدیرله‌ر، و پلاندا

لازمی قدر وقت تعیین ایدیرلەر، بوندان باشقا، چوجوقلاردا استفادەلی و اجتماعی وەردیشلەر تربیە اولنور و طبیعت ایلە تانیش اولمالارینا ایش بلانیندا موافق یەر ویریلیر و میدانچادە مقصدلەر جدیت ایلە تعقیب اولنور.

بو صورتلە میدانچانیك ایشی، مادی و پەداغوژی جهتلەردن منتظم صورتدە تشکیل اولوندوقدا، و میدانچانیك حیاتی قاعدە اوزرە گیتدیکدە، رهبرلەر، ممکن قدر، فعالیتلەرینی یالکز میدانچادا یوق، اونوك خارجیندە دخی گوستەرمەلی‌دیرلەر. بودا بویلە اولا بیلیر: میدانچا رهبرلەری، تشکیلات نمایندەلەرینی، آنالاریك، میدانچایا چوجوقلاری دوام ایدن و بر قاچ سببلەردن دولایی چوجوقلاری میدانچایا دوام ایتمەین اهالی‌نك نمایندەلەرینی عمومی اجلاسلارینا چاغیریرلار و همین اجلاسلاردا میدانچانیك ایشلەری حقیندا حسابات معروضەسی ویریرلەر و عائلەدە چوجوقلاریك تربیەسی ایلە نەجور مشغول اولماق حقندە مصاحبە آپاریرلار.

مربیە، چوجوغوك واسطەسیلە اوقدر اونوك آناسی ایلە یاقینلاشا بیلەر، کە همیشە اونلاریك عائلەسیندە گوزەتلەنن سوگیلی بر قوناق اولور. بوندان استفادە ایدەرەك، مربیە چوجوغوك حقیندا آناسینە لازمی گوستەریش و مصلحتلەری ویرە بیلەر. نتیجەدە، قادینلاری سایر اجتماعی ایشلەرە جلب ایتمەك ایچین‌دە قوی بر زمین حاضرلانیر.

یای چیقدیقدا، میدانچادا گورولمیش ایشلەرە یکون وورولور، اجتماعی تشکیلاتلاریك نمایندەلەری، والدەینیك و محلی معلملەریك حضورلاریندا حسابات معروضەسی ویریلیر و میدانچانیك چوجوق باغچاسی شکلیندە قیش فصلیندە دخی دوام ایتمەسینیك ممکن اولوب اولماماسی مسئلەسی مذاکرە اولنور. بو مسئلەنیك مذاکرەسیندە، چوجوق باغچاسی نە اولدوغو، اونوك نەطور تشکیل اولونماسی لازیم کلدیکی و دوامی ایچین نەکیبی مادی تأميناتە احتیاج اولماسی خصوصیندا گەنیش معلومات ویریلمەلی‌دیر. چوجوق باغچاسی‌نیك یکی آچیلدیغی زمان واردانیك آز اولماسیندان متأثر اولمامالی، فقط تدریج ایلە همین باغچادە چوجوقلارك حیات کیچیرمەلەری و مربیەلەریك اونلار ایلە

لازمی ایش آپارمالاری ایچین لازمی شرائطیك دوزلمه‌سینی هامو کمالنجه دوشونمه‌لی‌دیر؛ بالعکس هر ایکیسی‌ده پیس اولوب، ایی بیر نتیجه ویرمه‌یه‌جکدر.

چوجوق میدانچاسینیك چوجوق باغچاسینه چوووروامه‌سی ممکن اولمادیغی تقدیرده، میدانچانیك بوتون وارداتینی حسابا گوتورمه‌لی، اونا سیاهی ترتیب ایتمه‌لی و مکتبه، یاخود کند شوراسینه، یاخود اجتماعی تشکیلاتلاردان بریسینه تحویل ویرمه‌لی و یاز گه‌لدیکده میدانچانی یگی‌دن آچمالی.

رهبرله‌ر، چوجوق میدانچاسینده‌ا، گوستریلن قاعده اوزره، ایش آپارارلارسا، شبهه‌سز قرار ویرمه‌ك اولار، که بویله میدانچا قیش دوشدیکده چوجوق باغچاسینه چوووروله بیلمه‌سه‌ده. گه‌له‌ن أیل یازدا، حاضر بر یول ایله، آسانچاسینا و تیزلیکله چوووروله بیله‌جه کدر. (بو ایشه باشلامیش بیر چوقلاری اونی چه‌تین حساب ایدیرله‌ر، فقط بویله بیر فکر دوغرو ده‌گیل).

ئوزی ئوزینی اداره ایشلری نیجه قورولمشدر؟

یازانی: **نمازوف**

گوگچای قضاسنك بر چوق مکتبلرنده ئوزی ئوزینی اداره ایشلری 24/25 نجی تدریس ایلندن قورولمشدیر؛ آنجاق اوللرده بو تشکیلات یگی اولدوغندان مکتب داخلنده بر او قادار ایش گورمه‌یوردی؛ مکتبده بعضا چوجوقلار انضباطی ماموریت کیبی صفتلره گیریرلردی؛ دیگر طرفدن معلملرك رهبرلیگی دخی اوقادار یوق ایدی؛ یالگز بو ییلکی تدریس ایلیندن ئوز-ئوزینی اداره تشکیلاتی مهم مقام دوتماغه باشلامشدر، مکتب چوجوقلاری مکتبلرك عموم قورولوش و تشکیلات ایشارنده جدی اولاراق اشتراك ایدیرلر.

چوجوقلارك مکتب حیاتنده بویله جدی و فعال بر صورتده اشتراك ایتمه‌لری نتیجه‌سی اولاراق مکتبلریمز گیتدیکجه محکمله‌شیر و اهالی آراسیندا معین موقع دوتماغه باشلایور؛ عین زمانده چوجوقلارك واسطه‌سیله مکتبده تدریس ایشلری دخی منتظم جیغیر آلماغه باشلامشدر.

چوجوقلار تشکیلاتی قومسومول ئوزه‌گی و یاخود پیونه‌ر دسته‌لری اولان
یرده داهاده پارلاق و محصولدار ایش یارادا بیلمیشدر؛ تشکیلاتك مکتب حیا
تنده‌گوردیگی ایشلاردن، زیاده‌گوزه چارپانی غزته، محاضره و درام درنه‌کارینك
ایشیدر؛ خصوصیله دیوار غزته‌سنك نه اینکه مکتب حتی بوتون کند حیاتنده
مهم بر رول اوینادیغنی قید ایتسه‌م خطا ایتمه‌رم.

مکتبلرك دیوار غزته‌لری یالگز مکتب ایشلرنده‌کی نقصانلاری یوق، کند
شوراسی، قوئوپه‌راتیف، ئه‌ل‌کومگی قومیته‌سی، کند تصرفات، آبادانلق، صحیه،
موزدور و بر چوق بویله حیاتی مسئله‌لری احاطه ایدیر. البته‌که بوخاریده
قید ایتدیگیم مهم مسئله‌اریمزك آزارلی جهتنی چوجوقلاریمز ئوز غزته‌لرنده
گوسترمکله اجتماعی قورولوشیمزده جدی اولاراق اشتراك ایدیرلر.

ئوز-ئوزینی اداره تشکیلاتی‌گه‌نیش دیموقراتیق طرزنده قورولوب چوجوقلارك
آقتیو اولماسنه بویوك یاردیم ایدیر؛ مکتبلرده اجرائیه بیورولاری اولدوغی کبی
صنفقوملار دخی واردر، صنفقوملار غروپلارده ایش گوردیکلری کبی اجرائیه
بیورولاری دخی بوتون مکتبك تشکیلات، پیداغوژی، تصرفات و مکتبدن
خارج ایشلرنده اشتراك ایدیرلر.

قطامز داخلنده ئوز-ئوزینی اداره تشکیلاتنك دوزگون قورولوشی، گوگچای
شهری بر نومرولو مکتبنده بوگون نظریمزه چارپماقدادر؛ بوراده مکتبك
بوتونلگیله اولماسه‌ده چوق ایشلری چوقلار طرفندن اداره اولنور؛ مکتبله
آزاجق علاقه باغلایان بر نفر، چوجوقلارك معلملردن گه‌ری قالمادیغنی درحال
درك ایده‌ر.

مکتبده 14 «غروپ»، 370 چوجوق و «13» معلم واردر. بوندان باشقه
قومسومول ئوزه‌گی و پیونه‌ر تشکیلاتی دخی واردر بوراده ایسه «38» قومسومول
و «74» پیونه‌ر و «32» اوقتیابریست اشتراك ایدیر.

بو مکتبده برنجی غروپ چوجوقندن دوتموش بشنجی غروپ چوجوغنه
قادار هرکس مکتبك آزاجق‌ده اولسون ایلری گیتمه‌سی، ایشلرینك یاخشیلاشماسی
یولونده وار قوه ایله چالیشیر.

مکتبنیڭ ایلری آتدیغی هر بر یکی شی چوجوقلار طرفندن تعقیب ایدیلیر و معین بر نتیجه ألده ایدیلمه‌سنه نظارت ییریلیر.

مکتبنیڭ اجرائیه بیوروسی «9» نفر طلبه‌دن عبارتدر؛ بونلارڭ اکثریتی یوخارو غروپ چوجوقلاریدر. بوندان بشقه هر غروپده «3» نفردن عبارت صنفقوملار واردر؛ صنف قومیته‌لرندن باشقه صنفده صحیه موکللری دخی آیریلمیشدر؛ چوجوقلارڭ هاموسنی ایشله‌تمك و قولله‌قتیوی چالیشما یاراتماق ایچون مکتب داخلنده صحیه، تصرفات، مکتبدن خارج قومسیونلار ورادر؛ قومسیونلاردا صدارتی اجرائیه بیوروسنڭ اجلاسندن آیریلمش عضولر آپاریرلار.

ایستر اجرائیه بیوروسی و ایستر ایسه قومسیونلار اوچ آیده بر دفعه عموم طلبه‌لر اجلاسنده حق حساب ویروب یکیدن انتخاب اولنورلار.

مکتبده ریاضیات، أدبیات، درام، طبیعیات، اجتماعیات و جغرافیا قروزوقلاری واردر؛ بو قوروزوقلار اجرائیه بیوروسی و مکتبڭ پیداغوزی شوراسی طرفندن تصدیق ایدیلمش پلان اوزره ایشله‌یور. بو بر نیجه آی عرضنده آیری-آیری چوجوقلار طرفندن مختلف موضوعده «65» محاضره اوقونمشدر.

طبیعیدر که محاضره‌لر یوخاری غروپ چوجوقلاری طرفندن اوقونور. محاضره اوقونارکن معلملر و چوجوقلار اشتراك ایدیر، محاضره‌چی‌یه مختلف سواللر ویریلیر. و قانع ایده‌مزسه مناقشه‌لر دخی آچیلوب هر کس اوز فکری‌نی سویله‌دکدن سوگره‌ده نقطهٔ نظرلرڭ دوزگون و یا سهو اولدوغی‌نی محاضره رهبری اولان معلم سویله‌یور.

بوراده قید ایتملی‌یم که هر قوروزوقڭ رهبرلیگی آیری-آیری معلملره تاپشیریلمیشدر. محاضره اولارکن قومشو مکتبلره دخی خبر ویریلیر.

أدبیات درنگی دخی ئوز طرفندن «یکی سس» آدنده دیوار غزته‌سی و «زحمت یولی»دیه ژورنال نشر ایتمکده‌در، ژورنالڭ نشرینه یکی باشلانمش و حال حاضرده یالگز ایکی نسخه اولاراق میدانه چیقمیشدر؛ ژورنالڭ برنجی سیاهیسی اولدوغوندان هله‌لك بر اوقادار قیمت قویماق اولماز؛ فقط گنج نسلڭ ئوز ژورنالینده باجاردیغی قادار اوز فکرینی مختلف موضوع طرزنده بیان

ایتمەسی بو ژورنالك گلەجكده داهاده قوەلی اولدوغنی گوستریر؛ ژورنالیك تیرائژینی آرتیرماق ایچون شعبه طرفندن بر عدد شاپیروغراف آلاتی ویریلمیش و بو یول ایله بوتون کند مکتبلرینه و قومشو قضالره گوندریلەجکدر. بوندان باشقه اجرائیه بیوروسی مکتب موزەسی تشکیلنه اقدام ایتمش و صنفلرده مختلف نبات قسمندن اولاراق کاسب بر جانلی گوشەسی دخی واردر؛ بو گوشەیی چوجوقلار ئوزلری اداره ایتدیکلری کبی درس زمانی دخی استفاده ایدیرلر.

چوجوقلارك بوستانچیلیغه و باغچیلیغه زیاده هوەسی واردر، ایمدی‌دن مکتبك باغ و حیاطنی ایشلەمەكدەدرلر باغ و بوستان ایشلرینده چوجوقلار قوللەقتیو طریقیله ایشلەیورلر. کیچن ییلکی بالاجه بر بوستاندان «75» روبله مداخل ألده ایدیلمشدر؛ بو ییل ایسه ایش متشکل یاپیلمش و نتیجەسی داهاده گوزەل اولاجاغنه امید ایتمك اولار.

مکتبده آریچیلیق ایشلری دخی واردر؛ فقط بوراده هلەلیك چوجوقلار بر او قادار فعالیت گوستره بیلمەیورلر. چوجوقلارك قوشچیلیغه هوەسی داهاده زیادەدر؛ قوشچیلیق ایشلری یاراتماق ایچون چوجوقلار ئەولرندن تویوق، خوروس، قاز ئوردەك و سائر قوشلار گتیرمك کبی تشبثده بولونمشلار؛ فقط مکتب حیاتنده هلەلیك لازمی شرائط یارادیلمادیغندان قوشچیلیغه شروع ایدیلمەیوبدر؛ آنجاق حاضرلق ایشلری آپاریلیر و چوجوقلاریمزك جدیتی و مراقی سایەسنده وجوده گتیریلەجکی قطعی‌در.

مکتبده III، IV و V غروپلارده اولماق اوزره 7 صنف قاصالاری واردر؛ بو قاصالار یاردیمی شکلده قورولوب و هر چوجوق آیده «10» قپك مقدارنده عضولیك حقی ویریر. صنف قاصالارندن باشقه اجرائیه بیوروسنك عمومی قاصاسی واردر که بوده صنف قاصالاری طرفندن آیریلان 10% مداخل ایله تشکیل ایدیلمیشدر.

صنف قاصالاری صنف داخلنده‌کی چوجوقلارا مجانی اولاراق دفتر، قلم، مرکب، سونکر کاغذی و سائره ألده ایدوب پایلایور.

دیمەلی بو قاصالاردان قوللەقتیوی استفاده وردیشی میدانه چیقاریلمیشدر؛

اجرائیه بیوروسنڭ یاردم قاصصاسی ایسه مکتبڭ و اجرائیه بیوروسنڭ احتیاجلارینی تأمین ایدیر؛ صنف قاصصالاری، غروپ چوجوقلاری طرفندن سه‌چیلمش قاصصا مدیری و خزینه‌دار طرفندن اداره و اجرائیه بیوروسی طرفندن تفتیش اولنور.

قاصصالارڭ مداخل و مخارج عملیاتی اورده‌رلر اوزره آپاریلدیغی کبیی دفتر لره دخی قید اولنور.

چوجوقلارڭ تشبثیله مکتب قوئوپه‌راتیفی تشکیل ایدیلمیشدر $2^1/_2$ آی‌در که قوئوپه‌راتیف ایشله‌یور.

قوئوپه‌راتیفڭ ایشلرینی تفتیش و اوزرنده نظارت ایتمك ایچون 3 نفردن عبارت تفتیش قومیسیونی سه‌چیلمشدر. تفتیش قومیسیونی بر دفعه تفتیش ایده‌رك حسابات ایشلرینڭ دوزگون اولدوغنی قید ایتمشدر.

قوئوپه‌راتیفڭ مالیه و سائر حساباتی چوجوقلر طرفندن (هیأت اداره‌طرفندن) آپاریلیر.

قوئوپه‌راتیف مکتب چوجوقلارینی احاطه ایده بیلمیشدر. آچیلدیغی آز مدت اولدوغینه باقمایاراق چه‌ق اوزره «1200» چوجوق قوئوپه‌راتیفدن کتاب، دفتر و سائر بو کبی لوازمات آلمشدر.

چوجوقلارڭ قراری اوزره هیچ بر مکتبلی قوئوپه‌راتیفدن باشقه یری تانیماملیدر آیری-آیری چوجوقلار دخی بو قراره عمل ایتمکده‌درلر.

قوئوپه‌راتیف چوجوقلارڭ آراسنده مراق اویاتمشدر. و گوندن گونه نوز نفوذنی چوغالدیر؛ عین زمانده چوجوقلار تشکیلاتنڭ داهاده فعال و چالیشقان اولماسینا سبب اولور.

خرونیقا، بیبلوغرافیا وجوابلاریمز.

اوشاق ادبیاتی حقنده.

یازانی: دارالفنون طلبه‌لریندن حسین‌زاده مهدی.

II

کیچه‌ن مقاله‌مزده اوشاق ادبیاتی‌نیك مفکوره‌وی مبارزه‌ده اوینادیغی رولی، بزده اوشاق ادبیاتی‌نیك اورژینالسزلیغی‌نی واوز محیطمیزده‌ن اوزاق اولاراق یازیلدیغینی سویله‌میشدیك. بو مقاله‌ده ایسه سویله‌دیگمیز فکرلره فاقت اولماق اوزه‌ره انقلابچی اوشاقلار کتبخاناسینك بر سه‌ریاسینی گوتوروب عمومی صورتده تحلیل ایده‌جکیك:

فه‌ورال انقلابی. آدیندان معلوم اولدیغی اوزره تاریخی بر حادثه‌یی اوشاقلاریك سه‌ریه‌سینه اویغونلاشدیراراق حکایه ایدیر. بو کتابچانیك موضوعی ایمدیکی تربیه‌میزه اویغوندور. آنجاق به‌یوك بیر نقصانی وار. بورادا اوشاقلار یالکز فه‌ورال انقلابی‌نیك تاریخینی اوگره‌نه‌جه کلر، کله‌جکده مدنی و جهانی انقلابیك یاراداجاغی خارقه‌لرده اوشاقلارك وظیفه‌سی نه اولمالی‌در؟ سوالینه اصلا جواب ویریلمه‌میش‌دیر. دیه‌مك یه کی‌دن اولاجاق مدنی و دونیا انقلابینده اوشاقلاریك آچیق گوزلی اولمالارینا وانقلابده جیدی صوره‌تده اشتراك ایتمه‌لرینه بو کتابچا او قادار خدمت گوسته‌رمه‌ییر. فه‌ورال انقلابینی ساده و مصاحبه‌لر شه کلینده ده‌رس زه‌مانی اوگره‌تمك ممکندر.

فقط اوشاقلار اوز هوسلری ایله مطالعه ایده‌رله‌ر که‌ن مطالعه‌چی اوشاق کتله‌سنیك انقلابچی اولمالارینا خدمت گوسته‌رمه‌ییر. مترجمیکده بیر نقصانی واردر: فه‌ورال انقلابی آذه‌ربایجاندادا اولموشدور، فابریق-زاووود رایونلاریندا قوه‌تلی

حركات وجوده گلمشدر؛ اوناگوره بو موضوعده يازيلمش اولان بوكتابچايی اويغونلاشديرماق آسان اولوردی.

كتابچانيڭ شكللاری و قورولوشو عموميتله ياخشی‌در.

بولشەويك وانياتقا ـ (1906 نجی ييل‌يك يازگونلەری ايدی. بولشەويك (قومونيست) فرقەسنيڭ پەتربورغ قوميتەسينڭ تكليفينه گوره من «پوتيلوف» زاوودينڭ فعلەلری آراسيندا ايشلەمەلی ايديم) جملەسی ايله باشلايان بوكتابچا بر خاطراتدان عبارەت و بوقاريداكی ترجمه اصولينی بو كتابچادا قوللانماق ممكن دەگيلدر. فقط بو روحده بوگونگی معلملر اوزاری يازا بيلەرلەر. انەر صاحبی اوزی بيله بو آلتی كتابيڭ هەپسينده افراطه وارميشدر. چوجوقلاريڭ بويله قهرمان انقلابچيليقلاری بر دەرەجەيه قادار اولمشسادا او قادار‌دا بويوك بر شه‌كيل آلاماميشدر. چونكه چوجوقلارڭ انقلابا حاضرليق ياپماق آرزولاری اولماميش. لاكن مكتبلرده دەرس ويرەن انقلابچی معلمەلر *) استحصالاتدا چاليشان آز ياشلی چوجوقلاريڭ امه‌گينی مدافعەيه قالقيشلان بعض تربيەچی بولشەويكلر (قومونيستلر) آز-آز حركات اوياندرميشلار. بو قادار بويويەبيلمەيەن انقلابچی اوشاقلار حەرەكاتينی «ليلينا» بويوتميشديرر. بواسه لازمی نتيجه ويرەمييەجەگينی كيچەن مقالەمزده ايضاح ايتديك.

بورادا سويلەملی‌يك آچيق سويلەملی‌يك كه مفكورەوی مبارزه تربيه و تدريسيميزڭ اساس و ماهيتينده آرانيلماليدير. بوقسا هر آدديمدا چوجوقلاری حقيقی انقلابچيلار حرەكاتينده اشتراك ايتمش گوستەرمك بزه منفعت عوضينه ضەرەر گەتيرەجك.

لەنين يولداش قومونيست دارالفنوننده «مفكورەوی مبارزەده افراط‌دەرەجه پروپاغاندا ياپمايگز. سيز طلبەلره مارقسزم اساسلارينی اوگرەتيگز. اوزمان حقيقی انقلابچی و حقيقی قومونيست يەتيشديرمەك ممكندر ديمشدی. بوسوزی

---

*) بيرينجی عموم اتفاق معلملر قورولتاينده «پروليتار انقلابی و معلمليك» عنوانينده زينويەف يولداشيڭ معروضەسی گوز اوگنده‌در. حتی اورادا گورجستان معلملری‌نيك مكتب حياتنده بو ايشله چوق اشتغال ايتديكلرينی (محاربەدەن اول) كوسترميشدر. «پرولتار انقلابی و معلمليك»

بیز هیچ بیر زمان اونوتامایز. اونڭ ایچوندیر که لیلینانیڭ بو حکایه‌لری همین روحده یازلمیشدیر. بورادا بی طرف اولاراق معلومات ویرمك و اوشاقلاری گیزلیندەن انقلابه حاضرلاماق لازمدیر.

صنف خارجنده اوقوناجاق بو اثرده‌کی آدلار حقیندا صنف معلمی اوز چوجوقلارینا قیسا معلومات ویرمه‌لی‌در.

شاگرده‌ریڭ تعطیلی و دوستاخخانه‌ده اولوم- ایکی حصه‌دەن‌عبارەت اولان بو کتابچانیڭ برنجی قسمی نه قادار ایی درسه‌ده دوستاخخانه‌ده اولومڭ یازیلماسی بر قادار دوزده گیلدیر. بو اولومی اوشاقلارا تەلقین ایتمك و انقلابچی اوشاقلاریڭ حس اولونمالارینی گوسته‌رمك یارادیلیشیندا (داها دوغروسو تربیه سایه‌سینده) انقلابچی روحینه مالیك اولان چوجوقلارڭ قورقاق بر حالدا بویودولمه‌لرینه مانعلق عوضینه یاردیم گوسته‌ره‌جك.

بویله انقلاب اوغروندا چالیشان و نهایت چار جاندارمالاری طرفیندەن حبسه آلینان ایشچی و انقلابچیلاریڭ حبسخانه‌لرده ظلم و ستم چه‌که‌رەك اولمه‌لرینی یازماق و گوسته‌رمه‌ك بویوکله‌ر ایچون ممکن اولوردی. لاکن اینجه روحه مالك اولان کیچیك چوجوقلاریڭ مدهش حکایه‌لرله روحی تامیناتلاری بزیم تربیه مقصد و مفکوره‌سینی جدی صورتده خللدار ایدیر.

حکایه‌نیڭ‌ایده ئالی چوجوقلار تربیه‌سینه یه‌ك یابانچی اولدوغوندان بو اعتبارله ائەر ضعیف حساب ایدیلمه‌لی‌دیر. بزیم دوردنجی و بیشینجی شعبه‌لرده‌اوقویان تورك چوجوقلاری چوق یاشلی اولدوغوندان اولارا اوقوتدورماق و بوصنفده تەلقیناتدا بولونماق یاخشی بیر نتیجه ویرەر.

اوشاقلار نه سببه انقلابچی اولورلار؟ - بو سـواله مضمونی اصلا اویغون گلمیه‌ن بو کتابچانیڭ نقصانلی اولدوغونو چوجوقلار اوزله‌ریده گوسته‌رەبیله‌رله‌ر. انقلابچی اوشاقلار سه‌رلوحه‌سی آلتیناایشچی حرەکاتی تاریخینی‌برله‌شدیرمه‌ك، بویله معلوماته صاحب اولماق وقتی چاتمیان چوجوقلار ایچون و ایشچی حرکاتی تاریخینی اوگره‌نمکله هوەس ایتمییه‌ن مکتب شاگردلری ایچون او قاداردا دوغرو اولماسه گرەك. بز، بەداغوقلاریڭ فکری ایله حسابلاشماغی

هر زامان اونوتورووق. چوجوق کندی محیطینده کورمه‌دیگی بو کبی قا ریشیق حادثه‌له‌ری اوقومادا هیچ بر شئی آکلیابیلمه‌ز، آکلاسادا حفظ ایده بیلمه‌ز. چونکه اونیڭ حیاتینده‌ن و محیطینده‌ن اوزاق‌در . دوغرودر بویله معلوماتی ویرمه که چالیشمالی‌یق؛ لاکن بیرینجی درجه‌لی مکتبڭ اجتماعیات پرو غرامیندا بویله تاریخی حادثه‌له‌ریڭ اوقوتولماسی گوسته‌ریلمه‌میشدر. ایمدیکی «انقلا بی»روحده یازیلان حکایه‌لرڭ چوقوسوندا اسکی تاریخی وقعه‌لر موضوع بحث اولاراق ایمدیکی حیات بوسبوتون اونوتولموشدر. انقلابلارڭ تاریخی ایکی درجه‌لی و عالی مکتبله‌رده اوگره‌دیلیر. پیونه‌ر قورپورسلاریندا ده‌خی بویله مرکب معلوماتی سویله‌مك دوز ده‌گیلدر. چونکه پیونه‌ر ایشلری تاریخی اوگره‌نمه کده‌ن عباره‌ت اولاراق قالمالی‌در. الڭ اول و هر زه‌مان چوجوقلاریڭ نه‌یه ماراق ایتمه‌لرینی و ماراقلارینی اوگره‌نمه‌ك و بیلمه‌ك لازیم‌در.

اوقتیابر انقلابی. ـ ز. لیلینانیڭ یگی روحده و اوشاقلارڭ سویه‌سینه موافق اولاراق یازدیغی بو حکایه تنقید ایدیلمه‌مك کره‌ك. لاکن بیز کتابچایه باشقا نقطهٔ نظرله باقیریق. اودا مترجمڭ کتابچانیڭ مضمونینی حیاتمزه اویغو نلاشدیروب اویغونلاشدیرماماسی و اوشاقلارمیزڭ اونو آکلایوب ـ آکلیا بیلمه‌مه‌له‌ری‌دیر. اوقتیابر انقلابی تام بو حکایه روس انقلابچیلاری حیاتینده‌ن گوتورولموشدور و اوشاقلاریڭ انقلابچیلاریڭ ایشلرینه یاردیم ایتمه‌لری گوسته‌ریلمیشدر. بو جهتی موافق اولدیغی حالدا بیله اونو چوجوقلارمز آکلیا بیلمیه‌جه‌کله‌ردر، کتابچایی آلاراق «که‌ره نسکی کیم‌در؟» پوتیلوف زاوودی هارادادر؟» دییه‌جکله‌ردر.

نه‌وسکی کیمدر؟ گبی سواللار ویره‌جه‌کله‌ردیر؛ معلم ایسه اولاری جوابسیز بوراقابیلمه‌ز. البته بوکبی سواللارا جواب ویرمه‌ك او قادار درسڭ وه‌قتینی آلمیاجاجاقدر، لاکن بویله سواللار چوجوق ادبیاتی سه‌ریالارینی اوقویان بوتون چوجوقلار طه‌ره‌فینده‌ن ویریله‌جه‌کدر. مترجم آز زحمت‌چه کیبده که‌ره‌نسکی (بورژوآز فرقه‌سی رهبرلرینده‌ن) یونکه‌رلر کبی حقیندا اشاره‌لرله قیدله‌ر یاپسا ایدی، معلم و چوجوقلاریڭ وقتله‌ری آلینمازدی. بوندان علاوه

کتابلار اوشاقلاریڭ سربست اولدوقلاری واقتلار اوقودولور، اوڭا گوره بوتون سربستلیکلەری ایله کتابدا کی آدلاری بیلمەلەری ایچون هیچ بر اشاره وقلانا تصادف ایدەمەدیك.

کتابڭ مضمونی حقیندا ایکی سوزله اونی سویلەمەلی‌ییك که تاریخی معلوماتی حکایه طرزینده آڭلاتماغا چالیشر کەن بدیعی جهتلری بالمره گوزه دیلمەمیشدر. اعتراف ایدەریم که بو کتابی اله الان آذربایجانڭ کندلی چوجوغو بر صحیفەدەن آرتق ارقوماغا هوەس گوستەرمیەجه کدر. سببی‌ده آیدیندر :

کتابدا ادبی و بدیعی جهتلرڭ گوزەدیلمەسی کتابدا کی جاذبه قوەسینڭ آرتیقلغی‌دیمکدر. لا کن روسجاسینی اوقومادیغمز حالدا بو کجەسینی بو حالدا گوروروك. اوشاقلار دابدیعی ذوق اویاندیرماق اولاردابدیعی قوەلەری انکشاف ایتدیرمك ایچون مطلق بو جهته فکر ویرمك لازمدر . چونکه اثرڭ مضمونینی هوسله اوقویوب آڭلادیقدا اثری اوزی تکرار ایتمیش کبی اولور.

بالاجا بوند ـ بو کتابڭ مضمونی لیلینانڭ اسکی معلمەلیك خاطرەسیندەن عبارتدر. کاسب عائله اوشاقلارنیڭ حکومتدەن ناراضی قالاراق تشکیلات‌یاپمالاری و نهایت عصیان حاضرلامالاری و چار حکومتی‌نیڭ اولمازین جزا و جفالارینا قارشو دورمالاری تصویر اولنور.

یوقاریدا گوستەردیگمز نقصانلار بورادا تکرار ایدیلمەمیشدر.

باشقا طبیعی اوشاق سەریالاری حقیندا باشقا بر وقت بحث ایدەریك. لا کن بو کتابلاریڭ هەپسینده اولان (عمومی) نقصانلاری قیسا اولاراق قید ایدەك:

1. شکللریڭ آچیق چه کیلمەسینه دقت ایدیلمەمیشدر . انقلابی چوجوق حەره کاتینی گوستەرەن شکللەردەن هیچ بر شیئی آڭلاماق ممکن اولمایور.

2. کتابچالار اوز اوخویانلارینا تاریخی معلومات ویریرلەرسەده انقلابی روحه مالك اولمالارینا آز یاردیم گوستەریر.

3. ترجمەسینده بعضی آڭلاشیلماز جملەلەره تصادف اولنور.

4. آدلار واصطلار خصوصینده آیری‌جه معلومات ویریلمەمیش مترجم اوزی‌ده بو نقطەیی اونوتموشدور.

5. کتابلاریڭ املالاری بیر — بریندن آیری‌ذر . (حالبو که هیسی آذر نشرده یاسیلمیشدر.)

مثلا: اوشاقلار، اوشاقله‌ر، اوشاقلر، ایل، ییل والخ. کبی.

عمومی بیر قید ویا یکون ویرمك: مه‌کته‌ب و مه‌کته‌بده‌ن کانار تربیه و تدریسده اوشاق ادبیاتی‌نیڭ بویله سه‌ریالاری لازمی نتیجه ویره‌بیله‌ر. عمومی نقصانلارڭ گوزه چارپماسی اورژینال اولامالاریندان طولایی‌در. ایمدیکی حالدا تربیه و تعلیم ایوله‌رینده چالیشان معلم و معلمه‌لر هر زمان بونی اونوتمامالیدرلار. اثرله‌ری و یازیلاری بیرو ایکینجی دفعه‌لر نقصانلی اولسادا روس دیلینده‌یازیلمش بویله حکایه‌لرده‌ن اقتباس یولیله اولنجی اولاراق یازمالی و داها صوڭرا اوز تجربه‌لرینی آرتیراراق مستقل حالدا اوشاق ادبیاتمیزی یوکسه‌لتمکه چالیشمالیدیرلار. له‌نین یولی بیزیم یولوموزدور. او یولی تربیه و تعلیم ایشله‌رمزده حیاته کیچیر-مه‌کده بوڭونکی له‌نینچی معلمله‌ریڭ وظیفه‌له‌ری‌دیر . بو وظیفه‌یه خدمت ایده‌ن اوشاق ادبیاتی باشقا معلمه‌رده تربیه و تعلیم‌ایشله‌ری ایله ایله‌ریله‌میش‌ئول-که‌له‌رده اولدیغی کبی بیزده‌ده اوز حه‌ره‌که‌ت جیغیرینی تاپمالیدیر. قوری بوش ترحمه بزیم موقتی طلبلرمزده‌ندیر. هر حالدا بیز معلمله‌ریڭ چالیشمالارینا امینیز.

قضا قومپیاه‌قس غروپلاری و نوخا نمونه مکتبی فعالیتاه‌ریندن.

نوخا نمونه مکتبی، بو سنه سنتیابر آییندان اعتباراً آذربایجانیڭ بوتون قضالاریندا کی قومپله‌قس غروپلاریله علاقه‌ده‌دیر؛ معلمله‌ر برکه دوشدوکله‌ری و یاخود موفقیت گوستردیکله‌ری تقدیرده اورایه یازیر، مصلحت ایسته‌یرله‌ر.

آشاغیدا آدلاری ذکر اولنان قضاله‌رده کی قومپله‌قس معلمله‌ری‌نیڭ ویردیکله‌ری سوئاللاری عمومیلشدیره‌رك، اونلارا مکتب طرفیندن ویریلن عملی جوابی یکی مکتبده، بوتون معلمله‌ره فایده‌سی اولور دییه درج ایدیریك.

بیزە قالیرسە نمونە مکتبی اوزودە مکتبلەردن کلن سوئاللاری عمومیلشدیرەرك جوابلارینی بیرلیکدە هر مکتبە کوندرسە داها فائدەلی اولار.

سوئال ویرن قضالار بونلاردیر:

1ـ زاقاتالا (2 مکتب) 2ـ کنجە (2 مکتب) 3ـ شاماخی (1ـ مکتب)

سوئاللار.

1ـ ترەوەزلیك و باغا سیاحت موضوغوندا چوجوقلاریك دیبجیکلەردە نبات یتیشدیرمەلەری لازیمدیر. بونی بهارە ساقلاماق اولمازمی؟

2 - اوشاقلاریك اوزکە شیلەردن زیادە ریاضیات، بازی و اوقویە هوسلەری وار، بونوك قاباغینی نە جور آلاق؟

3 - چوجوقلاری اوکرتمك ایچون اونلارا نە جور یاناشمالیدیر.

4 - اوشاقلار ایمدیلیك ایکی کوندن آرتیق ایش پلانی قورمایە مقتدیر دەکیل، بویلە اولسە اولمازمی.

5 - اوشاقلاریك تکلیفی بویلەدیر : اوچ کوندن بیر صنف مدیرینی ، تمیزلیك، هوا طبیعت قومیسیونلارینی دکیشدیرك دیرلەر. بو نەجور اولار؟

6 - درسدن قالانلارا تدبیریکز نەدر؟

7 - وظیفە باشینا کیچن طلبەلەریك اوبیریلەرینە بویوکلیك ساتماماسیچین تدبیر نەدر؟ (زاقاتالا)

8 - اوشاقلاریك حسن خطنی دوزلتمەیە چارە نەدر؟

9 - کلمە ایلە هجا، هجا ایلە حرفلەری تحلیلدە چتینلیك وار، بوکاچارە.

10ـ نە واقتەقدر کتابسیز درس کیچملی.

11ـ کتابە کیچمك ایچین نە جور حاضرلیق لازیمدیر؟

همان حاضرلیق اثناسیندە قومیپلەقسدن خارجە چیقماماق ایچین تدبیر نەدیر؟

12ـ قومیپلەقسە باغلی حساب لازیمی اعتیادلاری ویرمسە نە ایتمالیدیر. (کنجە)

13ـ آنورمال اوشاقلار ایچین نە یاپمالی؟

14– اوشاقلارا ایلك دفعه چیز کیلی‌می، چیز کیسیزمی دفترویرمه‌لیدیر؟
15– کتاب یازیسینه اوشاقلاری نیجه آشنا ایتمه‌لیدر!

نمونه مکتبی‌نیك جوابلاری:

1 - ـ ته‌روه‌زلیك و باغا سیاحت موضوعنده دیبجبگلره سوغان، سارمساق قارتوفلی، نوخود، لوبیه، بوغدا آرپا و غیری بو کبی‌لری ایمدیدن أکدیرملك اولار. بوندان باشقا اوشاق‌لار، اوزلری ایوله‌رندن کوکه‌رمش بالوا گلی، عنبرشاه، دیبجك کولی و بو کبی‌لریده کنیره بیله‌رله‌ر.

بهارده اوشاق‌لاره حیاطدا یر ویریله‌ره‌ك له‌ك یابدیریلوب چیچك أکدیرملك مناسب‌در. ته‌ره‌وه‌ز وقتی کیچمیش‌در؛ ایمدی اوشاقلاره گوسنه‌رملك ایچون ته‌ره‌وه‌زلیکده شي یوقسا اوشاقلار ینه‌ده ته‌ره‌وه‌زلیکه آپاریلاراق یری کوسته‌ریله‌ر. و ته‌ره‌وه‌ز شتلری ایسه بازاردان و یاخود اوشاقلارك ایوله‌رندن کتوریله‌ره‌ك درس کچیلر و قوللقسیون ترتیب ایدیله‌ر. بو موضوعی تکرار-لاماق بهاردا ینه لازم‌در.

2 - اوشاقلارك الڭ چوق یازی و ریاضیات هوسنده اولماسی‌نا محیط و باشقا مکتب‌له‌ر و اولدیغڭز مکتبك دیکر غروپ‌لارنك گلیدیشی سبب اولیور.

فقط اوشاق بر شئي همیشه ایسته‌یه‌مز تیز ده کیشه‌ر. سز اونلاره ایسته-دیگلری‌نی متمادی بر مدت ایچین ویریگز، آراصرا باشقا ایش‌له‌رده تکلیف ایدیگز اونلار او زمان سزڭ تکلیف‌لر گزه طره‌ف آتیلاجق‌لاردر. اونلارڭ میل‌اری نه قدر تضییق ایدلسه آرزولریده او قدر شدت ایده‌ر. بوندان باشقا اوشاقلارا دیکر مکتب و صنف‌لار ایله بو صنفك آیری طرز تدریس و تربیه‌لری و فرقنی عقل‌لری نك یتوشه بیله‌جکی قدر آڭلانیگز و تابدیریگز.

3 - ـ چوجوق‌لاری او کره‌تملك ایچین معلملك‌چوجوق دره‌جه‌سینه اینمه‌کی لازم‌در. همیشه نادینج کورونه‌ن اوشاق‌لار روحا دگل جسما تیز انکشاف ایتمش و اینه‌رژی وارداتی مصارفاتندان چوق اولانی‌در. اونلارا دیکرلرندن زیاده اولاراق ایش و علی‌الخصوص‌عضوی‌ایشلر ویرلمه‌لی‌در. بوندان باشقا تیز

تیز یاپیلان غروپ اجلاس‌لاریده اونلارك شعورلی اولمالارنه یاردم ایده‌بیله‌ر. سیز اوشاقلارك هاموسنی غروپ‌ده و یولداش‌لارده گوروله‌ن نقصان‌لار ایله مبارزه‌یه دعوت ایدیگز. بو دعوت بر-ایکی کره دیمك و تطبیق ایله‌اولماز. متمادی آراسی کسیلمه‌یوب هر تصادفده میدانه آتمالی‌در. بو واسطه ایله اویله اوشاقلارك بونلارك درس‌لرنه و ایش‌لرنه مانع اولدیغنی تصادفلرده یاده کتورملی، مثلا درس اثناسندا بیر یولداش کورولتو یاپار و باشقه ایش ایله درسك کیدیشنه مانع اولارسه درسی ساقلایوب بویله حاللارك درس‌دن قویدیغنی هامونیك یادینه کتورملی و اویله‌اری دینجاتمك ایچون اونلاردن کومك، ایسته‌مه‌لی، عکس تقدیرده درسك اولمیه‌جغنی اعلان ایتملی‌در. والخ... یعنی نادینج اوشاقلار بویله واسطه‌لرله تك براقیلمالیدیر.

4 - بیر هفته‌لیك ایش پلانتی دیزمك غروپوك ایلك دمله‌ینده اوشاقلار ایچین چتیندیر، آنجاق سز بونی تجربه ایده‌رك نتیجه‌سینی بیزه خبر ویریگز.

3 - شق‌فجی، صنف مدیری، تمیزلیك قومیسیونلارینی اوچ کوندن بیر دکیشدیرمك تیزدیر. آزی بیر هفته‌لیك اولمالیدیر. اوبیری قومیسیونلاری تیزده دکشمك اولار.

6 - نادراً درسدن قالانلاریك بوینی ایله مناسباته کیریشیب، سبب‌له‌ری اوکرنیلمه‌لی و اویله‌لارینه مشغولیتده سربست‌لیك ویرمکله آرزو ایتدیکله‌ری ایشی‌ده سیچمه‌یه اختیار ویرملیدیر. معلم اونلارا محبت گوسترملی آتا-آنایی‌ده کومکه چاغیریب اونلارا دستورالعمل‌له‌ر ویرملی‌دیر.

7 - وظیفه باشینا کیچه‌رك دیکر یولداش‌لارا بویوکلیك ساتان معلمله‌ریك تیز - تیز سیچیلب ایش باشینا مانع‌لیك ایدیلملی (طلبه‌له‌ر طرفیندن) و سچیلن یولداشلارا تابع اولماغا اونلاری مجبور ایتملی‌دیر. بویله‌لیکله اونلارا قسما وظیفه‌نیك ایش ایچون اولدیغی بیلدیریلمیش، و وضعیتله‌ری‌نیك دکیش-دیریلمه‌سینه یول تاپیلمیش اولاجاق.

اکثریا معلمیك حسن توجهیله سچیلن اوشاقلار قولچوماقلاشیرلار، اویله‌له‌ریندن غروپ طابه‌له‌ری قورقور و همیشه‌ده اونلارا ال قالدیریرلار. بونلاری بوقاریداکی وجهله تربیه ایتمه‌لیدر.

8 - حسن خط ایچین اوشاقلاری یورمایا لزوم یوقدر.

9 ـ کلمه‌لردن شفاهی هیجا چقارماغا لزوم یوقدر.

اگر محیطمزه اویغونلاشدیرلمش آمریقا اصولی ایله گتمك نیتنده ایسه‌ڭز بیلدیگڭز وجه اوزره آخرنجی حرفلری بیر اولان سوزلری اوشاقلرله بیر برده غروپلاشدیروب حرفی چقاریگز. بویله اولدوغی تقدیرده ایلك غروپلاشدیرما زمانی معلم و اوشاقلار طرفندن مقصده موافق اولاراق تاپیلان سوزلری معلم لوحه‌یه بر بریڭك آلتنا یازیر. بویله که او حرفله‌رده بری بریڭك آلتنا دوشور. وسوڭره اونی آیروب یازیر. بونی برر-برر اوشاقلاردا دفترلرینه عین وجهله یازیرلار. حرفدن ایسه چوقلی یازیرلر. معلم حرفك یازیلان سمتنی‌ده گوستریر.

داها سوڭرا کلمه‌لر غروبی کاغذ پارچاسنا یازیلوب صنفده‌ن آسیلر. اولجه بر نجه سسلی حروف کچمك شرطیله.

10 ـ اگر دیقرولی اصولی‌ایسه یڭه‌ده‌ایلك باشلانغجدا بر نچه سسلی حرفی عین طرزده کچوب (چونکه سسلی حرفك اوزنماسیندان قورقو یوق‌در) سوڭرادا اوگره‌تیلن سسلی حرفلر ایله تازه او گرتیله‌جك سس‌سیز حرفی بر برده و کلمه‌نڭ آخرندا و یا اولنده اولماق اوزره کیچمك لازم‌در. چونکه. مثلا: اولجه اوشاغا ə.i.a حرفلری اوگرتیلدی. و سوڭرادا bala, ala, tala والخ.. غروپلاشماسی کیچیلنده اوشاق همان l حرفنی گوروب سه‌سینی برابر کیچه‌جك و اونی بیله‌جك‌در. و داها سوڭراده Soba, jaba, taba کیچنده ایمدیده a نڭ یاننا اولکی‌نه اوخشامیان و باشقا سسلی حرفك کچدیگنی سیزوب اویله‌جه‌ده b حرفنی اوگرنه‌جك والخ... بوردا سه‌سز حرفی تك دیمك لازم ده‌گیل حرفلرڭ هاموسینی و یاخود چوق کچمه‌سنی کچندن سوڭرا کتاب و یربلسه‌یاقشی‌در. کتابه کچمك ایچون حاضرلغا لزوم یوق‌در. بیلدیگڭز وجهله معلم کتابدا اولان جمله‌لر و یاخود کلمه‌لردن هانسیکه اوشاق اولجه یازی خطیله اوقومش‌در. لوحه‌یه یازوب اوقودار. جمله‌لر ایچریسنده‌کی کلمه‌لری تمام اوقوتملی و یا اگر جمله‌لر ایچریسنده اوقونمایان کلمه وارسه اوزمان اوقومیانلاری تازه‌ده‌ن

او گرەنەرك سوکرا کچمەلی‌در. و همان جمله و کلمه اولان صحیفەنی آچدیروب اونك عینی اولدوغنی بیلدیریر. و اوشاقلاردان برینی لوحه باشنا چیقاروب برر ـ برر کامەلری تعین ایتدیریر و نومرولر.

داها سوکرا معلم جمله و کلمەلری آددا بوددا یازوب اوشاقلارا لوحەـ دەکیلری کتابدان تاپدیریر والخ.. بویلەجه حکایه و غیری پارچالارا کیچەر. آنجاق دیداقتیقانك أساسنی یعنی آساندان چتینه کچمەیی یاددان چقارماز.

11ـ اگر برنجی غروپا متعلق کتابدا موضوعه عائد اویله جمله و پارچالار یوقسا او زمان موضوعدان خارج اولاراق همان کتابدان ایستەنیلن پارچا اوقونا بیلەر. وقتیله موضوعا دائر حکایه و غیری پارچالاری حاوی کتابلار البته اولاجاق‌در.

قومبلەقسدن خارج اولاراق حساب ادمانلاری یاپلماقدا هیچ بر محذور یوق‌در. اوندان چکنمەیوب اوشاقلاری قوتلی ایتمك لازم‌در.

12ـ یازیدا حسن خطلرك آزلغنه گلنجه اولا اوشاقلارا هر گون اوقونان سوزلر بیلەتجیكلر واسطەسیله پایلانسا اونلار یاقندان اونی اوقیوپ یازاراق یازیلارینی دوزلدەرلر.

اگر اونلارك یازیلاری سیزه پیس گورونورسه اودا سیزه کهنەدن قالما ایزدن نشئت ایدیر. قورقمایکز گیت گیده دوزلەجك‌در. سیزده یازار کن بعض ایضاحاتکزی ویروب گوستریکز.

الده اولان ایسترسه حساب و ایستەرسه قرائت کتابی تمام قومبلەقسه موافق طرزده یازیلمامش‌در. ذاتاً بو چوقدا چتین‌در. چونکه قومبلەقس سیستەمندە محیط شرائطی نظره آلنمالی‌در. بویله اولدوغو تقدیرده هر محیطه اویغون کتابلار اولمالی‌در. بونی‌ده دوزلتمك حال حاضردا پك چتین‌در.

اوکا گوره قومبلەقس‌دن خارج اولاراق حساب و قرائت کچمك لازم‌در.

13ـ اوشاقلاریك آنورمالینی سەچیب تعیین ایلەمك و اوکادا بیردن بیره قرار ویرمك چوق چتیندیر.

بعض اوشاقلار فیزیولوژی جهتدن بعضیسی پسیقولوژی جهتدن، بعضیسی یاشه باقمایاراق هر ایکی جهتدن کیج انکشاف ایدیر.

بویله اوشاقلار آنورمال دگیلدیرلەر. بین و ذهن انکشافی کیچ باشلایان اوشاقلاریك موتوریق (حرکت) طرفی غایت قوتلی اولور؛ بودا طبیعی‌دیر، چونکه اینەرژی وارداتی مصارفاتدان آرتیق اولاراق حرکه تحول ایتمەسی واردیر. بو جورەلەری دائما حرکه میال اولورلار: اوشاقلیقلاری سبیله‌ده یاکلیش حرکتده بولنورلار.

بویله اوشاقلارە دقت آز اولور. فقط بر زمان گلیر که دقت باشلایوب او حدسیز حرکت قاعدەیه دوشور.

یکی انکشافه باشلامش اولان پەدالوغیا (педалогия) علمی‌نك گوستەرمەسنه گورە فیزیك دفتری‌نیك گوستریشی ایله 8 یاشلی اوشاقلار پەدالوغیا تجربەسندن سوگرە آلتی یاشلی اوشاق قدر قوەیه مالك اولدوغو گورولموشدور. یعنی بعض آلتی یاشلی اوشاقلار اولورکه اونك استعداد، قابلیت و بدن قورولوشو سکز یاشلی اوشاق قدر اولور. بعضاً‌ده 8 یاشلی اوشاق 6 یاشلی قدر اولور. بویله‌لەرینی ایلەری گیتمەك ایچون تضییق ایتمەمەلیدر.

بعض اوشاقلار أیولەرینده آتا و آنالاری آراسنده که ضدیتدن، یاخود اوزینه عائله افرادی طرفدن یابیلان تضییقدن (هرگون دو گولمه، سوگولمه؛ اوزرەرینه آغر ایشله حواله ایدیلمه کبی) یاخود ارثاً انتقال ایدن خستەلکدن (سیفلیس. ایصیتمه و غیریلەری کبی) بلا واسطه بیله اوزینه کیچەن آزارلاردن ناشی دەرسه و ایشه آقتیو اشتراك ایتمه‌یوب لاابالی گبی گورونورلار.

بونلاریده نظره آلوب عمومی اوشاقلارك و علی‌الخصوص سیزك آنورمال فرض ایتدیگگز اوشاقلارك محیطنی، عائلەسنی، معیشتنی اوگرەنمکده لازمدر، اگەر اوشاق خسته و یاخود عائله حیاتی بوزوق چیقارسا دوقتورلار و یاخود عائله افرادی ایله مناسبت یاپاراق اوشاغی دوشگونلوکدن قورتارماق لازمدر. ایشته بوتون بو اوزون تجربەلردن کیچدیکدن سوگرە بیر اوشاغك آنورمال اولدیغی میدانه چیقارسه اونو اوز حالنه بوراقماق لازمدر.

باشقا اولکەلردە اویله نقصانلی اوشاقلار ایچون آیریجه غروپلار آچلوب فقط معلملەر تعیین ایدیلر. اریلەرنیك طبیعی استعدادە مالك اوشاقلارله بر سرەدە بیر صنفده اوتورماسی مناسب گورولمەییر.

14 ـ اوشاقلارە ایلك دفعه چیزگیسز دفتر ویرمەك گوزەل فکردر. بونو پەداغوغلار چوق میدانه آتیرلار. چونکه: یازیلاجق سوزك اولا بیر آنده معناسنی یاده گەتیرمەك، شکلنی تصور ایتمەك، تیخنیقاسنی دوشونمه کده، قلم و کاغذ ایشلەتمەك اعتیادینی تطبیق ایتمەك و بیرده اونك چیزگی اوزرینده گیتمەسنه دقت ایشلتمەك کبی مرکب ایش البتده اوشاق قوەسنك فوقندەدر.

اوگا گوره هیچ اولمەزسه اولجه چیزگیسز دفتر ویرەرەك ایشی سادەلشدیرمەلی. آخردادا چیزگیلی دفتر ویرمەلیدر.

15ـ اوشاقلار ایلك دفعه یازی خطیله سوزلەر اوگرندیگندن، گوزلەری‌ده همان خطه آلیشمیش اولور، اورتادا کتاب یازیسینا کیچیب سوگرادا حرف تحلیلینه گیریشسه‌گز اوشاغیك بیننده قاریشیقلیق اولار. عین زماندا یازی خطیله لوحەیه سوزلەر یازیلیب کتابه کیچمك اوشاقلار ایچین مرکب عملیاتدیر.

اگر کتاب خطینی تمام اوگرەدیب حرفه کیچسه‌گز بونودا گرك چوق گیج باشلیاسگز. اوگا گوره 125 ویا خود داها چوق سوزلەردن سوگرا، حرفلەره کیچمەلی. مجموع حرفلەریك $2/3$ حصەسی کیچیلدیکدن سوگرا اوشاقلاری کتاب حرفلەری ایلەدە تانیش ایلەمك ممکن اولار.

کتاب یازیسینا باشلارکن کتابدا اولان سوزلەردن بیرینی اگر اوشاق قوتلی ایسه بیر جملەسینی (اویله سوزلەر گوتورمەلیدیرکه اوشاقلار اولجه اونو اوگرنمیش اولسونلار) گوتوروب لوحەیه یازاجاق، اوقوتدیراجاق، سوگرادا کتابدا برینی گوستریب تطبیق ایتدیرەجکسیگیز. (کلمه و جملەلەریك یرلەری دگیشدیریلیب کتابدان تاپدیرماق اونودولماسین بویله اولمادیغی تقدیرده اوشاقلار ازبرجیلیکه آلیشارلار).

حرفلەری کیچرکن، یادیگزده ایسه دەقرولو اصولونا مراجعت ایدیگز. یعنی کیچیلەجك حرف ـ ایستەر کلمەنیك باشینداء ایستەر اوزگه یرنده اولسون ـ مسای حرفله برابر اولاراق کیچیلەجکدیر. اگر بویله باشلاساگیز اولجه هیچ اولمازسه مسلی حرفلەری تکجه کلمەلەریك آخریندا کیچیب (مسلی حرفلەری تك کیچمگدە، اوزاتماقدا قورقو یوقدور) سوگرا مثلا:

r-- حرفینی ایسته‌سه‌ڭز ar+pa'ka+ra'a+ra كیبی سسلی حرفله‌ر قاریشیق اوقودولمالیدیر.

اغدامدا معلم قولله كتیفله‌ری حركاتی.

یازانی: **شریف شیخلی.**

شیروانلی دائره‌سینده اولان یه‌داغوزی قولله كتیوی صدری بیزه یازیر:

بوتون دائره‌ده اولان معلمله‌ر هر جمعه گونی دائره مركزینه توپلاناراق، بیر مكتبدن داقلار بیر مكتب معلملریندن‌ده نمونه درسله‌ری ایسته‌نیر. بو واقتا قدر بو اجلاسلار معلمه‌ریڭ آشاغیداكی قصورلارینی یوزه چیقارمیش و دوزلتمیشدیر.

1 ــ پروغراملاری ثلثه بولمك، ماته‌ریاللاری فصله گوره آیلارا پایلاماق، ایشله‌ری معلمله‌ره گوستریلمیش.

2 ــ بوواقتا قدر مجموعه‌له‌ردن، غزته‌له‌ردن اوزاق اولان معلمله‌ر آرتیق مطالعه‌یه باپیشمیشلار.

3 ــ تدریس ایچین معلمله‌ره مأخذله‌ر گوستریلمیشدیر.

4 ــ مكتب یرله‌ری‌نیڭ خالی یاتماماسینا تدبیرله‌ر قورولموش.

و داقلادلاردان قرارلار چیقاریلمیش، نقصانلار گوستریلمیش و رهبرلیكله‌ر ایدیلمیشدیر.

بوندان باشقا ویریلمیش نمونه درسله‌ری‌ده آرتیق درجه‌ده فائده‌له‌ر ویرمیش:

1 ــ درسله‌ره حاضیرلاناراق معلمله‌ریڭ گیرمه‌سینه یول گوستریلمیش.

2 ــ بونون معلمله‌ریڭ بوتون درسله‌رده عین مه‌تودلا گیتمه‌سی تأمین ایدیلمیش قولله كتیوی فعالیت، مكتبله‌ر آراسیندا علاقه باشلانمیش، معلمله‌ریڭ آقتیولیگی‌نی آرتیرمیش اجلاسلارا منتظم كلمه‌یه، ایشله‌ره منتظم دوام ایلمه‌یه اونلاردا بویوك هوس اویاندیرمیشدیر.

آغداشدان.

یازانی: **معلم مصطفی اسماعیل زاده**

خلق زحمت مکتبلری‌نیڭ اجتماعی تربیه ساحه‌سینده گونده‌لیك ایشلریندن اڭ عمده‌سی مکتبده پداغوژی ایشلرینی اساسلاندیرماقدر. طبیعی بو وظیفه‌یی گوره‌جك شخص، مکتبڭ اساس بازاسنی تشکیل ایده‌ن معلم اولدوغو آشکاردر.

بو گون آذربایجانده معلم اوردوسونو نظردن کیچیره‌جك اولورساق اکثر حصه‌سنڭ تحصیلی ابتدائی اولدوغو گوروله‌جکدرکه بو قوه ایله‌ده مکتبدن ایسته‌نیلن نتیجه‌نڭ الده ایدیله‌میه‌جکی آیدین بیر مسئله‌در. بونڭ ایچون خلق معارفنڭ قارشسینده دوران اساس مسئله‌لردن بری‌ده معلملریمزڭ اختصاصنی آرتیرماق مقصدیله اونلاره یاردیم ایتمکدر.

بوده اونلارڭ اوز اوزینه تحصیل ایشلرینی سیسته‌ماتیك و معین بر پلان اوزره آپاریلماسیله ممکن اولاجاقدر. بویله‌ایکله ایشه کتله‌وی معلم و مکتبلری جلب ایده‌ره‌ك پداغوژی تجربه‌لرینی آشکار ایتمکدن اوتری دائره‌لرده معلملر قولله‌قتیوی تشکیل ایدیلمه‌سی لزومی خلق معارف قومیسارلغنڭ آیلیق بیولله‌ته‌نینده گوستریلمشدر.

ایشته بو مقصدله‌ده 1926 سنه «8» اوقتیابرده آغداش شهر دائره معلملرینڭ، قضا معارف شعبه‌سی نماینده‌سنڭ و معارف خادملری اتفاقی موکاینڭ اشتراکیله معلمله‌ر قولله‌قتیوی تشکیل ایدیلمشدر.

قوله‌قتیوه اوچ نفر عضو و ایکی نفر نامزددن عبارت بر هیئت انتخاب اولونموشدر. هیئتڭ قارشیسینده دوران اساس مسئله‌بودور: معلملرڭ پداغوژی، مه‌تودیك، اجتماعی، سیاسی و ادبی معلوماتلارینی آرتیرماق، اونلاری علمك هر ساحه‌سینده‌کی یکی جریانلارلا آشنا ایتمك، معلملرڭ هر هانکی گونده‌لیك مسئله‌لرینی قولله‌قتیو طرزده حل ایتمك و نهایت

مكتب ايشلرينى حسابە آلماق اولدوغوندن قوللەقتيوك اوچ آيليق ايش پلانينك اساسنى آشاغيدەكى مادەلر تشكيل ايدييور:

1. معلملەردە شخصى حاضرلانماق، محاضرە سويلەيە بيلمك اعتيادينى قازانديرماق ايچون قولەقتيو طرفندە اونلارە مختلف مسئلەلرە عائد موضوعلار ويرەرك رەفەرەلەر سويلەديلمەلى.

2. محلى شرائطە نظراً خلق معارف قوميسارلغنك بر درجەلى مكتبلر ايچون ترتيب ايتميش اولدوغو تدريس پروغرامنك مذاكرەسى.

3. معلملەرى يڭى جريانلارلا آشنا ايتمك و گوندەليك هر هانكى بر مسئلە ايلە خبردار ايتمك مقصديلە اونلارى مجموعە و غزتەلرە آبونە يازديرماغە چاليشمالى.

4. معلملرى بر دەرجەلى مكتبلردە كيچيلەجك عملى ايشلەرلە آشنا ايتمك و درنك ايشلرينى مكتبلردە منتظم قورماق يوللارينى اونلارە اوگرتمك مقصديلە درنكلەر تشكيلى.

5. معلملەرك تطبيق ايتديگى يڭى اوصوللاردا الدە ايتديكلەرى نتيجەلرك مذاكرەسى و حسابە آلينماسى.

6. معلملرە يڭى اصوللار ايلە نمونە درسى ويرديرمك.

7. اجتماعى قومپانيالارك تشكيلى و كيچيريلمەسندە معلملرى جدى اشتراك ايتديرمكلە ايشە لازيمى كومكليك گوسترمك.

بويلەليكلە حال حاضردە معلمليمز ايچون اڭ ضرورى حساب ايديلن آشاغيدەكى موضوعلار كوڭللى اولاراق معلملەر آرەسيندە پايلانمشدر. هر معلم گوتوردوگو موضوعە دائر لازيمى قدر حاضرلانديقدان صوڭرا رەفەرەسنك مختصر تەزەسنى يازاراق هيئتە تقديم ايتمش و هيئت نظردن كيچيرديكدن سوڭرە عمومى يغنجاقدە مذكور طرفدن معروضە ايديلمشدر.

سويلەنن معروضەلر لازيمى قدر مذاكرە ايديلديكدن سوڭرا گوستريلن اصوللارك مكتبلردە تطبيقى هر معلمە تاپشريلماقلا برابر الدە ايتديكلەرى نتيجە حقندە قوللەقتيوە حساب ويرمەلرى دخى آيريجە توصيە ايديلمشدر.

معلملر طرفندن سویله‌نن معروضه‌لر بونلاردر:

1. علمی ماهیتده ئه‌قسقورسیا مه‌تودی ته‌رتیبی.

2. مکتبلرده کندی کندینی تشکیل ایتمك "самоорганизация" پره‌نسیبنك تطبیقی یوللاری.

3. بر درجه‌لی مکتبلرده ریاضیات درسلری اصول تدریسی.

4. مکتبلرده حفظه‌الحصه و بدن تربیه‌سی.

5. بر درجه‌لی مکتبلرده طبیعیات درسله‌ری اصول تدریسی.

6. ئولکه شناسلق.

7. بر درجه‌لی مکتبلرده جغرافیا و اجتماعیات درسلرینی نه‌جور آپارمالی.

8. کوی جوانلار مکتبنك اهمیتی و باشقا مکتبلرله مقایسه‌سی.

تدقیقات نتیجه‌سنده معلمه‌رك تطبیقاتلارینده‌کی موفقیتلری کیندیکجه ایی نتیجه ویردیکی گورولموشدر.

بویله که : a.- قرائت درسلرینده‌کی یگی یوللاردان اولان « تاپشیریق اصولی» بر چوق مکتبلرده تطبیق ایدیلمشدر؛ بوگا شهر مکتبلرینده گوزل موفق اولونموشدر، کند مکتبلرینده دخی دوغرو تطبیقنه آرتیق اهمیت ویریلمکده‌در .

b.- حساب درسلرینده مسئله حلی بوسنه مکتبلریمیزك بر نیچه‌سنده «تحلیل ترکیب» اصولی ایله آپاریلمشدر. مثال اولاراق آغداش شهر اناث مکتبنی گوسترمك اولارکه بوراده « 4-5 » نجی غروپلاردان اعتباراً تطبیق ایدیلمیش و مسئله حلی زمانی مسئله‌نك محاکمه و تحلیلنده طالبه‌لرك داها آقتیو و دوغرو اولاراق ایشه یاناشمالاری، هندسه درسلرینی صرف عملی اولاراق کیچیلمه‌سنده ویردیکی نتیجه، مکتبك اولکی حالیله مقایسه ایدیلدیکده نه قدر بویوك موفقیتلر الده ایدیلدیکی آیدین گورولور.

c.- صنفده ضعیف اولان چوجوقلاره یاردیم ایتمه مسئله‌سی اوزه‌رینده ایکی درجه‌لی مکتبده قوالله‌قتیوی طرزده غروپلارلا چالیشدیرما اصولی تطبیق ایدیلمشدر؛ بویله که هر غروپده (5-6) نفردن جوق اولماماق شرطیله

بوتون طلبەلر غروپلارە بولونموش و هر غروپە بر ويا ايكى ضعيف طلبە داخل ايديلمشدر. طلبەلرڭ اوزلريندن ايكى هفتە مدتنە غروپلار رهبرلرى سەچيلمشدر.

بونوع تشكيل ايديلمش غروپلار معلم طرفندن حاضرلانمش موضوعلارى درس خارجندە قوللەقنيوى طرزدە ايشلەيوب معلمە هفتەليك حسابات ويريورلار. معلملر دخى غروپلار ايشلەديكلرى زمان اونلارى بولوخور و ضعيف طلبەلرڭ داها آرتيق ايشە جلب اولونماسنە دقت يتيريرر. بويلەليكلە ضعيف طلبەلر قوەلى يولداشلاريلە بيرليكدە چاليشيرلار و الدە ايديلن نتيجە ضعيفلرڭ گوندن گونە ايلريلەديكلرينى گوسترمشدر.

بوندان سوڭرە همان قاعدەنڭ بر درجەلى مكتبلرڭ صوڭ صنفلرندە دخى تدريجاً و معلملرڭ رهبرليگى دها چوق اولماق شرطيلە تطبيق ايديلمەسى بردرجەلى مكتب معلملرينە توصيە ايديلمشدر.

d.- ئولكە شناسليق و جغرافيا درسلرى مكتبلردە ممكن قدر صنف خارجندە «تنزە» زمانلاريندە آپاريلير. بويلەليكلە پلان اوزرە ئەقسقورسيا مەتودى تطبيقنە بر قاچ مكتبدە باشلانيلمش و قسماً دە موفق اولونموشدور. بونڭ دها منتظم و پلان اوزرە آپاريلماسنە اهميت ويريلمكدەدر. بويلەليكلە مكتبلردە كى تطبيقاتلارڭ نتيجەلرى قوللەقتيو طرفيندن حسابە آلينماقلا برابر مكتبلردە بو يوللارڭ دوغرو اولاراق آپاريلماسنە آرتيق رهبرليك ايديليور.

بر درجەلى مكتبلرڭ پروغرامى مسئلەسنە كلديكدە سنە ابتدالريندە ايستر پروغرامڭ اصطلاح و ايستەرسە باشقا جهتلرى معلملريمزدە بويوڭ چتينليكلارە سبب اولموشدى. بوڭا گورە پروغرامڭ تحليلى مسئلەسى قوللەقتيودە مذاكرەيە قويولوب هر بر جهتى مادە بە مادە اوقوناراق آيدينلاشديريلميشدر. بويلەليكلە بر طرفدن معلملەرى پروغراملا ياقيندان آشنا ايتمش اولميشز، ديگر طرفدن ايسە كند مكتبلرى شرائطنە اساساً پروغرامڭ بعض حصەلرى دكيشديريلەرڭ قضا مەتود بيوروسى و معارف شعبەسى تصديقندن سوڭرا كند مكتبلرندە تطبيق ايديلمشدر. درنكلەردن «ادبيات ـ اجتماعيات» و «طبيعات ـ رياضيات» اولماق اوزرە ايكى درنەك تشكيل ايديلمشدر.

ادبیات ـ اجتماعیات درنه‌کی طرفندن آیده بر دفعه اولماق اوزره بر دیوار غزه‌ته‌سی چیقاریلیر که بورایه قولله‌قتیوده حل اولنان مسئله‌لرك یکونلاری، ره‌فه‌ره‌له‌رك مختصر ته‌زه‌سله‌ری و باشقا مختلف حیاتی مقاله‌لر یازیلاراق بر نسخه‌سی قضا معارف شعبه‌سنه، برر نسخه‌لری‌ده شهر دائره کند مکتبلرینه و حامی دائره مکتبلرینه کوندریله‌رك سیار صورتنده مکتبلری گزدیریلیر. بویله‌لیکله بر طرفده کند معلملرینی قولله‌قتیوده حل اولنان هر هانکی بر مسئله ایله تانیش ایتمش اولورز. دیگر طرفنده قومشو دائره قولله‌قتیولرله سیقی رابطه و علاقه باغلامش اولموشز.

بوندان علاوه معارف خادملری موکایندن آلینمش کتابلاردان سیار کتبخانا تشکیل ایدیله‌رك دائره مکتبلرینه معلملرك استفاده‌سی ایچون گونده‌ریلمکده‌در. بو یول ایله‌ده معلملره معناً یاردیم گوستریلور.

بر درس حسابدان، «تحلیل ترکیب» اصولیله، بر درسده طبیعیاتدن اولماق اوزره شهر مکتبلریده و بر قاچ دفعه‌ده کند مکتبلرینده نمونه درسی ویریله‌رك لازیمی تنقیدلر ایدیلمشدر.

معلملریمزك مجموعه و غزته‌لره آبونه مسئله‌سینه گلنجه بوگا هله‌لیك 40% موفق اولونشمدر. طبیعی بو آزدر. بونك فائضی داها چوغالماسنا جدیتله چالیشیورز.

عمومی طرزده قولله‌قتیویمزك اوچ آی ظرفنده گوردوگو ایشاردن قید ایتمگله، ایشك دها موفقیتلی گیتمه‌سی ایچون بو ایکی شرطی اونوتماماغی مصلحت بیلیرم:

1.ـ قوله‌قتیوده ایشك سیسته‌ماتیك و منتظم آباریلماسی.

2. ـ بوتون معلم بولداشلارك ایشده جدی اشتراك ایتمه‌سیدر.

اگر هه‌ر هانکی بر قولله‌قتیوده بو ایکی شرط موجود اولورسه اونك موفقیتلی نتیجه ویره‌جکنه امینم.

جوابلاریمیز.

نوخادا ا. ح. یه: ایسته گیگزه گوره کسریك ضرب و تقسیمینی اوشاقلارا او گرتمك ایچین عیانی و آیکلاقلی یوللار گوستریجی مقاله‌له‌ره بو نومرودان باشلاندی. بو دفعه کسریك ضربینه دائر یازیلدی، گله‌جك نومرومیزده‌ده تقسیمه دائر یازیلاجاقدیر.

عالی یه‌داغوژی اینیستیوتی‌نیك یه‌داغوژی درنکینه: معلمه‌ریك قولله کتینیم قمالیتله‌ری حاقیندا، ن. غروپسقایا طرفیندن یازیلمیش مقاله‌نیك ترجمه‌سی درج ایدیلمه‌دی؛ 1924 سنه‌سی یکی مکتبینده طبع ایدیلدیکی ایچین.

معلم غفور زمانه: (مکتبده یازی) کیچمه‌دی، کیچن نومروله‌رده بو خصوصدا یازیلدیغی ایچین ابتدائی، قرائت کتابلاری کذا، لسان و کتابلارمیز کذا.

طلبه حسین زاده مهدی‌یه: کند تصرفاتی تمایلی خصوصوندا چوق یازیلدیغیندان مقاله‌گز قالدی.

معلم زاهد حمید زاده‌یه: یکی مکتب مجموعه‌سی قضالاردان گلن ترجمه‌یی درج ایده‌بیلمه‌ز، چونکه ترجمه‌له‌ر هر نو مرویه ویریله‌جك تمایله گوره اولجه تحریر هیئتی طرفیندن سیچیلیر و سوکرا ترجمه اولونور. سیز مکتبگزده گوردو گوگوز تدریس تجربه‌له‌ریندن، موفقیت و انکلله‌ریکیزدن یازساگیز ممنونیتله درج ایده‌ریك.

بوتون قضا معلمله‌رینه: اصول و تدریس و تربیه‌دن عمومی صورتده بحث ایدیجی مقاله‌له‌ردن زیاده یکی مکتبیك تدریس و تربیه حیاتیمیزدان دوغان قاعده و قانونلاردان و تنقیدله‌ردن دانیشان مقاله‌له‌ره احتیاجی وار. اونو گچون‌ده بوتون معلم یولداشلار مه‌تود و تربیه تطبیقاتیندا نتیجه ویرمیش و نتیجه ویره‌بیلمه‌ین طرفله‌ری آچیجی مقاله‌له‌ر گوندرمه‌لیدیرله‌ر.

بیرده یکی مکتب اداره‌سی بوتون معلمله‌ردن رجا ایدیر که مکتبده محتاج اولدوقلاری مه‌تود بحثله‌رینی گوسترسینله‌ر، بیزده احتیاجیمیزه گوره مقاله براقاق (نوخاداکی ا. ح. کیبی).

مسؤل مدیر وکیلی: **عباس سلطان زاده.**

بوتون دونیا پرولەتارلاری بیرلەشیکیز!

یڭی مکتب

ییل: 3 / 1927

سایی: 5-6 / 19-20

مای ـ ایيون

آذربایجان خلق معارف قومیسارلیغی

دولتی علمی شوراسنك فنی ـ پەداغوژی بولمەسی اورغانی

آذربایجان دولت نشریاتی

باکی ـ 1927

II inci və III uncu grypba.

AZAD KƏRAƏT.

Jeni məqtəb butun dərslərdə yзaklarLn aktiflijini tələb ejləjir demiзdiq. Bynyn uçun kəraət dərslərində də yзaklarLn өzləri tərəfindən okynyb təhlil olynan və nəticəsi çLkarLlan kəraətlərə əhəmijjət verir.

Azad kəraət" adL verilən by nəv kəraət dərsləri iqi olyr; I—sLnLf xaricində 2—sLnLfda. Imdiqi halda biz sLnLfda qeçən azad kəraətlərdən bəhs edəq. By cur kəraətlər, muvafik olan parçalar uzərində qetməlidir· Okynacak parçalarLn konLlması, təhlil edilməsi, nəticəsi yзaklarLn qucundən juqsəq olmamalLdLr.

Azad kəraətlər için yзaklarLn parçaja hazLrlLgL зərtdir. Зy hazLrlLk həm tapзLrLk" ilə olyr, həm də kəraətdə qecəcəq butun na məlym lugət və fiqirləri kabakca anlatmak ilə.

„PajLzda arLlar" parçasLnL misal içun qөturəq... Əvvəlcə pajLz fəslində bir arLçLlLk içun tədkik yзaklara verilir. Yзaklarda qedər orada sahLbLndan soryзmak, өzləri dikkət ejləməq joly ilə planda qөstərilən mə'lymatL toplarlar: sLnLfdə muəllimin rəhbərliqilə məzqyr materjalL tərtib edər; numynəsini kajrLr; kolleksijonyny duzəldər biri arL təqnələrinin rəsmini çəqərlər; byndan sonra muəllim, parçajL okymajL, təhlil ejləməli, ondan nəticələr çLkarmajL yзaklara həvalə edər, əmma yзaklarLn өz өzunə kiraət parçasLnL okyjyb kanmasL və nəticə çLkarmasL içun ajLr зərtlərin; məsəla: mə'nasL çətin olan sөzlərin na mə'lym lugətlərin də bilinməsi qərəqdir. By lugətlərin və sөzlərin yзaklara anlatLlmasL iqi jol ilə mumqundur YзaklarLn parçajL okyjyb soryзmasL. Muəlimin kabakca anlatmasL Əvvəlqi nəvi alak və ustundə bir az dyrak; verilən parçajL yзaklar okyr; bilinmijən lugətlər sutun halLnda alt alta və dəftərlərə jazar, bilinmijən sөzləri də dəftərlərinə.

By kajda ilə kejd edirlər. By kejdlər için verilən vakLt tamam olynca muəllim yзaklardan birisinə jazdLklarLnL okymaga musaədə edər; yзak da əvvəlcə təq өzləri və sonrada cumlələri okyr: muəllimdə izahat verər; butun yзaklarda dəftərlərinə jazLlmLз qəlmə və cumlələrin janLna səjlənən mə'nalarL jazarlar by arada bilin-

mijən kejd edilmijən qəlmə və səzləri də kejd edirlər. By yзak өz kejdlərini sordykdan sonra, iqinci və sonra uçuncu yзaga da sorgy uçun musaədə olynyr; hər halda sorylmyз lugətləri və səzləri birdə sormy-jagaklar bir neçə yзagın sorgysyndan sonra artık parçada... namə'lym səz kalmajacagından yзaklara azad okyjyb kiraəti təhlil ejləməq və naticə çıkarmak ixtijarı verilir. Jəni səz və qəlmə lugəti mullim tərəfindən sınıf taxtasında jazılarak da by işləri qөrməq mumqundur.

Səz izahatı metolarının iqisinin kər iqisinin də bir çok nuksan və fajdalı tərəfləri oldygyndan birini o birinə tərcih etmiriq. Ancak əvvəlqi usyly gyryplarn iri vəktində tətbik ejləməq lazımdır. Çunqu o usyl ilə sorgy aparmak və anlaşılmıjan fiqir və lugətləri kiraət parçasında seçməq өzu də yзagın iktidarlıgına baglıdır. Mutəəllimlər parçajı okyjyb təhlil ejlədiqdən sonra parça ustundə bir çok işlər qөrməq mumqundur. Qimi məkaləji danışdırmak; qimi məkaləjə dair muəjjən və umymy suallar verməq, qimi məkalənin məalini çıkartdırmak..... və byna okşıjan bir çok işlər qөrulə bilir.

Azad kiraət əsnasında uçuncu gyryp tələbələri parçada mə'nəvi təhlil aparmak iktidarında ola bilmir... Bynyn uçun muhumm mə'nəvi təhlilləri, parça okyndykdan sonra tələbələr mullim ilə birliqdə aparmalıdır. Muəllim sıval vermeq, dikkəti cur cur jollar ilə məntiki tərəflərə çaqməq qibi usyllarla təhlili aparsa javaз-javaз tələbələrdə by cəhətlərə dikkət ijləməq kabilijjəti hissi də ojanacakdır. Parçadan gajə çıkarma өzu də yзaklar uçun hər zaman mumqun ola qilmir: byrada da çok vakıtda muəllimin rəhbərlijinə ehtijac var.

Qərəq məntiki təhlildə və qərəqsə gajə çıkartmakda muəllim yзaklara qөməq edərqən bir rəhbər qibi təprənməli və ejn zamanda ojlə hərəqət eləməlidir qi qələcəq dəfə veriləcəq azad kiraət də by təhlilə və gajə çıkarmaja yзaklar өzlərini məcbyr qөrsunlər. Joksa hər zaman muəllimin qөməjini qөzləjib dyrmasınlar ynytmamalıdır qi yзakların təfsiri usyl ilə verilən kiraətdə suval cəvab verə verə əmir ilə iş qөrə qөrə ən axırda mustəkill syrətdə təhlil kabiljətini itirirlər.

Sınıf xaricində olan azad kəraətlərin metodı da qenə jykarıdaqının ejnidir. Jalınız byrada yзak ədəbijatlarından birisi intixab olynmalı, yзaklara azad syrətdə okymak için verilməlidir.

Sınıtda oldıgı qibi joklama və təhlil qөməqləri byrada da olmalıdır. *)

Sınıf xaricində kiraət için seçilən qitab və ja parçalar yзaklar tərəfindən təqliqdə və ja kollektifi syrətdə okyna bilər. Ancak bynlardan hər hanqı birisinin intıxabı зəraitdən və tə'kib olnan məksəddən asılı olmalıdır. Azad kiraət, yзaklar əlifbajı tamam ilədiqdən sonra baзlana bilər; xusysilə jeni əlifba ilə jazılan qitablardaqı parçaları yзakların janlıз okyjyb bəlləmələri çok az ehtimalı oldygy için... imdiqi birinci və iqinci gyryplar by usylda kiraətə əlvirizli sajıla bilir.

Əsqi əlifba ilə azad kiraət uçuncu gyrypyn ortalarından ancak baзlıja bilir. Duz okyna bilmijən qəlmələri əvvəlcə hərəqəli syiətdə ləvhəjə jazmak зərtlə... hər hanqı gyrypda azad kiraət için seçilən parçalar yзakların qyclərinə yjgyn olmalıdır. Ajdın okynmak, ajdın anlaзılmak, ajdın təhlil edilməq, ajdın nəticə çıkarılmak sınıflarini hajız olmıjan parçaları by usyl ilə okytmak zərərdən baзka bir зej verməz. Mumqun olan jerlərdə hər halda azad kiraət təfsiri kiraətə tərcih edilməlidir; çunqu bir azad kiraət əsnasında yзakların qөrdiqləri iзlər nəzərə alınsa qərəq lugət өjrənməq, qərəq jazıja alıзmak, qərəq mustəkill çalıзmak xusysynda edilən kazanclar heç bir vakıtda təfsiri kiraətə fəda ediləməz.

Parça okyndykdan sonraqı (gajə) tapзırıklar.

Istər təfsiri və istərsə azad usylilə bir parça tamam okyndykdan sonrada mutəəllimlərə muellim və ja xyd sınıf iclası bir çok tapзırıklar verə bilər. By tapзırıkların çokysy rəsim - japmak, model duzəltməq, jazı jazmakdan ibarət olsada bir çok da kiraətdən əvvəlqi tapзırık mahijətində ola bilir.

Misal için (pajızda arılar) parçasını qөturəq, və fərz edəq qi yзaklar by parçajı okyjyb anlamıзlar. Parçadan by cur rəsim tapзırıgı çıka bilər: 1—arılıgı rəsm etməq, 2—əsqi və jeni pətəqləri rəsm etməq haman parçadan aзagıdaqı əl iзlərini də çıkarmak mumqundur.

1—taxtadan və agacdan pətəq numynəsi japmak.
2—Kardondan arı jəзiji japmak.

(* Gysyn xusysy „Məqtəb xaricində mutaləə" adında məqtybinə bakınız.

3—Arı məhsyllarını qөstərici kolleksijon japmak (kollektif halında).

Jeni haman parçadan aşagıdaqı dijagram və hesab işləri çıka bilər.

I --Taza usylda juz təqnələrdən bir ildə toplanan balın mikdarıla haman mikdarda qөlınə təqnələrdən çıkan balın mikdarını hesablamak, dijagram ilə qөstərməq; Məsəla:

2—Əzim dajının arılıgını tədkik ejləməq. By sajılanlardan başka daha bir çok tapşırıklarda japmak mumqundur; ancık hər məkalədən dunja kədər tapşırık çıkarıb yşaklara verməq və onların işlərindən brr nəticə çıkarmak imqan xaricindədir; bynyn uçun tapşırıklarda muəjjən məksədlə verilməlidir. Məksədlər də bynlardan ibarət olmalı:

1 – okynmyş hiqajəji zehinlərdə nəkşə və həjat ilə baglamaja jardım etməlidir:

2—qələcəqdə okynacak parçalara mukəddim- vəzitəsi qөrməlidi.

3 – qələcəqdə jazı uçun veriləcəq temaları hazırlamalıdır.

4 - Hər hanqı bir temanın muxtəlif səfhələrini butunləşdirməjə və plan halına qətirməjə jardımı olmalıdır (arılıgın rəsmi qibi) Bynlardan başka həm tədrisi və həmdə tərbijəvi fajdası olan tapşşırıklar da verilə bilər; ancak sirf sən'əti məksəd ilə tapşırık verm∂nin heç bir əhəmmijjəti jokdyr. Kiraətdən sonraqı tapşırıkların sajir sifətləri və metodi, kiraətdən əvvəlqi tapşırıkların ejni olacak.

Tapşırıgı işləməqdə jeni təqliq, kollektif, rəhbərliliq və rəhbərsizliq halında ola biləcəq; byna dajir ətraflı mə'lymat almak istəjənlər kiraətdən əvvəlqi tapşırıklara muracəət etməlidirlər.

Qөjçaj Qəndli Cavanlar Məqtəbi Işlərindən.

Jazanı: **Səfər Əli Mystafa Zadə.**

Qitlənin mədəni ehtijacından dogan muəssəsələrdən biri də qəndli cavanlar məqtəbidir. By məqtəb qənd təsərrufat təmajilini daşıjacagından dikkət və əhmijjətə lajıkdır. By· isə ony qөrməq və өqrənməqlə ola bilər. By tədkiklərin sajəsində də muvəffəkijjət və nuksanlar ajdın edilib duzqun və istifadəli jollar qөstərməq olar.

Mutəmadi tədkiklərdə onyn muəssəsələri va muəllimləri tərəfindən olacagь təbiidir. Bən də həman məqtəblərdən birı olan Gəjçaj qəndli cavanlar məqtəbində çalьзmakda oldygymdan jykarьdaqь məksədlə bir sьra mə'lymat verməqi өzumə borc bildim.

Iзə baзlamadan əvvəl ony da kejd etməlijiz qi istər cəmaətinin əqsərijjəti əqinçi və maldar olmasь və istərsə bөjuqluqu nisbətində bir dənə də olsa lejli bir məqtəbi olmamasь və həm də fəkir olyb məarifdən qeridə kalmasь nukteji nəzərindən kəzanьn bөjlə məqtəbə bөjuq ehtijaci var idi. O dur qi məqtəbin məsarifi dөləti bydcədən olmak uzrə Oktjadrdan hazьrlьk iзinə baзlajьr. By zaman karзьmьzda məqtəb içun munasib bina, əqin jeri və muəllimlər tapmak idi. By uç зərt isə bir-birinə duzqun qəlməjirdi. Məqtəb bynlarь qəntdə axtarьrdь əmma byna muvəffik olmadь. Qənd də bina və muəllim joklygyndan зəhərdə hazьrlьga baзladь. Bina qөhnədən kylyb xarabasь olyb bөjuq tə'mirə mөhtac id. tə'mirin muhumm kismi Nojabrin 28 nə kədər surdu. By muddətdə tələbə kəbylə baзlanьldь. Kəbyldə tə'limat əsasi dytylarak dajirələrə ajrьca fiqir verildi. By fiqir isə qələcəqdə dajirə və qəndləri өqrənməq içun bacarьklь numajəndələr bylyndyrmak idi. Byna də muvafik olyndy. Kəbyldə 130 kədər tələbənin iзtiraqi onlarьn məsələni anlamasilə izah edilə bilirdi. Istər tibbi və istərsə elmi joklamalar nəticəsində bynlarьn bөjuq blr kismi qənarda kaldь. Əmələ isə jaramajan 70% təзqil etdi. Nihajət tə'limat munasib 40 nəfəri bөjuq muзqulat ilə toplanьldь qь bynlarьn 80% komsomol 20% aзaga təbəkə qəndçi balasьdьr. umymijətin 12,5% nь myzdyrlar təзqil edir.

Muəllimlər məsələsi də lajьkьnca həll ediləməmiзdi зəhərin iqi dərəcəli muəllimlərinə ixtisaslarьna dajir dərslər verildi. Ən muhumm derslər də agranomja həkiki muəllimini tapa bilmədi və hələ də tapamamьзdьr by ise iзin aksajan cəhətinin biridir.

Muəllimlər qunuzləri sөjlənilən məqtəbdə artьk dərəcədə məзgyl oldygynyzdan bir muddət dərslərin qediзinə zərbə vyrylyrdy. Nihajət məзgylijəti Akзam saat 4 dən baзlamaga məcbyr oldyk. By isə bir tərəfdən fajdalь diqər tərəfdən zərərli olyr. Fajdalь cəhətləri: muəllimlərin muntəzəmən dərsə davam edə bilməsi və tələbənin qunuzləri muxtəlif dərnəq, "əməli və ehtijaci" iзlərdə

işləməsinə mejdan verilə bilməsidir. Zərərli cəhəti isə tələbələrin bir çoky quçuq jaşlьlar oldygyndan axьrьncь dərslərdə vakьtlarьnьn qərqinləşməsidir. Umymijətlə programьn kyrylyşynda bə'z dəqişiqliqlər japьlmalьdьr. Byndan isə qələcəqdə bəhs edəcəqiz.

Məqtəb jəni oldygy içun aөjuq fiqrini onyn təşqilat işlərinə verməşdir. Byrada bir tərəfdə əldə əsaslanacak lazьmь rəhbərin və rysjədə mutəşəqqil bytiq məqtəblərin təşqilat işlərindən mə'lymat olmadьgьndan təq əl ilə işə başladьk. Tələbələr byjyrysy və өzəq təşqil edildi. Bjyro hələliq aşagadaqь hissələrdən ibarətdir. sihijjə, akadəmiq məarif mədənijət, əlakə və təsərrufat. Bjyro əsasən məqtəbin daxili işlərilə məşgyl oldygyndan onyn istər ictimai və istərsə iktisadi vəzijjətlə sьkь əlakədədir. Ona qөrə bir kədər də məqtəbin vəzijətilə tanьş olmasь və o sytətlərdən təşqilatьn bojnynda qi vəzifəji bilməlidir.

Smeta uzrə dөləti bydcədən ajda hər tələbəjə 10 ryblə təkaud veriləcəq idi. Pansijon isə təşqil eәilməjəcəq idi. By isə istər təşqilat və istərsə elmi və tərbijəvi cəhətdən məqtəbə zərbə idi. By halь nəzərə alarak bir çok çalьşmalardan sonra kəza bydcəsində ajda hər tələbəjə 5 ryblə təkaud əlavə edildi.

By syrətlə pansijon təşqilinə zəmin hazьrlanmьş oldy by zaman karşьmьzda iqinci bir mane' olarak ştat məsələsi dyrdy aşbaz, kaq jyjan və təmizləjən qibi pansijonyn mөhtac oldygy işçilər ştatda jok idi. Bir muddət tələbələrlə birliqdə by işləri aparmaga məcbyr oldyk. Hər cəhətdə bynyn zərərini qөrduqumuzdən bir no ilə dar bir kənaət ilə aşbaz dytmaga məcbyr oldyk. Əlbət də bir aşbaz ilə dərd bitmədi. Muavin, kab təmizləjən odyn dogryjan və jarьm verstliqdən sy qətirən işcilər tapa bilmədiqimizdən hamysy 40 nəfər tələbənin ustunə juqlərdi. Əlbətdə kьşьn sojykyndan çьplak və ajak jalьn balalar by məşəkkətə bir muddət tab qətiriblərsədə javaş-javaş narazьlьga başladьlar.

Dekabirin əvvəllərində uç nəfər kaçdь. By acь təcrubə içun saglam jol jok idi lazьmь jerlərinə dəfatilə edilən muraciətlər açьkda kalьrdь. By zaman jalьnьz əlacsьz by qənc təşqilati sijasi və təcrubi cəhətdən mөhqəmlətməq oldy' var kuvvəmizlə byna çalьşdьk və kismən muvəffək oldyk, artьk uç ajdьr jeni narazьlьklar muşahidə olynmadь. Təşqilat mөhqəmləndiqcə işə şuyrly olarak

janaзıldı. Zəhmət və ona dezməq etijadları qeq salmaga baзladı By qun deməq olar qi təзqilat cəhətindən dəqil uç ajlık bəlqə uç sənəliq bir jol qəldiq. Өz ezunu idarənin nə oldygyny əməli olarak kismən də olsa byrada qerməq olyr bynyn içun təзqilatın belmələri və onların əməli vəzifəsindən qerduqləri iзlərdən danıзmalıdır. Byny isə qələcəq nemrədə.